

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav Dálného východu

Bakalářská práce

Stanislav Trsek

Politické myšlení raně samurajské společnosti

The Political Thought of the Early Samurai Society

Poděkování:

Zde bych rád poděkoval panu Mgr. Davidu Labusovi, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, především za trpělivost a pečlivost, s kterou ke konzultacím přistupoval.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 22. července 2018

.....

Jméno a příjmení

Abstrakt

Práce se zabývá nástupem vojenské třídy k moci. Analyzuji proces upevňování dominantního postavení a institucionalizace samurajstva coby vládnoucí vrstvy v období Kamakura. Řešení zvolené problematiky provádím skrze výzkum klíčových oblastí, které měly výrazný politický a společenský dopad na tehdejší společnost. Konkrétně to jsou: vztahy samurajů k půdě, kde řeším i problematiku feudalismu v Japonsku; mocenská struktura vojenské vlády, kde se zaměřuji na její vývoj i na rozbor významných titulů; vztahy s dvorem; přístup k právu, kde popisuji i vývoj vojenského práva jako takového; a nakonec vazalství a otázku cti.

Klíčová slova

Kamakura, bakufu, vojenská vrstva, držba půdy, právní normy, vazalství a čest

Abstract

This thesis applies to commencement of warrior class to power. The aim is analysis of process of consolidation of dominant position and institutionalization of warriors as ruler class in Kamakura period. I try to deal with this issue using research of key areas which had important political and social impacts on the then society. Namely: relations to the land where I focus on issue of feudalism in Japan, power structure of warrior government where I analyse its development and also important offices and relationships of warrior government with Imperial court, approach to law where I also describe the development of warrior law as a whole, and finally the vassalage and the role of honour as well.

Key words

Kamakura, bakufu, warrior class, land tenure, legal norm, vassalage and honour

Obsah

1. Úvod	6
2. Vztah samurajů k půdě	10
2.1. Feudalismus, půda, samurajové	10
2.2. Tokusei	14
3. Bakufu	18
3. 1. Formování mocenské struktury	18
3. 1. 1. Bakufu za života Minamoto no Joritoma	19
3. 1. 2. Nástup rodu Hódžó.....	23
3. 1. 3. Autoritativní přístup rodu Hódžó	27
3. 2. Významné tituly	29
3. 2. 1. Šógun.....	30
3. 2. 2. Džitó	31
3. 2. 3. Šugo.....	35
3. 3. Vztahy dvora a bakufu	37
3. 4. Úřednictvo	41
4. Vojenské právo.....	43
4. 1. Formování a struktura	43
4. 2. Právní principy	46
5. Vazalství a čest.....	50
5. 1. Vazalské vztahy.....	50
5. 2. Role cti – ve vztahu k vazalství a moci	54
6. Závěr.....	59
7. Seznam použité literatury	62
8. Seznam japonských výrazů	65

1. Úvod

Období Kamakura se nejčastěji datuje mezi lety 1185 – 1333.¹ Název nese podle hlavního města vojenské vlády a je historiky považováno za velmi významný milník v japonských dějinách. Jedná se totiž o dobu, kdy došlo k nastolení mocenské hegemonie samurajské vrstvy, která v japonské společnosti přetrvávala až do druhé poloviny 19. století, kdy se Japonsko začalo pod vlivem západních mocností měnit na moderní stát podle západního stříhu. Žádná jiná země na světě nebyla vojenskou vrstvou spravována tak dlouho, jako právě Japonsko.

Hovoří-li se o vojenské vrstvě v rámci Japonska, nemyslí se tím třída válečníků sloužící císaři. Japonsko jakožto ostrovní země prakticky nebylo ohrožováno cizími kulturami, a tak se zde tradice dvoru podřízené armády příliš neuchytila. Vojenská vrstva v Japonsku tak byla na dvoru nezávislá a její členové se snažili hájit své vlastní zájmy. Její počáteční vývoj probíhal především ve východních provinciích a je úzce spjat s potřebou ochrany půdy. Postupem času se pro ni vžilo označení *buši* (武士) - válečník. V západních kulturách je však pro příslušníka vojenské třídy známější výraz *samurai* (侍), který pochází ze slova *saburai* (psáno stejným znakem), překládané jako „ti, co slouží“, což byli lidé, kteří v 9. a 10. století vykonávali funkci osobních sluhů dvorské aristokracie.²

Proces formování samurajstva, jakožto vládnoucí společenské třídy, trval několik staletí. V 9. stol. v období Heian³ začali být někteří dvořané pod novým rodovým jménem vysíláni do provincií, kde rozvíjeli svou politickou kariéru. Zde díky svému urozenému původu získávali společenský a politický respekt i u místních ozbrojených skupin, které se kolem nich shlukovaly a nabízely jim své služby. Označovali se jako *tórijó* (棟梁) - předák.⁴ Tito předáci v provinciích zakládali své vlastní rody, které po čase splývaly s místními vojenskými elitami. Jako sociální skupina profesionálních vojenských rodů se začaly profilovat zhruba od poloviny 11. století ve formě placené ochrany půdy, plnění funkce strážce či výběřčích daní. Postupem času se samurajové dostávali i do nižších provinciálních úřadů, a díky kombinaci vojenské síly a přítomnosti ve správě rozšiřovali svůj vliv i ve vztahu k půdě. Docházelo k jejich

---

¹ Někdy je za počáteční bod této doby považován i rok 1192, tedy okamžik, kdy jeho zakladatel Minamoto no Joritomo přijal titul *šóguna* (o tom více v kapitole Bakufu).

² Taró Sakamoto, *Kokuši daidžiten: Koma - Šito*, Jošikawa kóbunkan, Tokio, 1985, s. 463

³ Historické období, které předcházelo období Kamakura. Datuje se od roku 794 do 1185.

⁴ Tito předáci se v zásadě stali chráněnci místních samurajů a politicky zastřešovali jejich činnost. Mimoto je podporovali i finančně.

osamostatňování se uvnitř vrchnostenských statků, až je nakonec v průběhu 12. stol. začali samurajové vyššího postavení sami zakládat a půdy se zmocňovat.

Nejdominantnějšími vojenskými rody se nakonec staly dva klany: Minamoto (源) na východě a Taira (平氏), také známý jako Heike (平家), na západě Japonska. Vzájemné napětí mezi nimi vyeskalovalo v ozbrojený spor, z něhož vítězně vyšel rod Taira.⁵ V čele rodu stál Taira no Kijomori (1118 – 1181), který následně mezi lety 1156 – 1180 usiloval o rozšíření své vlastní autority a o chopení se moci u dvora.

Jeffrey P. Mass přichází s otázkou, zdali právě tyto Kijomoriho snahy lze považovat za počátky první vojenské vlády v Japonsku či nikoliv.⁶ Většina historiků, jako je třeba Ikegami Eiko či William B. Hauser, včetně samotného Masse, se však přiklání k tomu, že díky velké provázanosti s dvorem nadvládu Tairů nelze považovat za skutečnou vládu vojenského charakteru. Má se za to, že se Kijomori stal součástí dvorského systému⁷, na jehož vrcholu vystřídal rod Fudžiwara.⁸ Někteří historici⁹ dodávají, že Minamotům k vytvoření na dvoru nezávislejší formy vlády nahrávala i geografická poloha, protože ve srovnání s Tairy jejich sídlo leželo od hlavního města ve větší vzdálenosti a byli tak odolnější vůči vlivu dvora.

Išimoda Šó dokonce tvrdí, že se Kijomori o vládu pouze dělil s úřadem *in no čó*¹⁰ (院 庁) - úřad excísaře, jehož autorita od období dominance Fudžiwarů o něco vzrostla. Svě tvrzení opírá především o to, že Kijomori nikdy nevydával dokumenty a nařízení pod svým jménem¹¹ a až do 70. let byl excísař stále oficiálním vlastníkem či patronem veškeré půdy v provinciích. Vedle toho se také například podílel na udělování půdy členům rodu Taira¹² a vydával rozkazy při potlačování některých rebeliích či jiná nařízení i v těch provinciích, kde měl rod Taira

---

⁵ Významné střety mezi rody Minamoto a Taira proběhly v letech 1156 a 1159. Jsou známe pod označeními Nepokoje éry Hógen a Nepokoje éry Heidži.

⁶ Uvádí ji v díle *The Bakufu in Japanese History*.

⁷ Kijomori držel titul *daidžódaidžin* (太政大臣) - Velký ministr. Jako první voják vůbec sbíral dvorské tituly. Do dvorského systému byl zapleten i politickými sňatky.

⁸ Starobylý aristokratický rod, který od 9. století obsazoval nejvyšší pozice ve vládě a vládl skrze regentství císaře, postem známým jako *seššó* (摂政) - regent císaře, a později titulem *kanpaku* (関白) - regent dospělého císaře.

⁹ Odkazuje na ně Jeffrey P. Mass, ačkoliv konkrétní jména neuvádí. Více z této diskuze v kapitole „The Emergence of the Kamakura Bakufu“ v díle *Medieval Japan: Essays in Institutional History*.

¹⁰ Titul založený od pol. 11. století, kterým se císaři snažili bojovat s Fudžiwary o moc. Císař odstoupil ze své funkce ve prospěch svého následovníka, ale byl stále největší autoritou a „vládl“ z ústraní – z kláštera.

¹¹ Jméno Taira, jakožto vydavatel daného nařízení, se nevyskytuje v žádném významném dokumentu z této doby (výjimku tvoří pouze 3 dokumenty, které se týkají provincie Aki – domovské provincie rodu Taira). Zatímco excísař a další aristokratičtí členové dvorské vlády tak činili.

¹² Nejedná se o tzv. donucený souhlas, jako tomu bylo v období Kamakura. Existují i záznamy o tom, že tehdejší excísař Goširakawa odmítl Kijomorimu vyhovět.

výraznou autoritu.¹³ A ačkoliv se Kijomori v roce 1179 dokázal z excísařova vlivu vymanit¹⁴, tak jeho dominantnější postavení bylo natolik krátké, že podle Išimody za první vojenskou vládu lze považovat až tu v období Kamakura, založenou Minamoto no Joritomem (1147 – 1199).

Výše zmíněné hypotézy posiluje i Takeučí Rizó, který založení kamakurské vlády považuje za legitimizaci postavení vojenské vrstvy coby hlavní politické autority v zemi. Zároveň upozorňuje, že vůbec poprvé v Japonských dějinách došlo k přesunu moci od dvora.¹⁵ Ještě o kousek dál zachází třeba Minoru Šinoda, který vyzdvihuje důležitost období Kamakura i z hlediska šíření feudalismu a označuje ho za začátek tzv. organizovaného feudalismu.¹⁶ To znamená, že ačkoliv byl kamakurský režim vystavěn na vztazích k půdě, tak vláda zachovala tradiční dvorský systém a práva původních vlastníků.

Cílem této práce je analýza procesu upevňování dominantního postavení a institucionalizace samurajstva coby vládnoucí vrstvy v období Kamakura. Zaměřuji se především na dobu od 80. let 12. století do pol. 13. století. Tedy na období, ve kterém docházelo k nejzásadnějším politickým a společenským změnám, jejichž příčinou byl nástup vojenské třídy k moci a upevňování její dominance. Oblasti, ve kterých je podle mého názoru tento proces nejvýraznější, jsou: vztah samurajů k půdě, mocenská struktura vojenské vlády, vztahy s dvorem, přístup k právu a vazalství. Jedná se totiž o sféry, které měly na organizaci válečnické třídy zásadní vliv a jejich institucionalizace tak byla pro kamakurský režim velice důležitá. Za účelem rozboru výše uvedených oblastí pracuji s referenční literaturou japonských i západních autorů, významovými slovníky a dobovými prameny.

Velké množství odborné literatury o období Kamakura v Japonsku vznikalo na začátku 20. stol., zatímco západní autoři se mu začali věnovat především ve 2. pol. 20. století. Velmi podrobně je zmapován nejen historický a politický vývoj 12. stol. vedoucí k založení kamakurské vlády, ale také její postupný vývoj a změny po celém období. V této oblasti je velmi činný například Karl Friday či John W. Hall. Změnám ve vládní struktuře v období Kamakura se podrobně věnují třeba H. Paul Varley nebo Andrew Goble. Zatímco Jeffrey P. Mass rozpracovává jak události vedoucí ke vzniku vojenské vlády, tak následně i vývoj v rané

---

¹³ Dokument z roku 1178 zachycuje událost, kdy Goširakawa podává rozkazy dvorskému správci Kjúšú k vykonání určitých záležitostí v provincii Hizen. A to i přes to, že zde měl rod Taira značnou autoritu nad místní půdou.

¹⁴ Důkazem toho jsou rozhodnutí o přesunutí hlavního sídla do města Fukuhara i přes nesouhlas excísaře (nakonec k tomu z jiných důvodů nedošlo) nebo zakládání nových úřadů. Mimoto získal do svého vlastnictví 20 provincií.

¹⁵ Tuto myšlenku uvádí v kapitole „Old and New Approaches to Kamakura History“ v díle *Court and Bakufu in Japan*.

¹⁶ Ve svém díle *The founding of the Kamakura Shogunate, 1180-1185 : with selected translations from the 'Azuma kagami'*.

fázi kamakurského uspořádání. Poměrně obsáhle je zpracován také vývoj vojenského práva a jeho principů. Této oblasti se věnuje například Andrew Goble, Jeffrey P. Mass nebo Sató Šin'iči. Rozsáhle jsou popsány také vztahy dvora a nově vzniklé vlády vojenské vrstvy. Svá díla o této problematice napsali třeba G. Cameron Hurst či Hašimoto Jošihiko. Problematiku vazalských vztahů řeší Jeffrey P. Mass a Ikegami Eiko. Zatímco Mass zde vazalské vztahy rozebírá z teoretického hlediska a ve vztahu k půdě, tak Ikegami řeší především jejich duchovnější principy a jakou roli v nich hrála čest. Zejména Ikegami se věnuje vývoji organizace samurajské vrstvy nejen z politického, ale i z duchovního pohledu. Velice detailně je také rozebrán vztah samurajů k půdě a problematiku feudalismu v Japonsku. O vývoji feudalismu a jeho znacích píše třeba Peter Duus, Asakawa Kan'iči či John W. Hall. Studii o nakládání samurajů s půdou napsali třeba John S. Brownlee či Delmer M. Brown. Nejméně rozpracovaná zůstává ekonomická oblast období Kamakura, kvůli dochování malého množství historických pramenů.

Japonská jména uvádím v japonském pořadí, nejdříve tedy jméno rodové a poté osobní. Na rozdíl od japonských výrazů nejsou uváděna kurzívou, a to ani jména místní či jiná (kromě literárních děl). Japonské termíny uvádím u prvních třech užití kurzívou, poté jsou už psány normálním písmem. Při prvním zmínění japonských termínů v závorce uvádím vždy i zápis ve znacích a výjimečně i u některých názvů, u kterých jsem to uznal za vhodné. Uvedené překlady jsou přejaté. Pokud se jedná o můj vlastní překlad, uvádím v Seznamu japonských výrazů na konci práce za daným slovem zkratku „mvp“, neboli „můj vlastní překlad.“ Oboje, jak japonská jména, tak výrazy, jsou psány českou transkripcí. Při psaní práce bylo nezbytné pracovat s cizojazyčnou literaturou. Pokud uvádím citace z těchto děl, jedná se o můj vlastní překlad.

2. Vztah samurajů k půdě

Než se dostanu k založení samotné kamakurské vlády, považuji pro lepší pochopení souvislostí za důležité nejprve nastínit vývoj v otázkách držby půdy, a jak k ní samurajové přistupovali. Nejenže půda sehrála při zakládání šógunátu¹⁷ v plánech Joritoma významnou roli, ale měla velký podíl také na organizaci celé společnosti. Držení půdy bylo ve starém Japonsku, stejně jako v Evropě, ukazatelem prestiže a mocenského postavení. Jinými slovy, kdo měl půdu, měl moc. Až do 12. století byla držba půdy výsadou dvorské aristokracie a náboženských institucí a veškerá půda v zemi spadala pod autoritu císaře. Vítězství Minamotů ve válce Genpei¹⁸ (源平) však způsobilo změnu pořádků. Po roce 1185 se tak vedle dvora stal významnou autoritou v oblasti držby půdy i Minamoto no Joritomo a s ním i celá *bakufu* – stanová vláda.¹⁹ Znamenalo to, že v praxi většina půdy stále zůstala u svých původních civilních vlastníků, avšak jejich vlastnická práva byla do určité míry omezena na úkor příslušníků vojenské vrstvy.

2.1. Feudalismus, půda, samurajové

Otázky, kdy a za jakých okolností se Japonsko stalo feudálním státem a jestli se jím vůbec někdy skutečně stalo, jsou předmětem dlouhých debat a sporů historiků. Podstata neshod leží v definici samotného pojmu feudalismus a v jeho rozdílném chápání²⁰, a to nejen mezi japonskými a západními badateli, ale i v rámci těchto dvou skupin navzájem. Podle historika Petera Duuse tkví hlavní příčina těchto neshod v tom, že historici často používají výraz „feudalismus“ pro odlišné poměry a každý pod tímto pojmem může hledat něco jiného. Stejně tak záleží na tom, z jakého hlediska daný pojem posuzují.²¹ Nakonec ale uvádí, že pokud se přestanou snažit pojem definovat, tak se většina historiků na tom, co to feudalismus vlastně je, shoduje – organizace společnosti, která je postavena na vztazích k půdě a vztazích mezi pánem a vazalem.²²

---

¹⁷ Jedno z označení pro vojenskou vládu. Více v následující kapitole Bakufu.

¹⁸ Válka probíhající v letech 1180-1185 mezi rody Minamoto a Taira. Více opět v následující kapitole.

¹⁹ Stejně jako „šógunát“ opět jedno z často používaných označení pro vojenskou vládu. O původu slova a tak dále podrobněji pojednávám opět v kapitole Bakufu.

²⁰ Rozdíl v chápání se týká například toho, jestli se jedná o sociální uspořádání či politickou metodu vlády a podobně.

²¹ Například zdali feudalismus zkoumají ze sociologického, ekonomického či historického hlediska. Vedle toho se definování pojmu „feudalismus“ liší také mezi marxistickými historiky a nemarxistickými a podobně.

²² Peter Duus, *Feudalism in Japan*, 3rd edition, McGraw – Hill, New York, 1993, s. 4

Další oblastí diskuzí je to, do jaké míry je správné znaky feudalismu v Japonsku přirovnávat k evropskému modelu. Tím vyvstává i otázka, jestli je kvůli vzájemným určitým odlišnostem²³ vhodné používat označení „feudalismus v Japonsku“ nebo „Japonský feudalismus.“ Odpovědět na tuto otázku se snažili například historici jako Peter Duus či Bryce Lyon. Uvádí, že za předpokladu, že za „pravý“ a původní feudalismus je považován evropský model, je vhodnější používat spojení „Japonský feudalismus.“²⁴ Z tohoto tvrzení vyplývá také to, že se Japonsko feudálním státem skutečně stalo, na čemž se shoduje většina historiků. Například historik Rushton Coulborn říká, že ve světových dějinách můžeme nalézt pouze dva plně rozvinuté feudální systémy, a to v Evropě a Japonsku.²⁵ Stejně tak je neoddiskutovatelné, že významnou roli v rozvoji feudalismu sehrálo právě období Kamakura.

Najdou se i tací, kteří vidí počátky feudalismu už v systému *šóenu*²⁶ (莊園) – vrchnostenský statek, či dokonce v samotné mytologické podstatě Japonska, kdy císař figuruje jako zástupce božstva na zemi a vlastník veškeré půdy, kterou mu bohové světili a on ji dále rozděluje mezi aristokracii, která ji nechá spravovat vojenskou vrstvou.²⁷ Dvorský systém *šóenu*²⁸ však podle většiny názorů za počátek feudalismu považovat nejde, protože podstata klientských vztahů se od těch feudálních, které jsou v zásadě shodné s vazalskými vztahy v rámci vojenské vrstvy, liší. Charakter klientských vztahů totiž feudální uspořádání vylučuje. Klient s půdou nemůže zacházet tak, jakoby mu patřila, a především v nich chybí významné protislužby klienta vůči vlastníkovi, jako je především vojenská podpora, která je základem feudálního závazku.

Za dobu, kdy v Japonsku začalo zapouštění kořenů feudalismu, většina historiků považuje 12. století. Tedy období, kdy se k vlastnění půdy začali pomalu dostávat také samurajové.²⁹ Do této doby mohli být vlastníky pouze náboženské instituce či aristokracie,

---

²³ Patří sem třeba vlivy odlišných náboženských systémů, rozdělení společnosti, existence specifických institucí a jiné.

²⁴ Liší se jak evropské a japonské instituce, tak i historická doba, kdy dané společnosti lze považovat za feudální.

²⁵ John W. Hall, *Feudalism in Japan – A Reassessment*, Cambridge University Press, Cambridge, 1962, s. 16

²⁶ *Šóen* je základní správní jednotka půdy, která vznikla v období Heian. Jejich vlastníci, aristokraté či náboženské instituce, odváděli daně do Kjóta. Postupem času však docházelo k tomu, že se někteří vlastníci těchto statků z autority dvora vymaňovali (především ve smyslu odvodu daní) a půda tak dostávala soukromý charakter.

²⁷ Jako první s touto myšlenkou přišel Phillip Franz von Siebold. Von Siebold byl německý vědec, žijící v 19. století, který jako jeden z prvních Evropanů vůbec o Japonsku vydával knihy a šířil tak informace o japonské kultuře. Jeho nejznámějším dílem je *Manners and Customs of the Japanese in the Nineteenth Century*, vydané v roce 1841. (informace přejaté z internetové stránky, které spravuje organizace řídící Sieboldovo museum, naposledy navštíveno dne 16. 5. 2017, na adrese <http://www.sieboldhuis.org/en/about/siebold>)

²⁸ Historik Radcliffe-Brown definuje *šóen* následovně: „*Šóen je souhrn práv (ať už nad osobami či věcmi) s nepřímou vyjádřenými povinnostmi. Je to jednota utvářená buď právy jedné osoby, která může být kompletně nebo částečně přenesena k jiné osobě nebo osobám, nebo to jsou práva vymezené skupiny (organizace), jejíž vlastnická práva jsou trvalá.*“ (Cornelius J. Kiley, „Estate and Property in the Late Heian Period“, v Jeffrey P. Mass, John W. Hall, *Medieval Japan: Essays in Institutional History*, Stanford University Press, Stanford, 1988, s. 112).

²⁹ Patří sem například historici jako Lynn White nebo Asakawa Kan'ichi.

válečníci byli v šóenech najímáni pouze jako vojenská ochrana či dozor. Jak ale rostla jejich moc a vliv v rámci šóenů i v oblasti administrativy³⁰, tak se neudržitelně zvedaly i jejich ambice a sami začínali půdu získávat. A to především přes zakládání svých vlastních šóenů, což jim umožňovala kombinace vojenské síly a konexe ve správě. Podívejme se na následující příklad. Taira no Kagemasa (žil na přelomu 11. a 12. stol.) založil šóen na území, které údajně dříve patřilo jeho předkům. Důvod, proč mu dvorská administrativa dovolila šóen založit, byl však ten, že šóen údajně zřizoval jako dar pro svatyni Ise. Ta však od místa, kde byl šóen založen, ležela poměrně daleko, a tak Kagemasa fungoval jako jeho správce. U místního guvernéra si však vydobyl zbavení daňové povinnosti vůči dvoru, a ačkoliv oficiálním vlastníkem šóenu byla stále svatyně Ise, tak v praxi se Kagemasa stal skutečným pánem půdy a do Ise posílal jen drobné poplatky.³¹

V oficiálních zápisech válečníci nikdy nefigurovali jako vlastníci, ale vždy jen jako správci. Nicméně těchto případů nabývání půdy touto neformální cestou mezi samuraji přibývalo.³² *A tak se rozvinul postoj, že samuraj, v jeho plně rozvinuté formě, je ozbrojený pán vlastníci půdu. Neboli válečník, který je ekonomicky nezávislý a má kontrolu nad zemí a zemědělskou produkcí.*³³ To, že se samurajové vesměs nesnažili půdu sami pro sebe ukořistit násilím, je tím, že v Japonsku přežívalo vědomí, že půda musí být darována a nesmí být získaná silou. Tento princip se poté snažil udržet i Joritomo a ani v období Kamakura tak nebylo snadné získat půdu pouze mečem, načež zákoník Džóei³⁴ (貞永) to v roce 1232 dokonce zakazuje. Ačkoliv o ni rody bojovaly, tak i když jeden z nich zvítězil, tak zisk nové půdy musela schválit a potvrdit bakufu, čímž dostala charakter daru.

Významný vliv na další zapouštění kořenů feudalismu měl právě Joritomo. Před začátkem bojů Genpei vojenským rodům v oblasti Kantó nabídl možnost vstoupit do jeho služeb, za což jim slíbil později získanou půdu a úřady. A právě tento bod je revoluční myšlenkou a základem nejen vazalských vztahů v období Kamakura, ale i těch feudálních. Nicméně i přesto, že se Joritomo fakticky stal držitelem významného množství půdy, tak půdu

---

³⁰ Jak se samurajové dostávali do administrativních pozic, popisují v Úvodu.

³¹ Tento případ ve svém díle *Kamakura buši no džicuzó* (na dílo odkazuje Ikegami Eiko v *The Taming of the Samurai*) popisuje historik Išii Susumu.

³² Išii Susumu považuje za vrchol nabývání půdy tímto způsobem 2. pol. 12. století.

³³ Ikegami Eiko, *The Taming of the samurai*, Harvard University Press, Massachusetts, 1999, s. 51

³⁴ Také znám pod označením *Goseibai šikimoku* (御成敗式目). O něm více v kapitole Vojenské právo.

získanou válkou Genpei mezi své vazaly v drtivé většině nerozdělil.³⁵ Většina půdy v zemi tak zůstala v držení civilních vlastníků³⁶ a svým poddaným udílel „pouze“ tzv. práva *šiki*³⁷ (職).

To, co v období Kamakura nazýváme lénem, tedy ve většině případů nebylo vlastnictví půdy jako takové, ale především právo z půdy profitovat a částečně ji spravovat. Feudální vztah mezi šógunátem a jeho vazaly vypadal následovně. Léno, které vazalové od bakufu obdrželi, spíše než přímé vlastnictví půdy obvykle představovalo nějaký úřad nebo práva, z nichž pramenil určitý příjem, nebo propůjčené panství či majetek. Takže vazal, který léno přijal, byl podřízen nejen svému pánovi, ale stejně tak i vlastníkovu statku.³⁸ Vlastníci ne-samurajského původu však nadále do feudálních závazků nevstupovali, ani mezi sebou, ani ve vztahu ke Kamakuře. Ve výsledku byl tak počet obyvatel, který se stal součástí feudálních vztahů v tehdejší Japonsku, velmi nízký.³⁹ A jelikož práva *šiki* nebyla lénem v plném slova smyslu⁴⁰, tak období Kamakura nelze považovat za rozvinutou feudální společnost.⁴¹

Přesto však v průběhu období Kamakura postupně docházelo k dalšímu rozvoji feudalismu, a to především mezi šógunátními vazaly. Vliv na jeho šíření dále do společnosti mělo i vítězství ve válce Džókjú⁴² (承久), čímž došlo k dotvoření sítě vojenských správců, a právě ti se na dalším zasévání zrníček feudalismu podíleli nejvíce. Jednalo se především o dělení pozemku, zvané jako *šitadží čúbun*⁴³ (下地中分). Šlo o záležitost, kdy si vojenský správce ve sporech s vlastníkem šóenu jednoduše řečeno dokázal vysoudit rozdělení statku na dvě části, čímž se neoficiálně stal feudálním pánem. Od pol. 13. století těchto případů výrazně přibývalo. Vojenští správci, kteří se de facto stali držiteli dané půdy, tuto půdu dále rozdělovali mezi své další stoupence ve své hierarchii vazalských vztahů. Za to samozřejmě, stejně jako *bakufu* od svých vazalů, požadovali loajalitu a vojenskou podporu.

Jinak řečeno, nové vojenské vazby, které se vytvářely mezi vojenskými správci a jejich vazalskými rody, se staly základem pro rozšíření této sociální a politické organizace společnosti,

---

³⁵ I přesto vojenské rody určitou půdu vlastnily. Byla to ta půda, kde měly svá panství. Tato území, která vlastnila už před začátkem bojů Genpei, nebyla počítána jako léno a rodům byla ponechána. Samozřejmě to ale neznamená, že co samuraj, to vlastník nějakého pozemku. Půdu ve svém držení měly jen ty významnější rody.

³⁶ Jedná se o aristokraty či náboženské instituce – šintoistické svatyně a buddhistické kláštery.

³⁷ Doslovný překlad tohoto výrazu je „funkce“ či „úřad.“

³⁸ John Brownlee, *The Shokyu War and Political Rise of the Warriors*, Sophia University, 1969, s. 60

³⁹ Počet šógunátních vazalů se v rané fázi období Kamakura odhaduje zhruba na 2 000.

⁴⁰ Léno jako takové se do japonštiny překládá jako *čigjó* (知行). Znamená to právo vybírat daň z daného pozemku.

⁴¹ Ve výraznějším rozvinutí feudalismu bránila především existence šóenů a přetrvávajícího dvorského systému. Tyto dva faktory zanikly až v průběhu následujícího období Ašikaga.

⁴² Rebelie proti šógunátu vyvolaná císařem Gotobou v roce 1221. Podrobněji se o ní a jejích důsledcích zmiňují v následující kapitole. V tomto kontextu je však klíčové to, že vzrostl počet šóenů, do nichž byl umístěn vojenský správce.

⁴³ Doslovně se dá výraz přeložit jako „rozpučení pozemku.“ Někdy se rozdělení nemuselo týkat jen půdy, ale kompletního majetku. Tento typ rozdělení se jmenoval *cubowake čúbun* (坪分中分).

kteřá měla feudální podstatu a čím dál tím víc naruřovala dvorskou autoritu, kteřá v provinciích jeřtě přeřivala.⁴⁴ Jak se ale postupem času pŮda stále více a více parcelovala, a to především po smrti hlavy rodu mezi všechny své potomky, tak situace dospěla až do takového stádia, že už vlastně dále nebylo co parcelovat. A jelikož rozdělování pŮdy mezi několik potomků mimo jiné oslabovalo i ekonomickou situaci vojenských rodŮ⁴⁵, tak řógunát v 80. letech 13. stol. nařizoval jednotné dědictví, a to nejčastěji formou primogenitury.

2.2. Tokusei

Výraz *tokusei* (徳政) - ctnostná politika, také známý pod spojením „akt dobrotivosti“, se v japonských dějinách objevuje už v době, kdy třída válečníků jeřtě ani neexistovala. K tomuto kroku se dvorská vláda uchýlovala už dokonce před obdobím Nara.⁴⁶ Jednalo se o vyhlášky, které částečně promíjely daně nebo dluhy vůči dvoru, a to po nějaké závažné přírodní katastrofě či kvůli dlouhotrvajícímu suchu, jež zlikvidovalo vysokou část úrody. Akt dobrotivosti, vůbec poprvé vydaný vojenskou vládou až v roce 1297, se od těch dvorských částečně liší. Základní podstata odpuštění dluhu sice byla zachována, ale změna přišla v tom, že ekonomická podpora byla cílena pouze na řógunátní vazaly a zvýhodňovala je tak oproti ostatním společenským vrstvám.

Hlavním důvodem pro jeho nařizení byla stále se prohlubující ekonomická krize, kteřá zasáhla širokou část samurajské vrstvy. Vedla k zadluřování se u civilistŮ, kteřá často končila až ztrátou pŮdy, kterou ručili. Ekonomické problémy samurajské třídy vznikly kombinací několika faktorŮ, které sahají až do 1. pol. 13. století. Jakmile se samurajové stali nejmocnější třídou tehdejší společnosti s nemalými majetky, zvýřila se jejich poptávka po zbraních a brnění. To mělo za následek zvýření těžební produkce kovŮ, díky čemuž se objevila i nová naleziřtě zlata.⁴⁷ Vytěžené zlato se však ve velkém množství vyváželo do Číny, kde se směňovalo za měděné mince.⁴⁸ Následkem rostoucí zemědělské a řemeslnické produkce rostla potřeba

---

⁴⁴ Hall, *Feudalism in Japan – A Reassessment*, s. 42

⁴⁵ Například hlava rodu Sagara, samuraj Sagara Nagaudži, ve své závěti z roku 1311 na své potomky apeloval, aby rodovou pŮdu dále nerozdělovali. Uvedl, že by bylo pro přířtšího rodového vůdce obtížné vyjít s rozpočtem. (Hori Kjocu, „*The Economic and Political Effects of the Mongol Wars*“, v Mass, Hall, *Medieval Japan: Essays in Institutional History*, s. 192).

⁴⁶ Období Nara se datuje mezi lety 710 - 794. Vůbec poprvé se výraz *tokusei* objevuje v kronice *Šoku nihongi*, kteřá odkazuje k roku 756. Avšak nařizení, kteřá ho významově naplňovala, byla vydávána jeřtě o něco dříve. Pravděpodobně jedno z nejstarřích takových to nařizení je zapsáno v kronice *Nihon šoki* (na obě kroniky odkazuje Delmer M. Brown v díle *The Japanese Tokusei of 1297*), a vydal ho císař Tenmu v roce 686. Ruřil jím veřkeré dluhy těch pŮjček, které byly uzavřeny do roku 685.

⁴⁷ Nejzrosáhlejší naleziřtě zlata se nacházela v provincii Mucu.

⁴⁸ Ani jedna ze dvou vlád své mince nerazila. Dvůr se o to sice pokouřel už v 8. a 9. století, ale pouze v malém množství a vyražené mince se příliš nechytily.

nějakého peněžního platidla, a tak se počet čínských měděných mincí v oběhu zvýšil natolik, že je *bakufu* byla v roce 1226 nucena uznat jako oficiální platidlo. Jejich vysoká přítomnost v oběhu však zapříčinila přechod ze směnné ekonomiky na peněžní, které se třída samurajů nedokázala přizpůsobit.

Samurajům příliš nepomohl ani rozvíjející se zahraniční obchod, díky kterému do Japonska putovalo luxusní zboží z kontinentu, jejichž lákadlům se samurajové nedokázali ubránit, a tak zvyšovali svůj životní luxus, který často přesahoval jejich dlouhodobé ekonomické možnosti. Ekonomickou situaci vojenských rodů taktéž podryvala již zmíněná parcelace půdy. Přičteme-li k tomu občasné přírodní katastrofy⁴⁹, tak výsledným efektem bylo rostoucí se zadlužování u lichvářů, kde svůj dluh nebyli schopni splácet. Už takhle nepříznivou situaci ještě více zhoršily dva mongolské vpády⁵⁰ v letech 1274 a 1281, a následný, po mnoho let přetrvávající, stav vojenské pohotovosti, který se stal nezvladatelnou finanční zátěží. A to nejen pro šógunátní vazaly, ale i pro bakufu obecně. Jelikož se bakufu svým vazalům nemohla ani za vítězství proti Mongolům nějak majetkově revanšovat, tak jako jakýsi způsob odměny bylo bráno právě vydání aktu dobrotivosti v roce 1297.⁵¹

Skládal se ze tří částí. První článek v podstatě uváděl nařízení v platnost s tím, že jakékoliv negativní ohlasy či stížnosti proti bakufu jsou neplatné. Jistou výjimku tvořila skupina vládních vazalů, jejichž předci léna obdrželi ještě za existence rodu Minamoto. Ti, pokud se cítili nějak znevýhodnění, mohli být alespoň jednou vyslyšeni. Druhý článek se věnoval zástavě a prodeji půdy. Konkrétně vrací zastavenou či prodanou půdu zpět jejím původním majitelům, vazalům bakufu. Pro lepší ilustraci uvádím následující úryvek: „*Prodej lén, pramenící z hrozícího propadení majetku následkem nezaplacené půjčky, je zdrojem potíží vazalů. Od tohoto okamžiku jsou takovéto prodeje zakázány a ta léna, která už se takto prodala, by měla být obnovena.*“⁵² Poté ještě dodává, že toto nařízení neplatí pro léna, která už jsou vydržena

---

⁴⁹ Například silné zemětřesení v Kamakuře v roce 1257 či rozsáhlý hladomor v roce 1259, vyvolaný extrémním suchem.

⁵⁰ Při prvním mongolském útoku Japonsko čelilo 25 000 armádě a kvůli horším zbraním a zaostalé taktice šógunát Kamakura utrpěl velké ztráty. Ovšem tajfun, který v té době zasáhl japonské pobřeží, oslabil Mongoly natolik, že se nuceně vrátili do Koreje. K japonským břehům se znovu navrátili o sedm let později se 150 000 armádou a po 5 dnech úmorného bránění japonských břehů Japonce zachránilo opět počasí – další tajfun smetl více než polovinu mongolského loďstva, které tak útok opět vzdalo.

⁵¹ Krom vazalů musela bakufu odškodnit také některé náboženské instituce. Jednak ty buddhistické kláštery, které při obraně pobřeží šógunátu také poskytly své ozbrojené složky, a spolu s tím si svou zásluhu za záchranu japonských ostrovů připisovaly i některé svatyně, které si nárokovaly podíl na přivolání sil ochraňující Japonsko, které se projevily formou tajfunů. To je ostatně také příčina toho, proč byl akt dobrotivosti vydán až tak pozdě – Kamakura se nejprve byla nucena vyrovnat s těmito institucemi.

⁵² Delmer M. Brown, *The Japanese Tokusei of 1297*, Harvard – Yenching Institute, Harvard, 1949, s. 192

přes 20 let. Poslední článek anuluje půjčky⁵³ a promíjí zadluženým vazalům s okamžitou platností veškeré dluhy.

Nicméně vydání takového nařízení, jako je akt dobrotivosti z roku 1297, je až konečným vyvrcholením vládních snah a podpory ekonomické situace svých vazalů. Kamakura se začala o záležitosti půdy a majetku svých vazalů více zajímat už po vítězství ve válce Džókjú, tedy ve 20. a 30. letech. První nařízení výraznějšího charakteru, týkající se půdy jak vazalů, tak i ne-vazalů, byla vydána v rámci zákoníku Džóei v roce 1232. Zajímavé však je, že se zde zájmy vlády poněkud překrývaly. Za prvé je zřejmý jasný záměr bakufu o ochranu lén těch vazalů, s kterými byla po celou dobu zadobře. Článek 8 se tak týká přechodu půdy mezi vazaly bakufu.⁵⁴ Konkrétně se jedná o navrácení půdy původním vlastníkům, pokud ji její nový vlastník nevydrží déle než 20 let.⁵⁵ Zároveň se zde ale objevuje i první mírný náznak ekonomické ochrany svých poddaných na úkor ne – vazalů.⁵⁶ Článek 7 se zmiňuje o navrácení půdy původním vlastníkům (samurajům) od osob, kteří nejsou nositeli samurajského statusu. Půda však byla omezena pouze na ty vazaly, kteří svá léna získali darem od samotného Joritoma a zároveň jejichž rod se nikdy neprovinil rebelií či jinak proti šógunátu.

O krůček dále bakufu zašla v roce 1239, kdy zakázala používání *onči*⁵⁷ jako prostředek k ručení půjčky.⁵⁸ I když se v následujících letech vydávala další dílčí nařízení, tak významnými se z pohledu spění k ctnostné politice ukázala ta z roku 1267 a 1273. Úryvek vyhlášky z roku 1267 zní následovně: „*Někteří vazalové jsou v těžké situaci kvůli prodeji nebo zastavení své půdy. Od nyníška je prodej nebo zastavení jakékoliv půdy, ať už veřejné nebo soukromé, přísně zakázán.*“⁵⁹ K tomu byl zanedlouho vydán dodatek o navrácení lén původním vlastníkům po splacení dluhu, nebo automaticky po uplynutí doby 20 let.

Ačkoliv tato nařízení byla už v roce 1270 odvolána, podle historiků nejpravděpodobněji kvůli jejich náročné vymahatelnosti, tak o pouhé tři roky později Kamakura přišla s dalším podobným pokusem. Nařízení z roku 1273 se na rozdíl od toho předešlého nezabývá prodejem

---

⁵³ Půjčky jako takové však zakázány nebyly, pokud byly sepsány písemnou smlouvou. Bakufu je nezakázala z důvodu, že odvětví provozování zastaváren vzkvétalo a lichváři odváděli do Kamakury značné daně. Záměr tedy nebyl eliminovat půjčky, ale pouze trvalý přechod půdy.

⁵⁴ Brownlee, *The Shokyu War and Political Rise of the Warriors*, s. 68

⁵⁵ Po odstranění mocenské konkurence ze strany dvora lze na přísnější kontrolu „nepohodlných“ a silných rodů nahlížet jako na upevnění postavení rodu Hódžó (rod, který stál v čele kamakurské vlády po vyměnění rodu Minamoto – o tom více v následující kapitole).

⁵⁶ Těmi se mají na mysli především lichváři, obchodníci, aristokraté, ale i mniši.

⁵⁷ Půda udělená formou léna.

⁵⁸ Co se týče půjček za zastavenou půdu, tak v dřívějších dobách se mohly podobné závazky uzavírat pouze s vládou či náboženskými institucemi. V období Kamakura se však po přechodu na peněžní systém lichva velmi rozšířila a stala se formou soukromého podnikání.

⁵⁹ Brown, *The Japanese Tokusei of 1297*, s. 197

půdy či zástavou⁶⁰, ale zaměřuje se na okamžité navrácení zastavené či propadlé půdy. Část nařízení zněla: „*Co se týče půdy, která už byla dána do zástavy, tak věřitelovy nároky na ni jsou zrušeny dokonce i přes to, že dlužník dluh nesplatil, a měl by tak se znovu stát právoplatným vlastníkem.*“⁶¹ Na těchto dvou nařízeních můžeme nejlépe vidět, jak se akt dobrotivosti z roku 1297 vyprofiloval dlouholetým vývojem, a s každou další vyhláškou bakufu přišla s něčím novým. Důkazem toho, že jsou skutečně předchůdcem aktu dobrotivosti, je článek 2, který v podstatě vznikl sloučením těchto dvou nařízeních z let 1267 a 1273. Za právoplatný akt dobrotivosti se tyto vyhlášky nepovažují především kvůli jejich stručnosti a nižší úrovni propracovanosti.⁶²

Ve výsledku akt dobrotivosti pozvedl tíživou ekonomickou situaci šógunátních vazalů pouze krátkodobě. Z dlouhodobého hlediska však pouze oddálil nevyhnutelné, krize vazalů i celé bakufu se stále prohlubovala. Obchodníci se v jeho znění naučili hledat skulinky⁶³, a i když bakufu zpětně dodávala různé vyjasňující dodatky, tak obchodníci jeho prosazení stále různě komplikovali. Z dlouhodobého hlediska měl akt dobrotivosti nakonec opačný efekt a situaci samurajům spíše zkomplikoval. Jejich finanční potíže se tím nevyřešily⁶⁴ a obchodníci byli navíc vůči vojenské třídě zdrženlivější a odmítali jim dále půjčovat.⁶⁵

Stále se prohlubující špatná ekonomická situace samurajů se nakonec stala jednou z příčin, proč se vazalové vůči Kamakuře otočili zády, což nakonec vedlo k pádu kamakurského režimu. Zlepšení ekonomických problémů vojenské třídy však nepřinesl ani pád kamakurské vlády a ty tak přetrvávaly i v následujícím období Ašikaga. Kamakurský akt dobrotivosti se tak stal předlohou pro další, které se ve významu odpouštění dluhů a navracování půdy zpět do vlastnictví samurajů novým šógunátem vydávaly až do konce 15. století.

---

⁶⁰ Pro zástavu se lze také setkat s japonským označením *honsengaeši* (本線返し), což lze přeložit jako „splacení dluhu.“ V zásadě existovaly čtyři typy: 1) majitel mohl svou půdu získat kdykoliv zpět tím, že splatil dluh; 2) majitel musel vyrovnat dluh do určité doby, a pokud tak neučinil, tak půda připadla zmocniteli; 3) majitel mohl dluh splatit až po uplynutí určité doby (například byla-li tato lhůta stanovena na 2 roky, tak majitel mohl dluh splatit nejdříve za 2 roky nebo později, nikoliv však dříve); 4) majiteli bude půda sama navracena poté, co zmocnitel získá požadovanou částku ziskem z dané půdy.

⁶¹ Brown, *The Japanese Tokusei of 1297*, s. 198

⁶² Zastánci tohoto názoru jsou například historici Miura Hirojuki či Hiraide Kodžiró.

⁶³ Například akt dobrotivosti sice nařizoval navrácení půdy jeho vlastníků, ale v případě, že propadnutá půda byla dále prodána, nespecifikoval, komu náleží práva na zboží či peníze, která byla z prodeje získána.

⁶⁴ Jejich fixně stanovené příjmy z lén zkrátka nestačily držet krok se stále rostoucí ekonomikou.

⁶⁵ Ochotu obchodníků poskytovat samurajům půjčky také oslaboval dodatek aktu dobrotivosti, který deklaroval, že po dobu splácení dluhu, ve kterém samuraj ručí půdou, je poskytovatel půjčky povinen danou půdu obhospodařovat na své vlastní náklady.

3. Bakufu

Pro vojenskou vládu, a nejen pro tu, kterou v Kamakuře založil Minamoto no Joritomo, se nejčastěji užívá výraz bakufu⁶⁶ (幕府). Toto slovo vzniklo posunem ve výslovnosti z čínského slova *múfu* (psáno stejnými znaky) a jeden z jeho dvou významů v době dynastie Tchang (618 – 907) nesl označení pro sídlo vojenského generála při vojenském tažení.⁶⁷ V tomto duchu se slovo přeneslo do Japonska⁶⁸, kde došlo k jeho drobné významové změně a označovalo velitelství generála na bitevním poli, kterým byl stan. Proto se tedy bakufu do češtiny překládá jako „stanová vláda“.⁶⁹ Přesto se však v období Kamakura pro označení šógunátu nepoužíval. V historických dokumentech této éry se objevuje jen velice zřídka, a když už, tak ve spojení s osobou *šóguna* – jako jeho osobní sídlo. Neodkazuje však na vládu jako takovou. V období Kamakura samotném se vyjádření pro vojenskou vládu užívalo pojmenování Kantó⁷⁰ (関東). Slovo bakufu se pro samurajskou vládu používá až od šógunátu Tokugawa, načež ve spojení s kamakurskou vládou se poprvé v nějakém dokumentu objevuje až v roce 1887 – tedy „Kamakura bakufu.“

3. 1. Formování mocenské struktury

Období Kamakura lze podle politického charakteru bakufu rozfázovat do tří částí.⁷¹ První etapa zahrnuje život jejího zakladatele Minamoto no Joritoma a je charakteristická jeho velmi výraznou autoritou. Dá se říci, že Joritomo měl jakožto zakladatel vyšší autoritu než instituce bakufu – vymezuje se tedy do smrti Joritoma v roce 1199. Poté následuje nástup rodu Hódžó do čela vládní struktury a tato etapa je považována za jakýsi poradní způsob vlády Hódžóů společně s předními šógunátními vazaly. Od roku 1246 se však dostáváme do poslední, třetí, etapy, která je význačná uzurpací moci rodem Hódžó výhradně do svých vlastních řad – mluví se o ní jako o autokracii rodu Hódžó.

---

⁶⁶ Používá se pro označení samurajské vlády i v následujících obdobích, kde se vyskytovala ucelená a dominantní vláda válečnické třídy – jsou jimi následující období Ašikaga (1336 – 1573) a pozdější období Tokugawa (1603 – 1868). Mezi nimi následuje období Azuči-Momojama (1573 – 1603), éra zmatku a neustálých bojů bez nějaké vládnoucí autority.

⁶⁷ Edwin O. Reischauer, *Kodansha Encyclopedia of Japan: 1. A-Conso*, Kodansha Ltd., Tokyo, 1983, s. 161

⁶⁸ Zde se poprvé v historických záznamech objevuje v polovině 10. století.

⁶⁹ V češtině se pro pojmenování vojenské vlády často používá i označení „šógunát“, které je odvozeno od titulu *šógun* (将軍) - generál (podrobněji o něm pojednávám v podkapitole Významné tituly).

⁷⁰ Kantó je oblast ve východním Japonsku, kde leží město Kamakura. Nachází se tam také hlavní město období Tokugawa a současného Japonska – Tokio (dřívější Edo).

⁷¹ Autorem tohoto rozdělení je japonský historik Sató Šin'iči. Pojednává o něm v díle *Kamakura bakufu seidži no senseika ni cuite* (odkazuje na něj v díle *Court and Bakufu* historik Andrew Goble).

3. 1. 1. Bakufu za života Minamoto no Joritoma

Vítězství v bojích Genpei, které probíhaly mezi lety 1180 až 1185, bylo pro založení bakufu bezesporu klíčovou událostí. Je třeba zmínit, že i když v osmém měsíci roku 1180 Joritomo zahájil vojenské tažení výhradně proti rodu Taira, tak musel své zbraně zkřížit i s jinými nepřáteli.⁷² Jakmile začala válka Genpei mezi klany Taira a Minamoto, tak se pod záminkou tohoto konfliktu rozhořely boje takřka po celém Japonsku. V provinciích mezi sebou válčily konkurenční či nepřátelské rody, nebo proti rodu Minamoto do boje vytáhli i ti, co sice nebyli ve spolčení s Tairy, ale odmítali se sílícím Minamotům podrobit.⁷³

Joritomo podnikl potřebné kroky, které se staly základem pro pozdější bakufu a vazalský systém, už před zahájením bojů nebo v jejich brzkých začátcích. Přesto však nevstupoval do války s cílem podmanit si celé Japonsko. Joritomovou počáteční vizí bylo založení jakéhosi na dvoru nezávislého území v oblasti Kantó, ke kterému mu byl dokonce od korunního prince Močihita udělen dědičný mandát.⁷⁴ Administrativu tohoto území chtěl vystavět na pevných správních základech této oblasti, kde vojenské rody⁷⁵ dokázaly už v předešlých letech obsadit střední a dokonce i některé vyšší posty v administrativním aparátu. Členy těchto rodů také dosazoval do svých nově založených administrativních institucí. Nezávislost východních provincií na Kjótu vyhlásil ještě v roce 1180. Za hlavní opěrný bod svého nově se formujícího území, odkud už v průběhu války vydával různá nařízení a dekrety, si zvolil Kamakuru, a to ze dvou důvodů. Byly jimi výhodná strategická poloha a historické svazky s rodem Minamoto.⁷⁶

Klíčovým rokem pro další vývoj je rok 1183, kdy Jošinaka a Jukiie⁷⁷ v tažení proti jednotkám Tairů dobyli Kjóto. Tato událost se stala vhodnou příležitostí pro navázání styků s dvorem, i když Joritomo už se o to poprvé snažil v roce 1181, leč neúspěšně. Od tohoto

---

⁷² Z oblasti Kantó se kvůli dávným sporům s rodem Minamoto rozhodly stát spojenci Tairů například rody Hatano či Jamanouči. Další, kdo se přidal k Tairům, byl třeba rod Óba. A to z toho důvodu, že do služeb Minamotů vstoupil rod Miura, který byl hlavním nepřítelem rodu Óba (vybírání si svého spojence mezi rody Taira či Minamoto na základě rozhodnutí svého rivala bylo poměrně časté).

⁷³ Sem patří třeba rody Satake či Šiba. Například Satake Hidejoši (1151 – 1228), který stál v čele svého klanu, byl dávným nepřítelem Joritomova otce, Minamoto no Jošitoma (1123 – 1160), a ačkoliv nehodlal podporovat Tairy, tak se obával toho, že by na něho později sílící Joritomo mohl zaútočit.

⁷⁴ Princ Močihito (1151- 1180) sehrál při rozpoutání války Genpei zásadní roli. Byl to právě on, kdo pověřil Joritoma budováním ozbrojených sil, s cílem odstavit rod Taira od moci. Důvodem byly nespokojenost se sílícím postavením Tairů a osobní spory s Kijomorim. Ty vyvrcholily v okamžik, kdy si Kijomori prosadil nástupnictví na císařský trůn pro svého vnuka na úkor právě Močihita,

⁷⁵ Všechny tyto rody se však nestaly stoupenci klanu Minamoto okamžitě. Některé si musel postupně získávat bojem. Mezi rody, které vstoupily do služeb Minamotů až po své porážce, patří například rody Ojama, Čiba či Kazusa.

⁷⁶ Joritomovi předci zde sídlili již od 11. století.

⁷⁷ Jošinaka byl bratranec a Jukiie strýc Joritoma – začali poté sbírat dvorské tituly a nechali se dvorem zlákat na jejich stranu proti Joritomovi, za což nakonec v roce 1184 zaplatili životem.

okamžiku se také Joritomo začal poohlížet více i směrem na západ, kvůli pronásledování Tairů, kteří byli vypuzeni z Kjóta, a potlačení vojenských zmatků v zemi. Za následek to však mělo odklon od jeho původního plánu, tedy vytvoření jakési na dvoru nezávislé oblasti v nížině Kantó.

V roce 1183 se také do Kjóta přesunul Joritomův bratr Jošicune, aby odsud plnil Joritomovy rozkazy a de facto ho zde zastupoval. Následujícího roku uzavřel Joritomo dohodu s dvorem, jejíž obsah není znám. Historikové se však domnívají, že se jednalo o podobu moci, které se dvůr vzdá ve prospěch Kamakury. Tím se budoucí bakufu, jakožto instituce, začíná prosazovat po celém území Japonska.⁷⁸ Dalším významným milníkem je rok 1185, kdy je nejen definitivně poražen rod Taira, ale zanedlouho potom začíná i tažení proti Jošicunemu.⁷⁹ Mimoto od tohoto roku Kamakura začíná prosazovat svou autoritu i v otázkách držby půdy. S tím jde ruku v ruce také odpovědnost za její bezpečnost a právo na výběr daní. Tímto argumentem mohl Joritomo ospravedlňovat následný institucionální vývoj, ke kterému se uchýlil.

Joritomo položil pilíře kamakurského systému už během válečných let. Jak už jsem zmínil v první kapitole, před zahájením svého tažení podnikl jeden velice významný krok – každý vojenský rod sídlící v nížině Kantó dostal příležitost, bez ohledu na vzájemnou historii, vstoupit do služeb rodu Minamoto. Těm, kteří tak učinili, slíbil v budoucnu získanou půdu⁸⁰ a dosazování do úřadů, čímž položil i základ vazalského uspořádání. Po vítězství ve válce Genpei ale svou strategii trochu upravil. Aby mohl své vazaly lépe kontrolovat, tak jim v dřívější většině neuděloval půdu jako takovou, ale práva *šiki* a značné množství půdy tak zůstalo v držení dvorským majitelům. Hned od roku 1180 také zakládal vládní instituce. Jako první zřídil *Samurai dokoro* (侍所) - Služební či Politická kancelář. Měla za úkol organizaci vojenských oddílů při vojenském tažení či dohlížení na vojenské rody, které Joritomovi přislíbily svou věrnost.⁸¹

---

⁷⁸ Tím se má na mysli to, že dekrety vydávané v Kamakuře se už netýkaly pouze východní části Japonska, ale jejich působnost se vztahovala i na západní oblasti.

⁷⁹ Vzájemný konflikt mezi bratry Jošicunem a Joritomem se zdá být jako přirozený důsledek války proti Tairům. Jošicune si za své činy v průběhu války mezi samuraji vydobyl značné postavení a společně s tím v období zastupování Joritoma v Kjótu obdržel od císaře vysoké dvorské tituly, tudíž na začátku roku 1185 byl formálně Joritomovi nadřazený. Joritomo se obával zrady a ztráty svého vůdčího postavení a zbavil tak Jošicuneho určitých funkcí či pravomocí (například Jošicune de facto přišel o titul guvernéra provincie Ijo, kterým byl od roku 1183). Napětí a rivalita mezi oběma bratry tak nenávratně směřovala k ozbrojenému střetu. Této situace se rozhodl využít excísař Goširakawa, který Jošicunemu vyjádřil podporu, a na konci roku 1185 ho pověřil tažením proti Joritomovi. Celý spor vrcholí smrtí Jošicuneho v roce 1189 v průběhu války Óšú (podrobněji se o ní zmiňuji na následující stránce).

⁸⁰ Půda získaná konfiskací těch vojenských rodů, které bojovaly proti Minamotům. Půda, kterou vlastnila bakufu, se nazývala *gorjó* (御領) - veřejná půda. Ovšem tato veřejná půda, kterou šógunát přímo (nikoliv přes práva *šiki*) daroval svým vazalům, se označuje jako *onrjó* (恩領) nebo také *onči* (恩地) - půda dobrotivosti.

⁸¹ Dlouhodobě ji spravoval rod Wada, v čele s Wadou no Jošimorim. Ten byl tak vůdčí osobností jak svého rodu, tak i Služební kanceláře.

Plodným rokem v oblasti budování bakufu byl rok 1184, v kterém založil vůbec první administrativní orgán, který se nazýval *Kumondžo* (公文所) - Správní kancelář,⁸² a také soudní kancelář *Mončúdžo* (問注所) - Soudní komora.⁸³ První jmenovaný nakládal s financemi šógunátu⁸⁴, vydával edikty pod Joritomovým jménem a po válce také vazalům potvrzoval a uděloval práva šiki. Jinak řečeno, byl to hlavní a nejvyšší politický orgán bakufu. Druhý jmenovaný měl za úkol řešení soudních sporů a stížností na nová zavedení, chodící především od vlastníků statků, kterých bylo skutečně velké množství.

V poválečném období Joritomo pokračoval s dalšími institucionálními zavedeními, a dá se říci, že v tomto duchu strávil celý zbytek života. Začal s budováním *džitó – šugo* systému⁸⁵, jehož výsledná podoba byla dotažena do konce až po Joritomově smrti. Charakteristickým rysem následujících let je, že inovace už nepřicházely ve spěchu jako během let války Genpei, ale pozvolněji a promyšleněji.⁸⁶ Rozsáhlé kroky k dotvoření a ukotvení systému byly provedeny v roce 1190. Předcházelo jim poslední velké ozbrojené tažení Joritoma na území Japonska, významné především svým dopadem než náročností boje. Šlo o tzv. válku Óšú (奥州合戦), která proběhla v roce 1189 a jejíž přízvisko je odvozeno od severní větve starobylého rodu Fudžiwara, známá jako Fudžiwarové z Óšú. Fudžiwarové z Óšú měli svá sídla v provinciích Mucu a Dewa, ležící severně od Kamakury. Ačkoliv rod Fudžiwara přičiněním Kijomoriho už dávno ztratil své vrcholné postavení, tak odtud stále na dálku komunikoval se dvorem a snažil se ho kontrolovat⁸⁷, což se Joritomovi příliš nelíbilo. Ten táhl směrem na sever s rozsáhlou armádou i přesto, že vojensky Fudžiwarové pro Joritoma nepředstavovali žádnou hrozbu.

Důležitost tohoto tažení leží především ve vyčlenění šógunátních vazalů a ne-vazalů. Jednalo se o zkoušku - prověření loajality. Jinými slovy testoval, kdo mu poskytne své ozbrojené síly za již dříve udělená privilegia, a kdo ne. Ačkoliv základy vazalského uspořádání pro období Kamakura položil už v průběhu války Genpei, tak po celá 80. léta nebylo nijak

---

⁸² V roce 1191 se přejmenovalo na *Mandokoro* (政所) - Politická kancelář. Nejvyšší post zde byl *bettó* (別当) - správní kancléř.

⁸³ Nejvyšší post se nazýval *šicudži* (執事) - kancléř.

⁸⁴ O vládních příjmech a následném využívání financí je dochováno velice málo informací, stejně tak o ekonomické stránce období Kamakura jako celek. Přispívá k tomu i to, že podle historiků ekonomický systém šógunátu nelze považovat za detailně propracovaný systém. Ví se však, že z kamakurské pokladny byla opatřována například správa města Kamakura, případné vazalské kompenzace či vykonávání jurisdikce.

⁸⁵ Úřady *džitó* (地頭) – vojenský správce, a *šugo* (守護) – vojenský hejtman, podrobněji rozebírám v podkapitole Významné tituly.

⁸⁶ Jeffrey P. Mass, „What Can We Not Know about the Kamakura Bakufu?“, v Jeffrey P. Mass, William B. Hauser, *The Bakufu in Japanese History*, Stanford University Press, Stanford, 1985, s. 21

⁸⁷ Hlava severních Fudžiwarů, Fudžiwara no Hidehira, dokonce poskytl v roce 1187 útočiště Jošicunemu, který byl považován za nepřítele šógunátu.

systematizováno, a známý výraz *gokenin*⁸⁸ (御家人), označující vazaly šógunátu Kamakura, do této doby ani neexistoval. Ten se objevuje až od roku 1192⁸⁹, kdy došlo k formalizaci vazalství a jejich vzájemných vztahů, a označení *gokenin* se tak stává sociálním statutem. Dále byly vytvořeny registry šógunátních vazalů pro každou provincii. Svého statusu se však vazalové bakufu mohli kdykoliv dobrovolně vzdát bez jakéhokoliv postihu.⁹⁰ A jaký efekt mělo držení statusu *gokenin* na jednotlivce? Pramenily z něj zisky v podobě majetkových odměn či udílení různých privilegií nebo úřadů, za což od nich byla vyžadována loajalita a poslušnost, vyjadřována mimo jiné vykonáváním služby palácové stráže - *óban jaku* (大番役)⁹¹ - v Kjótu. Zároveň museli do Kamakury odvádět vazalskou daň a odevzdat soupis informací o svém rodu, jako byl například rodokmen či podobně. Nutno říci, že rozhodujícím kritériem pro to, aby daný samuraj nesl status *gokenin* či přízvisko *higokenin* (非御家人), byla míra spolehlivosti, založená na instinktu samotného Joritoma.⁹²

Kromě již zmíněného vazalského vymezení je rok 1190 charakteristický také formálním zavedením vládní struktury, tedy legalizací zavedených institucí, a rovněž došlo k různým personálním obměnám.⁹³ V témže roce také Joritomo podnikl triumfální symbolickou ozbrojenou výpravu do Kjóta, která deklarovala, kdo je v Japonsku skutečně nejmocnější osobností. Taktéž došlo k doladění řízení od Kamakury vzdáleného ostrova Kjúšú, kde byl zřízen post *činzei bugjó* (鎮西奉行) - správce Kjúšú. Působil na Kjúšú jako nejvyšší představitel bakufu a Joritomův zástupce (později Hódžóů). Nejvýznamnější změnou 90. let však bylo to, že od roku 1190 se Joritomo přestává primárně opírat o ozbrojenou složku své moci a na důležitosti nabývají zákony a institucionalizovaná vláda.⁹⁴

---

⁸⁸ Skládá se z honorifické předpony *go* (御) a *kenin* (家人), což lze přeložit jako „ctění lidé domu.“

⁸⁹ Do roku 1192 byli stoupcem Joritoma označováni jen jako *kenin* (家人) - lidé domu. Nejednalo se však o sociální skupinu jako u pozdějších *gokenin*, šlo zkrátka jen o slovní rozlišení od zbytku společnosti. Na podobném principu funguje i výraz *higokenin* (předpona *hi* (非) představuje zápornku, tedy „ne“, celý výraz tedy lze přeložit jako „ti, co nejsou lidé domu“) – označení pro ty členy vojenské vrstvy, kteří nebyli identifikováni jako vazalové Kamakury. Opět se nejednalo o žádný společenský status, na rozdíl od statusu *gokenin*. Zbytek společnosti, nepatřící do vrstvy samurajů, byl Kamakurou označován jako *zónin* (雑人) - lidé nižšího postavení.

⁹⁰ Ten přišel pouze v případě, že mu byl status odebrán skrze jurisdikci po nějakém provinění vůči šógunátu, jako například rebelie. Nejčastěji šlo o konfiskaci majetku.

⁹¹ Služba palácové stráže nepatří mezi nápady Joritoma, ale jejím autorem byl už Kijomori. Za Kijomoriho však trvala 3 roky, což vyvolávalo u samurajské vrstvy velké pozdvižení a nespokojenost. Joritomo její délku stanovil na 6 měsíců.

⁹² Více v podkapitole Vazalské vztahy.

⁹³ Došlo i k přejmenování Správní kanceláře na Politickou kancelář. Spolu s tím bakufu od dvora převzala formální podobu ediktů.

⁹⁴ Po porážce rodu Severních Fudžiwarů už totiž v zemi nebyl žádný protivník, který by se Joritomovi odvážil postavit, a tak nebylo třeba dále mobilizovat nějak velké množství válečníků.

Ačkoliv lze na Minamoto no Joritoma nahlížet v mnoha aspektech jako na neuvěřitelně schopného člověka s mnoha přednostmi, tak ne ve všem byl bezchybný. Jako Joritomův největší nedostatek se v konečném důsledku, alespoň z pohledu klanu Minamoto, jeví jeho nadměrná podezřívavost a strach ze vzpoury. Snažil se natolik zajistit vedoucí postavení v čele bakufu pro své přímé pokrevní následovníky, až tím oslabil svůj vlastní rod natolik, že po jeho smrti už v klanu Minamoto nezůstala žádná schopná osobnost, která by převzala jeho roli.⁹⁵ Po své nečekané smrti v roce 1199 zanechal pouze své dva syny⁹⁶, kteří však z velikosti a autority svého otce zdědili jen málo, a tak netrvalo dlouho, než byl rod Minamoto od moci odstaven a odsouzen k zániku. Zánik rodu Minamoto však automaticky neznamenal i kolaps bakufu jako takové, která i bez svého otce - zakladatele směřovala k dalšímu vývoji a rozkvětu.

3. 1. 2. Nástup rodu Hódžó

Bez Joritoma by byl rod Hódžó (北条) pravděpodobně jen bezvýznamným klanem, sídlícím na poloostrově Izu ve stejnojmenné provincii v jihovýchodním Japonsku.⁹⁷ Právě na poloostrov Izu byl Joritomo poslán do vyhnanství po vítězství Tairů v roce 1156, kde se zanedlouho oženil s Masako z rodu Hódžó. A především to celému rodu zajistilo budoucí vzestup. Neznamená to však, že by jeho členy Joritomo za svého života nějak protěžoval. Jediný, kdo byl Joritomovi trochu bližší, byl poměrně schopný vůdce rodu, Hódžó no Tokimasa (1138 – 1215), ale ani tak nefiguroval mezi Joritomovými nejbližšími vazaly.⁹⁸ Právý čas na převzetí moci dozrál po roce 1199, kdy se Masako, coby matka následovníka nejvyššího muže vlády, dostala do výhodné manévrovací pozice, a tím pádem i její rod.

To, co je u rodu Hódžó oceňováno ze všeho nejvíc, je především schopnost orientovat se v politických pletkách a přizpůsobit se jakékoliv situaci. Jeho vůdci velice zdatně dokázali⁹⁹ různými dílčími úkony uzurpovat moc a zvyšovat svou důležitost už za života Joriieho, a dílo bylo dokonáno za jeho bratra Sanetoma. Klíčovým v tomto ohledu byl nový nejvyšší vládní post *šikken*¹⁰⁰ (執権) - regent šóguna, který byl v dědičném držení Hódžóů. Prvním šógunátním

---

⁹⁵ Například Joritomův poslední žijící bratr, Norijori, byl v roce 1193 obviněn ze zrady a poslán do vyhnanství na poloostrov Izu, kde následně zemřel.

⁹⁶ Následovník Minamoto no Joriie a mladší bratr Sanetomo.

⁹⁷ Do roku 1180 o rodu Hódžó ani neexistují podrobnější historické záznamy. Nijak nevyčníval ani v rámci své domovské provincie. I na zdejší poměry je považován za ne moc významný rod s nepropracovanou vnitřní strukturou. Měli zde za úkol dohlížet na Joritomovo vyhnanství, ale nakonec přešli na jeho stranu.

⁹⁸ Od roku 1186 až do Joritomovy smrti neobsahuje žádný významný vládní dokument Tokimasův podpis. To naznačuje, že se Tokimasa nepohyboval v těch nejvyšších vládních sférách.

⁹⁹ Má se tím na mysli především Masako a Tokimasa (Tokimasa je otec Masako), kterého poté v čele rodu, opět díky politickým intrikám, nahradil jeho ještě schopnější syn Jošitoki.

¹⁰⁰ Taktéž se Tokimasa postavil do čela Politické kanceláře – to, že regent šóguna působil jakožto nejvyšší pilíř této instituce, se stalo často užívanou metodou, nikoliv však kmenovým pravidlem.

regentem v historii se stal Tokimasa už v roce 1203¹⁰¹, když zesnulého Joriieho nahradil Sanetomo, který byl ještě malým chlapcem. Sanetomo navíc jevil větší zájem o dvůr a dvorskou kulturu než o bakufu. Když byl v roce 1219 odstraněn, zmizel s ním i poslední pokrevní následovník Minamoto no Joritoma. Jorie a Sanetomo však samozřejmě nebyli jedinou překážkou, kterou na cestě k moci musel rod Hódžó překonat. Kromě Joritomových pokrevních následovníků jim v cestě stály také další silné vazalské rody, které byly jeho věrnými přívrženci.¹⁰² Ovšem opět díky zdatnému politickému manévrování a citu zaujmout ve správný čas správné stanovisko, rod Hódžó postupně dokázal všechny své konkurenty přímo či nepřímo zničit, nebo si je podmanit.¹⁰³

Ať už se po smrti Joritoma postavil do čela bakufu kdokoli, nejdůležitější otázkou pro zachování její stability bylo to, zdali si dokáže získat loajalitu klíčových vazalských rodů. Dá se říci, že bakufu před rokem 1199 lze charakterizovat jako seskupení kolem dominantního a vyčnívajícího Joritoma, kde vazalství bylo vystavěno na osobních vazbách mezi ním a jednotlivými klany. Po roce 1199 museli Joritomovi nástupci ukázat, že bakufu je plně reprezentativní a fungující vládní instituce. Instituce, která reprezentuje celou vojenskou vrstvu a která je vystavěná na vazalských vztazích k instituci jako takové, k právnímu systému a k jednotlivým úřadům. A přesně to se rodu Hódžó podařilo. Pro udržení bakufu v chodu se uchýlili k metodě cukru a biče. Cukrem se myslí snaha předejít povstáním a nepokojům tím, že se snažili za účelem získání věrnosti vazaly uspokojit – vycházet jim vstříc a rozdělit mezi ně půdu získanou konfiskací povstalců.¹⁰⁴ Na druhou stranu se bičem logicky myslí represivní opatření, počínajíc od konfiskací majetku až po otevřené vojenské střety.¹⁰⁵ Ve výsledku došlo ke změně z vertikálního uspořádání hlavních vazalských rodin rozvrstvených pod autoritativním Joritomem k o něco více (než tomu bylo za dob Joritoma) horizontálnímu uspořádání hlavních vazalských rodů pod nadvládou Hódžóů.¹⁰⁶

Co se týče institucionálních úprav v rámci bakufu, tak pokud vynecháme zavedení nového mocenského vrcholu, který představoval regent šóguna, tak Hódžóové s dalšími změnami poměrně otáleli. To můžeme odůvodnit i tím, že zkrátka nejprve potřebovali získat

---

¹⁰¹ Některé zdroje udávají za začátek regentství až rok 1209.

¹⁰² Například rod Hiki (také rodově spřízněný s Joritomem – pocházela z něj jeho kojná a po celý svůj život k nim měl velice blízko), Miura, Wada, Kadziwara či Hatakejama.

¹⁰³ Detailněji o vzestupu rodu Hódžó a jejich uchopení moci pojednává dílo *Court and Bakufu*, kpt. 6 (s. 143 – 168).

¹⁰⁴ K velkému počtu konfiskací došlo především po válce Džókjú v roce 1221.

¹⁰⁵ Například vítězství nad rodem Wada v roce 1213, které vedl Jošitoki a proti němu stál Joritomův velice blízký vazal, Wada Jošinori. Dalším příkladem je třeba ozbrojený střet s rodem Miura, ke kterému došlo o několik desítek let později, a to v roce 1247.

¹⁰⁶ G. Cameron Hurst, „The Kóbu Polity: Court-Bakufu Relations in Kamakura Japan“, v Jeffrey P. Mass, *Court and Bakufu in Japan*, Stanford University Press, Stanford, 1995, s. 13

pevnou půdu pod nohama, a teprve poté se objevil prostor pro nějaké další inovace. A právě potřebnou jistotu a stabilitu jim poskytlo vítězství ve válce Džókjú v roce 1221, které je považováno za konečné ukotvení Hódžóů coby vládnoucího a nejmocnějšího rodu v Japonsku. Válka Džókjú byla v podstatě rebelie císařského dvora vůči šógunátu, ve které dvůr bojoval za zachování starého imperiálního systému proti nastupujícímu feudálnímu systému – bakufu.

Její ústřední postavou byl excísař Gotoba, který je popisován jako velice všestranná a uznávaná osobnost, dokonce se zajímající o válečnické umění. Už od samého začátku se mu existence osamocené samurajské vlády příliš nezamlouvala a jako cíl si vytyčil návrat vojenské vrstvy pod autoritu civilní dvorské vlády. Mezi Gotobou a Jošitokim¹⁰⁷ se vznášelo zjevné napětí, které Sanetomo po dobu svého života dokázal tlumit a držet na uzdě. Především proto, že se o dvorskou kulturu velice zajímal a projevoval Gotobovi hlubokou úctu, díky čemuž se stal jeho oblíbencem. Po jeho úmrtí v roce 1219 se však spory mezi Jošitokim a Gotobou nadále prohlubovaly. V roce 1221 nakonec Gotoba vydal edikt, kterým Jošitokiho zbavoval jeho postavení, což byla pro bakufu poslední kapka. Nařízení znělo: „*Ustanovení Jošitokiho jako zástupce (šóguna) je zrušeno s okamžitou platností. Všechny záležitosti se budou řídit podle vůle odstoupivšího císaře.*“¹⁰⁸ To byl samozřejmě finální impuls pro Jošitokiho vytáhnout k trestní výpravě na Kjóto. Ačkoliv Gotoba dokázal na svou stranu přetáhnout některé vazaly bakufu¹⁰⁹ a zároveň měl na své straně bojové jednotky klášterů či svatyň a samozřejmě své policejní jednotky, tzv. *kebiši*¹¹⁰ (検非違使), tak přesila bakufu byla obrovská a naplno ukázala jednotu a sílu vojenské vrstvy pod kamakurským velením. Šógunátní jednotky obklíčily Kjóto a během pouhého měsíce bylo jasno o tom, jaký správní systém má definitivně navrch.

Rod Hódžó sice zrušil úřad excísaře, ale ani po takovéto rebelii nesáhl ke zrušení císařského úřadu jako takového a rozhodl se dvorský systém zachovat. Následující dopady na dvůr byly zásadní především v otázkách jeho autority, která byla výrazně omezena. Vedle toho byl Gotoba poslán do exilu na ostrov Okí¹¹¹ a Kamakura na post císaře dosadila Gohorikawu. Tento krok je nesmírně důležitý, protože se bakufu vmísila do nástupnictví císaře vůbec poprvé v historii, a toto právo už si pro svou vlastní ochranu ponechala. Zároveň došlo ke konfiskaci

---

¹⁰⁷ Tehdejší regent šóguna.

¹⁰⁸ Brownlee, *The Shokyu War and the Political Rise of the Warriors*, s. 71

¹⁰⁹ Jednalo se především o vazaly ze západní části Japonska či zástupce Kamakury v Kjótu. Například jeden ze dvou vojenských hejtmanů, kteří v Kjótu působili (vojenský hejtman v Kjótu dohlížel na palácovou stráž a fungování místní policie) se postavil proti bakufu, plus také vazalové gokenin, kteří zrovna byli v Kjótu na vykonávání služby palácové stráže. Z vazalů z východní části Japonska ke dvoru nepřeběhl téměř žádný z nich.

¹¹⁰ Doslovný překlad zní „policejní komisař.“ Ten stál v čele těchto jednotek.

¹¹¹ Stejně tak i jeho syn Džuntoku, nicméně na ostrov Sado.

zhruba 3 000 šóenu¹¹² a v Kjótu byl místo vojenských hejtmanů zřízen post *tandai*¹¹³ (探題) - místodržící, který dohlížel na dvůr, mohl se vyjadřovat v otázkách nástupnictví a kontroloval také západní vazaly. Je zajímavé, že po válce vzrostla i autorita bakufu v otázkách týkajících se půdy¹¹⁴, což mělo dopad i na šógunátní vazaly.¹¹⁵

Jak už jsem zmínil výše, etapa od nástupu Hódžóů k moci až po rok 1246 je historiky považována za období, kdy převažovala konsenzuální forma vlády. Tento fakt potvrzuje také změna v uspořádání vazalské hierarchie, kde reálná moc byla v držení rodu Hódžó a v seskupení nejsilnějších vazalských rodin.¹¹⁶ Za důvod lze považovat to, že Hódžové zpočátku přeci jen neměli natolik stabilní vedoucí postavení, které navíc stále bylo v procesu vývoje, aby si mohli dovolit ignorovat ostatní významné rody. Tokimasa tedy hned od počátku, co se jeho rod prodral na mocenský vrchol, pořádal schůzky se zástupci ostatních mocných rodů, s kterými projednával další kroky a rozhodnutí. V tomto aspektu na něho navázal i jeho syn Jošitoki. Následný vrchol a rozkvět období Kamakura nastal za dob regentství Jasutokiho (1224 – 1242).

Historici poukazují na to, že Jasutoki dokončil přechod z přísně autokratického panování Joritoma na konsenzuální formu vlády pod autoritou *Hjóđžóšú* (評定衆) - Poradní rada, založenou v roce 1225.¹¹⁷ Členové tohoto uspořádání byli vybíráni a jmenováni šógunátním regentem, který stál v jeho čele společně s titulem *renšo*¹¹⁸ (連署) - kontrasignatář. Ačkoliv je založení Poradní rady označováno za okamžik, kdy vazalové bakufu získali skutečný podíl na vládě, tak v podstatě jen došlo k zoficiálnění těch schůzek, které probíhaly už dávno před rokem 1225. Nastolila jim tak přesně vymezená pravidla, jako jsou třeba, kde budou porady pořádány, ustálila členy a jejich počet.¹¹⁹

Ve vnitřní vládní struktuře Poradní rada vystřídala na špičce institucionální pyramidy Politickou kancelář a stala se nejvyšším rozhodovacím orgánem v oblasti administrativy a také justice. Nelze ji však považovat za nejvyšší politickou instituci, kterou byl už od svého založení

---

¹¹² Nakonec byly ponechány původním civilním vlastníkům, ale bakufu do nich nasadila své vazaly, vojenské správce (*džitó*).

¹¹³ Byli vždy dva a vždy z vlastních řad rodu Hódžó. V období Kamakura se systém dvou elit pro vyšší kontrolu užíval běžně. Nejčastěji se jednalo o kombinaci jednoho příslušníka vojenské vrstvy a jednoho člena úřednické třídy. Například v období krize existovali dva regenti šóguna, tzv. *rjó-šikken* (兩執權) systém - dvojregentství (můj vlastní překlad). Praktika zdvojení nejvyššího postu se používala i v jiných institucích.

¹¹⁴ Za cílem udržování klidu a stability v provinciích, nikoliv k vykořisťování dvora a vlastníků civilistů.

¹¹⁵ Viz kapitola Vztah samurajů k půdě.

¹¹⁶ Všechny tyto rody pocházely z oblasti Kantó. Patří sem například rody Wada či Miura.

¹¹⁷ H. Paul Varley, „The Hójo Family and Succession to Power“, v Mass, *Court and Bakufu in Japan*, s. 161

¹¹⁸ Další příklad dvojí vedoucí autority. Post kontrasignatáře byl vždy obsazován někým buď z vedlejší větve rodu Hódžó, nebo někým z jiného Hódžóům blízkého rodu.

¹¹⁹ Počet členů Poradní rady byl postupem času upravován. V roce 1225 se začalo na 11 členech, načež v roce 1284 mělo už 28 členů.

úřad regenta šógunu. Jeho hlas měl vždy nejvyšší váhu a v zásadě měl právo veta, protože i když mu například při soudním rozhodování rada navrhla určitý rozsudek, mohl učinit konečné rozhodnutí nezávisle na ní. Paradoxem je také to, že i když je na Poradní radu nahlíženo jako na symbol konsensuálního typu vlády v podání samurajské vrstvy, tak po celou dobu její existence většina členů pocházela z třídy úředníků.¹²⁰ To má čistě pragmatický důvod – pro jejich vysokou míru vzdělanosti a rozhledu v administrativních procedurách byli zkrátka vhodnějšími kandidáty než ne příliš gramotní samurajové. Další příčinou je to, že na rozdíl od vojenských rodin neměli žádnou nezávislou moc a dali se tak snadněji kontrolovat, čímž pro rod Hódžó představovali menší hrozbu v nějaké případné uzurpaci moci.

Jak můžeme vidět, podíl spolupráce se samurajskými rody v rámci Poradní rady není až tak vysoká, jak se může zdát na první pohled. Na druhou stranu to, že se postoje a názory nejmocnějších šógunátních vazalských rodů promítly v konečném rozhodnutí bakufu, je také nepopíratelné.¹²¹ V porovnání se zbylými dvěma etapami je tak míra podílu vazalů na vládě skutečně mnohonásobně vyšší než za života Joritoma či v období následujícím po roce 1246. Z tohoto hlediska je časové rozmezí mezi úmrtím Joritoma a rokem 1246 právem považováno za rozkvet spolupodílení se samurajské třídy na vládě.

3. 1. 3. Autoritativní přístup rodu Hódžó

Opačný kurz od konsensuálního stylu vedení země vládní systém nabírá s úmrtím muže, který byl jeho symbolem, regentem Jasutokim. Po jeho smrti v roce 1242 nastávají uvnitř rodu Hódžó zmatky ve sporech o nástupnictví na post regenta. Chaos a nestabilita trvá až do roku 1246, kdy z něho jako vítěz vyjde Tokijori.¹²² Ten je považován za hlavního strůjce následujícího autoritativnějšího způsobu vlády rodu Hódžó. Někdy se také užívá slovní spojení Hódžó bakufu.

Změna přístupu k vládnímu systému se nedotkla pouze dvora či vazalů, ale také samotné bakufu a její struktury. Hlavním cílem nově bylo to, aby se už neopakovaly podobné zmatky ve sporu o nástupnictví, které by mohly ohrozit jak fungování bakufu jako celku, tak i vedoucí

---

¹²⁰ V době jejího založení dokonce 8 z 11 členů byli úředníci.

¹²¹ Dochovalo se mnoho dokumentů, které zachycují jak záležitost, o které diskuze probíhala, tak i členy, kteří se jí zúčastnili.

¹²² Pro události, které se děly mezi lety 1242 a 1246, se dochovalo poměrně málo dokumentů. Svou úlohu zde sehrál také šógun Joricune (nastoupil hned po Sanetomovi), který měl dobré styky s některými vazalskými rodinami. Není jisté proč, ale je zřejmé, že se dostal do sporu s nově nastoupivším regentem Cunetokim, a nakonec byl Joricune v roce 1244 odvolán. S tímto krokem nebyli všichni úplně spokojeni, například rod Adači, který vyvolal menší rebelii. Ze spiknutí byla také obviněna vedlejší větev Hódžóů, rod Nagoe. Z Poradní rady bylo následně vyloučeno několik osob, které s rodem Nagoe údajně spolupracovali.

pozice rodu Hódžó, jako k tomu došlo po smrti Jasutokiho. Za tímto účelem se Tokijori uchýlil k revolučnímu kroku. V roce 1247 vytvořil nové politické centrum tím, že přenesl hlavní moc od šógunátního regenta k hlavní větvi rodu Hódžó, která se označovala jako *tokusó*¹²³ (得宗). Mluví se o vytvoření tzv. *tokusó* systému, ve kterém se nejmocnějším mužem v rámci bakufu stal rodový vůdce hlavní větve klanu Hódžó. Pointa větší stability pro rod Hódžó v tomto rozhodnutí spočívá v tom, že post regenta šóguna mohl teoreticky zaujmout i zástupce z jiného rodu, zatímco hlavou rodu Hódžó se logicky stát nemohl.¹²⁴

Mezitím se v Poradní radě od roku 1244 začala rozšiřovat jakási antipatie k Hódžóům, která byla původně spjata s nevolí vůči regentovi Cunetokimu.¹²⁵ Ta se ale rozšířila i proti Tokijorimu, kvůli jeho snaze o zvýšení autority svého vlastního rodu. Protože nemohl některé rody zbavit jejich pozice v Poradní radě jen tak, aby neriskoval ještě větší růst antipatie, která by mohla vést i k nějaké vzpouře, musel vymyslet nějaké nápaditější řešení. A tím v roce 1249 bylo založení tzv. sekretariátu *Hikicukešú*¹²⁶ (引付衆) – Přípravná kancelář, která měla prakticky zodpovídat za rozhodování soudních pří mezi vazaly. Fakticky šlo jen o vytvoření nových úředních postů k obsazení. A jelikož do těchto nových úřadů dosazoval tehdejší členy Poradní rady, tak ho vlastně rozmělnil mezi dvě instituce a nově uvolněné posty v radě doplnil členy rodu Hódžó. Tím pádem nikdo nemusel být odvolán a rod Hódžó dosáhl svého cíle, tedy navýšení přítomnosti svých rodových členů v Poradní radě. Založení Přípravné kanceláře bylo posledním významným oficiálním institucionálním zásahem do vládní struktury, která až do konce období Kamakura zůstala v této podobě. Avšak tato událost výrazně naznačila, jakým směrem se bakufu ubírá.

Hódžové pokračovali v postupném utahování mocenských otěží ve všech směrech. Například, i když zákoník Džóei samurajské vládě nepřisuzoval autoritu nad náboženskými institucemi, tak od roku 1261 přebírá od dvora kontrolu i nad svatyněmi a kláštery v oblasti Kantó. Autoritativnější forma vlády rodu Hódžó byla dotažena do finální podoby v momentě, kdy hlavu hlavní větve rodu Hódžó obsadil Tokimune (1268 – 1284). Na jeho obranu, velký vliv na tom měly dva mongolské vpády, o které se Mongolové pokusili v letech 1274 a 1281. Ačkoliv šógunát dokázal území Japonska ubránit, tak dopady na vládu Hódžóů to mělo nesmírné. Navíc od prvního útoku v roce 1274 vyhlásil šógunát stav pohotovosti, který kvůli

---

¹²³ Neexistuje běžně užívaný český ekvivalent.

¹²⁴ Titul regenta byl však dále obsazován výhradně z řad členů klanu Hódžó, ale už ne tím nejdominantnějším, jako tomu bylo doposud.

¹²⁵ Cunetoki byl dokonce mladší než šógun, kterého oficiálně zastupoval. Neměl v Poradní radě a u vazalských rodin dostatečný respekt.

¹²⁶ Zrušena v roce 1293 Sadatokim. Viděl v ní zbytečný orgán, který jen komplikuje a zpomaluje funkčnost systému.

strachu z dalšího návratu Mongolů trval v podstatě až do pádu kamakurského systému a podřídil mu fiskální i administrativní politiku. Kvůli krizovému opatření Hódžóové ještě více omezili postavení dvora a svých vazalů. Mezi tato opatření patří například obsazování postu správce Kjúšú výhradně rodem Hódžó¹²⁷ a stejně tak i více než polovinu postů vojenského hejtmána po celém Japonsku, což oslabovalo oddanost nahrazených rodů vůči Hódžóům.¹²⁸

Výraznější dopad na podobu vlády však měly tzv. schůzky *joriat*¹²⁹ (寄合), které se začaly svolávat od roku 1277 a lze je charakterizovat jako setkání rodu Hódžó se svými osobními vazaly.¹³⁰ Rozhodovali zde o všech záležitostech, která se poté v Poradní radě jen přednesla bez nějaké další debaty. Tento zvyk se rozmohl až do takové míry, že tyto rodové schůzky převážily důležitost rady¹³¹ a můžeme na ně pohlížet jako na neoficiální orgán bakufu.

V tomto duchu se odehrávalo fungování vlády až do pádu období Kamakura. Sice můžeme tento milník považovat za vrchol mocenského postavení rodu Hódžó, ale zároveň i za počátek konce kamakurské bakufu. Postupem času se čím dál tím víc Hódžóům ztrácela pevná půda pod nohama a následkem různých příčin se jim začal systém rozpadat, načež nejcitelnější oblastí byla ztráta loajalnosti vazalů.¹³² Ti se k bakufu začali postupně obracet zády, až nakonec došlo k vyvolání rebelie vůči Kamakuře, která měla na svědomí pád Hódžóů, a tím i konec období Kamakura v roce 1333.

3. 2. Významné tituly

V této podkapitole bych se rád blíže podíval na tři významné posty, které k bakufu v období Kamakura neodmyslitelně patří. Jsou to tituly: šógun, vojenský správce (džitó)

---

¹²⁷ Od roku 1282.

¹²⁸ Oslabení vazalských vazeb se v konečném důsledku podepsalo na pádu rodu Hódžó, když se na konci období Kamakura mnoho vazalů postavilo proti bakufu.

¹²⁹ V doslovném překladu „porada, schůze.“

¹³⁰ Nejednalo se o vazaly bakufu obecně, ale pouze o soukromé vazaly rodu Hódžó. Nazývali se *miučí* (御内), aby se odlišili od šógunátních vazalů.

¹³¹ Poradní rada však stále fungovala dál. Fakt, že se rodové schůzky Hódžóů staly důležitější než Poradní rada, dokazuje i dopis regenta Kanazawy Sadaakiho (z vedlejší větve rodů Hódžó), ve kterém vyjadřuje hlubokou úctu a vděčnost za to, že se tohoto setkání mohl zúčastnit.

¹³² Velký vliv na ztrátu loajalnosti vazalů měly již zmíněné mongolské vpády a následná obranná opatření kvůli strachu z dalšího útoku, které byly obrovským finančním zatížením a zhoršily už již tak trvající ekonomické problémy vojenské vrstvy. Dalším vlivem byl faktor času. S novými a mladšími generacemi vojenských rodů postupně slábla důležitost vazeb k vládě v Kamakuře, a tyto vazby pomalu nahrazovaly vztahy k místním silným vojenským rodům (o tomto procesu se zase zmiňuji v následující podkapitole Šugo), čímž de facto docházelo k oslabování vládní moci a autority a tím klesala i kontrola vazalů. Svůj negativní vliv na vztah se šógunátními vazaly měla také již zmíněná koncentrace moci výhradně do rukou rodu Hódžó. Této situace využil ambiciózní císař Godaigo (1288 – 1339), který proti rodu Hódžó obrátil některé šógunátní vazaly, nejvýznamnější roli zde sehráli vysoce postavení Ašigaka Takaudži (1305 – 1358) a Nitta Jošisada (1301 – 1338), s vidinou obnovení pozvednutí autority dvora a obnovení císařské moci.

a vojenský hejtman (*šugo*). První jmenovaný je s pojmem bakufu obecně, ne jen pro tu založenou Joritomem, velmi výrazně spjat, a proto si myslím, že je třeba definovat jeho roli i v tomto období. Za to úřady vojenského správce a hejtmana měly rozhodující vliv na fungování bakufu a každodenní správu země¹³³, a proto je potřeba je blíže charakterizovat.

3. 2. 1. Šógun

Titul šógun v japonských vojenských režimech označuje nejvyššího generála a příslušníka válečnické třídy. Logicky z toho tedy vyplývá i největší autorita uvnitř bakufu. Jak už ale z výše zmíněných informací lze vyvodit, v období Kamakura takto titulovaná osoba nikdy nějaký výrazný prim nehrála a v tomto ohledu se od svých následovníků, období Ašigaka a období Tokugawa, liší.

Označení šógun je vžitá zkrácenina vytvořená z původního dvorského titulu *sei taišógun* (征夷大將軍) - Velký generál potlačující barbary, který se od 9. století uděloval vojenskému generálovi po dobu ozbrojeného tažení, které vedl proti kmenům Emiši¹³⁴ v severní části hlavního ostrova Honšú. Joritomo tento titul získal v roce 1192¹³⁵ a ačkoliv ho do držení svého rodu získat chtěl, určitě to nelze považovat za vrchol jeho snažení. Dokládá to také čin samotného Joritoma, který se už v roce 1195 tohoto titulu vzdal ve prospěch svého nejstaršího syna Joriieho. Jak byl tedy Joritomo označován? Nejčastějšími se staly dva následující způsoby. Příslušníci vojenské vrstvy Joritoma oslovovali jako *kamakura dono* (鎌倉殿) – Pán z Kamakury. Joritomo však potřeboval dosáhnout větší úcty i v očích císaře a dvořanů, aby nejen k němu, ale i k celé samurajské vrstvě přistupovali s náležitou autoritou a vážností. A nejen to, potřeboval si propůjčit prestiž císařské autority, aby svým nařízením zajistil větší vliv. A jelikož titul šógun ležel v hierarchii dvorských titulů na střední úrovni, nebyl v tomto ohledu dostačující. Za tímto účelem si vybral vysoce ceněný dvorský titul *utaišó* (右大将) - generál palácové stráže zprava, kterým byl oslovován ze strany dvora a byly jím podepisovány i veškeré výnosy.

---

¹³³ Jistou výjimkou byla domovská provincie Kamakury, provincie Musaši a vedlejší Sagami, které se nazývaly *bunkoku* (分国). Nikdy za celé období Kamakura v nich nebyl jmenován žádný vojenský hejtman. O jejich správu se nejprve osobně staral Joritomo a poté rod Hódžó, který obsazoval jinak nejvyšší post imperiálního systému v provinciích – *kokuši* (国司) - guvernér.

¹³⁴ Původní obyvatelé japonských ostrovů, obývající nejsevernější teritoria Japonska – ostrov Hokkaidó a severní část ostrova Honšú. Dnes známí pod označením lidé Ainu.

¹³⁵ Důvodem, proč ho nezískal dřív, byl odpor excísaře Goširakawy, který mu ho odmítal udělit. Stalo se tak tedy až po jeho smrti v témže roce.

Titul šógun nezískal na důležitosti ani po Joritomově smrti. Joriie byl rovněž, po vzoru svého otce, titulován jako *utaišó* nebo *kamakura dono*. Se striktním zavedením užívání titulu šógun přišel až rod Hódžó v roce 1202. Potřebovali zkrátka pro Joriieho zavést takové označení, které odkazovalo k vojenské vrstvě a aby pokud možno nejlépe neslo odkaz otce - zakladatele šógunátu Joritoma, a zároveň jim dávalo prostor pro vytvoření jeho regentství. A po všech směrech se jako nejvhodnějším kandidátem stal právě titul šógun. Za prvního „skutečného“ šóguna se dá považovat až Sanetomo, který byl od samého začátku svého nástupu po Joriie až do své smrti titulován jen a pouze jako šógun. Po vymření rodu Minamoto se na post šóguna dosazovali malí chlapi, vypůjčeni ze dvora, a v okamžiku, kdy dosáhli věku něco přes 20 let, byli posláni zpět do Kjóta a nahrazeni opět někým jiným.¹³⁶

V období Kamakura titul šógun nebyl nikdy propojen s reálnou mocí. Sloužil pouze jako symbol a legitimizace oprávnění vládnout, zároveň v sobě nesl památku a ducha zakladatele bakufu, Minamoto no Joritoma.

3. 2. 2. Džitó

První dochovaný záznam se slovem „džitó“ se datuje až do roku 896.¹³⁷ V 10. a 11. století výraz takřka vymizí a ve spojení s půdou se objevuje až o století později, načež o jeho významu se historici přou.¹³⁸ Tak či onak se vztahoval k osobě, která svou funkci vykonávala v šóenech, a v těch byl činný i kamakurský vojenský správce.

Činitelé, které lze považovat za předchůdce postu vojenský správce, který byl výhradně vykonáván vazaly bakufu, se začínají objevovat už v průběhu války Genpei, a to přibližně od roku 1183. Jak se následkem války a chaosu začala v některých oblastech Japonska projevovat rostoucí nestabilita, tak tu a tam vystoupil nějaký místní samuraj, který sebe sama začal označovat za držitele tohoto postu a povyšovat se nad dvorské úředníky. Tedy za někoho, kdo má právo nakládat s půdou a rozšiřovat zde své práva šiki. Opravňovalo je k tomu, podle jejich pohledu, stoupenectví k Joritomovi, který jim práva na půdu slíbil před začátkem války. I když začali být určitým způsobem koordinováni Joritomem, v zásadě si dělali, co chtěli, protože neexistoval žádný souhrn jejich práv a funkcí. S touto situací byl samozřejmě hrubě nespokojen

---

¹³⁶ Po vymření Minamotů bylo v období Kamakura dohromady dalších šest šógunů (dva z rodu Fudžiwara a čtyři císařští princové). Průměrná délka období, kdy zastávali úřad šóguna, byla zhruba 14 let. Jejich seznam a věk nástupu podává v 1. kapitole díla *Court and Bakufu* historik G. Cameron Hurst.

¹³⁷ Ve významu domoviny.

¹³⁸ Jedna skupina, kterou reprezentuje např. Hall či Asakawa, tvrdí, že se používal pro správce šóenů, kde byla zahrnuta i jejich vlastní půda. Opozice uvádí, kam patří třeba Masataka, že se jednalo o úředníka, který dohlížel na dodržování hranic šóenů a na jejich úrodu.

císařský dvůr¹³⁹ a dožadoval se u Joritoma spravedlnosti. Ten po válce některé takto svobodomyšlně prohlášené správce zrušil¹⁴⁰, ale některým toto stále nespecifikované postavení ponechal.¹⁴¹

Oficiálně byl post vojenského správce zřízen v roce 1186, kdy byli skutečně jmenováni Kamakuroi, došlo k definici jejich rolí a legitimizaci. Primární myšlenka jejich užití tkvěla v jejich usazování do bývalých držav rodu Taira a dalších problémových sektorů. Z počátku jich bylo jen několik stovek, postupně se však i přes velké stížnosti civilních vlastníků šóenu začala síť vojenských správců rozrůstat. Kamakura musela řešit velké množství sporů s vlastníky půdy, jejichž cílem bylo zrušení postu vojenského správce ve svém šóenu a nahrazení ho dvorskými úředníky.¹⁴² Dochovalo se velké množství případů, kdy bakufu civilním vlastníkům vyhověla.¹⁴³ Za jakési dotvoření sítě vojenských správců se považuje vítězství ve válce Džóokjú, kdy jejich počet vysoce vzrostl a můžeme mluvit o celostátní kontrole šóenu.¹⁴⁴

Důležité je si uvědomit, jak na post vojenského správce vlastně nahlížet. Udělení tohoto úřadu, a tím i získání *džitó šiki*¹⁴⁵ (地頭職), byla forma nejvyšší odměny a stávaly se jimi významné vazalské rody.¹⁴⁶ Zřízení tohoto titulu tedy mělo dva významy. Za prvé, kontrola a správa území, a za druhé, uspokojení vazalů bakufu. Nebyli však nedotknutelní. Pokud se jim

---

¹³⁹ Vydával různé edikty a nařízení, kde tyto osoby zbavoval jejich práv, která si samy nárokovaly.

¹⁴⁰ Někteří z nich byli odvoláni už v průběhu války. Například v roce 1184 se excísař obrátil na Joritoma s žádostí o pomoc k vyřešení situace v provincii Tanba. Joritomo zasáhl a označil tuto osobu za „někoho, kdo si neprávem nárokuje vlastnictví pod souhlasem Kamakury.“ (Jeffrey P. Mass, *Yoritomo and the Founding of the First Bakufu*, Stanford University Press, Stanford, 1999, s. 124)

¹⁴¹ Ti vojenští správci, kteří byli po válce ve svém postavení, ukořistěném v průběhu války, ponechání, se přezdívají *hondžitó* (本地頭) - původní vojenský správce. Naopak ti, kteří obdrželi úřad vojenského správce až po konfiskaci majetku protivníků a byli do oblastí následně jmenováni, se přezdívají *honpodžitó* (本舗地頭) - nahrazující vojenský správce.

¹⁴² Jednalo se o úředníky *azukari dokoro* (預所) či *gesu* (下司). *Azukari dokoro* - kancelář opatrovníka, byl zástupce vlastníka v daném šóenu a hájil jeho práva. Zatímco *gesu* - vrchní správce, byl jakási dvorská obdoba vojenského správce, spadajícího pod císaře. Vybíral daně a prosazoval zde císařská nařízení. Protože se jejich pravomoci v mnoha ohledech křížily, tak přítomnost jednoho automaticky vylučovala i existenci toho druhého ve stejném šóenu. Přítomnost dvorských úředníků, jak se dozvíme později, však byla pro civilní vlastníky stále v mnoha ohledech daleko příjemnější. Také se stávalo, že rozdíl mezi vrchním správcem (*gesu*) a vojenský správcem (*džitó*) se někdy stíraly, a jelikož byl šógunatní systém dominantnější než ten imperiální, tak být vojenským správcem bylo lákavější než úřad vrchního správce. Proto někdy docházelo k událostem, že vrchní správce konvertoval na stranu bakufu a stal se z něho správce vojenský (k přechodům opačným směrem nedocházelo).

¹⁴³ Viz příklad odvolání vykonavatele vojenského hejtmana, který je v kapitole Vojenské právo (podkapitola Právní principy). Způsob vyhovění bakufu v odvolání titulů vojenských správců se v zásadě nelišil.

¹⁴⁴ Avšak stále přebývaly šóeny, kam vojenský správce jmenován nebyl.

¹⁴⁵ Právo uplatňovat nároky vojenského správce, tedy práva na zisk *de facto* z cizí půdy. Získávali část z odvedených daní z daného šóenu či například zkonfiskovaný majetek na jeho území.

¹⁴⁶ Od 90. let dokonce jmenovaným rodům na post vojenského správce náležela dědičná práva.

prokázalo provinění, které podryvalo autoritu šógunátu nebo se dokázalo zneužívání jejich postavení, byli odvoláni a zkonfiskoval se jim majetek.

Činnost vojenských správců nemusela být omezena pouze na jeden šóen a jeden rod tak mohl dohlížet na několik statků najednou.¹⁴⁷ Jejich základními povinnostmi a právy bylo vybírání daní, dohlížení na chod šóenu a potlačování kriminality, tedy v podstatě forma policie. Pravda je však taková, že se rozsah pravomocí jednotlivých vykonavatelů tohoto úřadu mohl statek od statku dokonce výrazně lišit. Záleželo na tom, jakou pozici si vojenský správce v daném šóenu dokázal vydobýt, často i nelegálními kroky či využitím ozbrojených sil.¹⁴⁸ Teoreticky měl svou autoritu po všech stránkách¹⁴⁹ sdílet s kanceláří opatrovníka (*azukari dokoro*), avšak v praxi byl vojenský správce mnohdy dominantnější a stále se snažil rozšiřovat své postavení. Z toho samozřejmě pramenily stížnosti vlastníků šóenů, a pokud si v konkrétním soudním procesu vojenský správce vybojoval určité privilegium, bylo mu už ponecháno napořád. Samozřejmě se šógunát snažil rozhodovat nezávisle a spravedlivě, ale v zásadě se dá říci, že se vojenským správcům tato praxe rozšiřování svých pravomocí skrze precedenty dařila.

Objevovaly se však i případy, kdy vojenským správcům spadlo do klína nějaké nové privilegium i bez jejich přičinění. Například, v roce 1214 docházelo v jednom z šóenů v provincii Bizen k opakovanému ničení a poškozování místních polí. Majiteli šóenu se nedařilo prostřednictvím svých lidí pachatele tohoto vandalství polapit, a tak bakufu došla trpělivost a pověřila vyřešením této situace místního vojenského správce. A jelikož ten dosáhl zdárného výsledku poměrně v rychlém čase, tak mu bakufu tuto funkci už ponechala.

Někdy se jim podařilo dosáhnout rozšíření svého vlivu i mírumilovnou a nekonfliktní cestou, tedy smluvní dohodou s vlastníkem šóenu. Výsledkem takovéto dohody mohlo být například *ukešo* (請書) - nucená správa. Znamenalo to, že se majitel statku zřekl svého práva vysílání na území šóenu svých podřízených, a tím tak vojenský správce získal požadovanou volnost. Na oplátku se vojenský správce zavázal, že majiteli bude odváděna přesně stanovená výše daní, na které se dohodli, bez ohledu na aktuální úrodu. Na vše dohlížela bakufu, a v případě, že do Kamakury dorazila stížnost o neplnění této povinnosti, mohl být daný vojenský správce odvolán. Bakufu si snahu velkého množství vojenských správců o uzurpaci větší

---

¹⁴⁷ Zároveň se nemuselo jednat pouze o statky, tedy půdu, ale také i čtvrti města a podobně.

¹⁴⁸ Například v roce 1191 byl jeden vojenský správce v šóenu Kunitomi v provincii Wakasa obviněn ze zatýkání místních obyvatel, načež si poté přivlastnil jejich majetek nebo z uvěznování lidí, kteří pracovali pro dvorského úředníka, který spravoval místní svatyni. Z důvodů, aby mu znepríjemnil situaci. Zapsáno v dokumentech *Saki no utaišó ke mandokoro kudašibumi* z roku 1191 (na zmíněný dokument odkazuje Jeffrey P. Mass v díle *Medieval Japan: Essays in Institutional History*).

¹⁴⁹ Poměr příjmu z daní, teritoriálně i pravomocně.

působnosti moc dobře uvědomovala. Snažila se stejně jako vlastníci šóenu držet vojenské správce na uzdě. Spory mezi vlastníkem půdy a místními vojenskými správci mohly v některých extrémních případech vygradovat až k územnímu rozdělení šóenu, již zmíněnému *šitadží čúbun* (下地中分). Znamenalo to, že i když vlastník přišel o část majetku, tak nemusel řešit spory s přítomným vojenským správcem a jeho území spadalo pod autoritu dvorských úředníků. Vojenský správce se v podstatě stal feudálním pánem.¹⁵⁰ I přes tyto okolnosti se bakufu její strategie dařila¹⁵¹ a nikdy se nestalo, že by ze strany vojenských správců Kamakuře hrozilo nějaké nebezpečí.

Jak už jsem lehce naznačil, z hlediska původu existovaly dva typy vojenských správců. Ti, kteří tento úřad vykonávali ve své domovské provincii, a ti, kteří byli jmenováni do cizí provincie. První kategorie se týkala východních vazalů sloužících ve východní části Japonska, jejich dominantnost jsem zde popsal. Ti druzí, tedy rody, pocházející z východu a vykonávající úřad vojenského správce v západních provinciích, měly situaci o poznání složitější. Vojenští správci působili v neznámém prostředí, kde neměli tak silnou podporu a navíc zde přezívala vyšší důležitost dvorských úředníků, než tomu bylo na východě. Jinými slovy, zatímco pro východ je charakteristické, že se vlastník musel bránit rozpínavosti a agresí místních vojenských správců, tak na západě tomu bylo přesně naopak.¹⁵²

Navíc se často stávalo i to, že vojenský správce ustanovený do západní provincie, zůstal ve své domovské provincii a správu šóenu vykonával skrze svého zástupce, který se označoval jako *džitó dai*¹⁵³ (地頭代) - zástupce vojenského správce. Ke specifickému systému se Joritomo uchýlil na ostrově Kjúšú, kde se vytvořilo dvoustupňové uspořádání sítě vojenských správců. Do roku 1190 zde do těchto postů jmenoval místní samurajské rody a od nadcházejícího roku sem dosazoval i své východní vazaly s tím, že ti původní byli ponecháni. Noví vojenští správci, přicházející z východu, se označovali jako *só-džitó* (総地頭) - vrchní vojenský správce, a byli místním vykonavatelům úřadu vojenského správce nadřizeni. Z místních správců se tedy stali

---

¹⁵⁰ Ve většině těchto případů danému vojenskému správci připadlo maximálně 50 % šóenu. A i když si de facto počínal jako feudální pán, tak nebyl nikdy veden jako oficiální vlastník takto získané půdy.

¹⁵¹ V zákoníku Džóei například bakufu stanovila, že rolníci, kteří odvádějí veškeré daně tak, jak mají, si mohou sami vybrat, jestli chtějí v daném šóenu zůstat nebo ho opustit. Tím, že rolníci nebyli připoutáni ke konkrétní půdě, de facto klesla moc vojenských správců, kterou nad nimi měli.

¹⁵² Jako příklad si uveďme událost z provincie Tanba, v šóenu Sasakibe. Místní vojenský správce si v roce 1200 stěžoval, že sdílení příjmů (s kancelářím opatrovníka) je pouze ustanovení, nikoliv fakt. (Jeffrey P. Mass, „Jitō Land Possession in the Thirteenth Century: The Case of Shitaji Chūbun“, v Jeffrey P. Mass, John W. Hall, *Medieval Japan: Essays in Institutional History* (Stanford University Press, Stanford, 1988), s. 161)

¹⁵³ Zajímavé je to, že stál mimo jurisdikci Kamakury. Vojenský správce za něho nesl plnou odpovědnost, a pokud se nějakým způsobem jeho zástupce provinil, tak to odnesl jeho pán. Toto rozpoložení jen podtrhl v roce 1232 zákoník Džóei, který ustanovil, že vojenský správce je zodpovědný za vše, co bylo vykonáno pod jeho jménem.

jejich zástupci, akorát s tím rozdílem, že mohli jednat pod svým vlastním jménem, což běžní zástupci nemohli.

3. 2. 3. Šugo

Úřad vojenského hejtmana je originálním vynálezem raného období Kamakura, v některých ohledech dokonce originálnější než post vojenského správce.¹⁵⁴ Specifický je i jeho vývoj, který sice započal sám Joritomo, ale za jeho života žádný post vojenského hejtmana ustanoven nebyl.¹⁵⁵ Joritomo se snažil hned v poválečných letech do provincií zasadit někoho, kdo bude stát mimo strukturu vojenských správců, potlačovat protivládň rebelie a na celý systém dohlížet, ale se svými pokusy nebyl příliš úspěšný.¹⁵⁶ Míra potřeby nějakého provinčního velitele vzrostla společně se zavedením konceptu gokenin, a to z důvodů lepší přehlednosti a organizovanosti vazalů. Titul vojenského hejtmana se tedy začíná profilovat od roku 1190 a ve většině historických dokumentů¹⁵⁷ jsou jeho předchůdci označováni jako *sócuibuši*¹⁵⁸ (総追捕使) - vojenský šerif. Nejedná se však o žádný oficiální titul a stejně tak nebyly ani ustáleny jeho pravomoci, které se teprve nacházely ve fázi vývoje. S neurčitostí se má za to, že první titul vojenského hejtmana byl udělen až v roce 1203.

Povinnosti tohoto úřadu se týkaly dohlížení na činnost šógunátních vazalů¹⁵⁹, jejich koordinování a vysílání z dané provincie do Kjóta k plnění funkce palácové stráže. Od guvernérů¹⁶⁰ převzal oblast jurisdikce, týkající se záležitostí vojenské vrstvy a kriminality obecně.¹⁶¹ Nejmenovali se však striktně do všech provincií, ale pouze tam, kde bakufu v určité době cítila, že jsou potřeba. Za účelem ochrany bakufu, aby hejtmáni v provinciích nenabývali

---

¹⁵⁴ Mass, *Yoritomo and the Founding of the First Bakufu*, s. 192

¹⁵⁵ I když podle kroniky *Azuma Kagami* (Zrcadlo východu) se objevují už od 1185. Problém s mystifikací tkví v tom, že v době, kdy dílo vznikalo (14. stol.), slova jako šugo či gokenin už byly známy, a tak je autor chybně používá i pro osoby, z nichž se postupně vyvinuly, ačkoliv v té době ještě neexistovaly.

¹⁵⁶ Na přelomu let 1185 a 1186 se Joritomo například pokusil o zavedení tzv. *kuni-džitó* (国地頭) - provinční vojenský správce. Krom výše zmíněných funkcí měli také dohlížet na výběr daní. Nedošlo však k žádnému oficiálnímu jmenování a jejich existence se odhaduje pouze na pár měsíců. První, kdo přišel s tímto objevem, je Išimoda Šó.

¹⁵⁷ Jako je třeba dvorský deník z roku 1191, *Gjokujó*.

¹⁵⁸ Postupem času se v pramenech místo tohoto výrazu začíná používat výraz *šugonin* (守護人), což v doslovném překladu sice znamená „ochránce“, avšak lze na tento pojem vztáhnout stejný význam jako u *sócuibuši*. Tento výraz se vyskytuje například v záznamu z provincie Kii z roku 1197. A právě z tohoto označení se o něco později pravděpodobně odvodil pojem šugo.

¹⁵⁹ Měl v držení provinční seznam vazalů gokenin.

¹⁶⁰ Jinak snaha o nekřížení pravomocí s guvernéry. Jaké byly jejich vztahy, však není úplně jasné, kvůli nedostatku dochovaných záznamů. Jisté je však to, že autorita vojenských hejtmánů převýšila tu guvernéřskou.

¹⁶¹ Oficiální výpis toho, co může a naopak nemůže, byl sepsán v zákoníku Džóei – aby nepřesahovali své pravomoci. Bakufu si velice dobře uvědomovala hrozbu, kterou vojenští hejtmáni v případě uzurpace moci mohli představovat.

na síle¹⁶², v dané provincii nevlastnili žádnou půdu a spíše na dané území dohlíželi z dálky a do své přidělené provincie jen občas dojížděli.¹⁶³ Vojenský hejtman tedy nikdy nevykonával tuto funkci ve své domovské provincii. Zároveň na rozdíl od vojenských správců nebyl tento post nikdy v dědičném vlastnictví určitého rodu.

Od vojenských správců se tento post odlišoval ještě v jedné další významné sféře, tedy alespoň za Joritomova života. Zatímco tituly vojenského správce se udělovaly rodům a osobám vysokého postavení, tak u postu vojenského hejtmana tomu bylo přesně naopak. Do tohoto úřadu si Joritomo vybíral samuraje nižšího postavení, někdy i bez rodového jména, protože si byl jistější v jejich vyšší vděčnosti ke své osobě, a díky tomu i výraznější poslušnosti a věrnosti.¹⁶⁴ Usuzoval tak z toho, že bez něho (Joritoma) by neměli žádnou prestiž. Využívání samurajů nízkého původu na vysoké posty byla revoluční myšlenka, která ve světě tehdejšího dvorského Japonska, kde byl rodokmen a sociální status klíčovým faktorem, neměla obdoby.¹⁶⁵ Po jeho smrti se kvůli strachu ze ztráty kontroly nad územím bakufu do postů vojenských hejtmanů jmenovali naopak významné osobnosti, s čímž ruku v ruce šlo i zvýšení prestiže tohoto úřadu mezi vazaly šógunátu.¹⁶⁶

Ačkoliv byly oba úřady, vojenský správce i vojenský hejtman, pro vykonávání vládní správy zásadní, bakufu se zároveň obávala toho, aby se jí tyto funkce nevymkly z rukou. U postu vojenského hejtmana je tento strach o něco výraznější, a nutno podotknout, že skutečně oprávněný. Kamakurský šógunát správně odhadl jejich hrozbu, která se skrývala v jejich síle, a jakoby předpověděl události, které nastaly v následujícím období Ašikaga. Zde se vojenští hejtmani v podstatě vymanili z vládní kontroly a začali fungovat jako nezávislé jednotky, sledující své vlastní cíle.

---

¹⁶² Šógunát si byl vědom toho, že post vojenského hejtmana ve svém postavení skrývá velký potenciál. Ačkoliv mezi ním a vazaly gokenin, na které dohlížel, nebyl definován vztah pán – vazal, tak se časem mezi nimi takovéto svazky začaly vytvářet.

¹⁶³ Měl tam své zástupce, označované jako *šugodai* (守護代) - zástupce vojenského hejtmana.

¹⁶⁴ Například v 90. letech byli do funkce, která v podstatě odpovídá pozdějším úřadům vojenského hejtmana (Jeffrey P. Mass pro tyto osoby používá označení „pre-šugo“), jmenováni Nakahara Čikajoši a Ótomo Jošinao. První jmenovaný dokonce nebyl ani příslušník vojenské třídy, ale původně dvorský úředník, který měl blízký vztah s Joritomem a vstoupil do jeho služeb. Svou funkci vykonával v provinciích Bingo a Čikugo. Druhý jmenovaný byl samuraj nízkého původu, pocházející z oblasti Kantó, a stal se Joritomovým oblíbencem. Byl poslán do Dazaifu na Kjúšú.

¹⁶⁵ Dalším příkladem této metody jsou tzv. *zóšiki* (雑色). *Zóšiki* byli osobní úředníci Joritoma, kteří dokonce ani nebyli členy samurajské vrstvy a stáli na nižším společenském stupni než běžné úřednictvo. Naproti tomu však měli velmi vysoké pravomoci, sahající od financí až po určitou zodpovědnost v právních úkonech. Ačkoliv se výraz *zóšiki* používal jen za Joritoma, tak tuto praxi poté přebíral i rod Hódžó.

¹⁶⁶ První významnou osobností, fungující jako pre-šugo, se na konci roku 1199 stal vážený Ojama Tomomasa, ustanovený do provincie Harima. Brzy ho následovaly významné rody jako třeba Čiba, Miura či Wada.

3. 3. Vztahy dvora a bakufu

Japonský císař sice v japonských dějinách skutečně vládl jen velice krátce¹⁶⁷, ale úřad císaře i tak vždy přetrvával jako symbol politické moci a autority. S nástupem samurajské vrstvy k moci však postupně slábla nejen tato autorita císaře, ale i autorita a politická moc dvora jako celku. Toho, jaký vliv dvůr měl a jakým lákadlem se stávaly dvorské tituly, jsme byli svědky ještě za dob Kijomorihó. Imunní vůči nim dokázal být až Joritomo, ale i přesto si dvůr stále ještě poměrně významné postavení ponechal. Joritomo je považován za tvůrce tzv. duálního uspořádání, neboli systému *kóbu* (公武) - dvořané a vojáci. Existovala tak dvě mocenská centra – Kjóto a Kamakura, v nichž sídlila jedna či druhá vláda.¹⁶⁸ Rozpoložení mezi nimi bylo takové, že šógunát byl nadřazen prakticky, ale teoreticky stále spadal pod autoritu dvora - šógunové byli oficiálně jmenováni císařem.¹⁶⁹

Pro zachování určité autority dvora měl Joritomo pádné důvody. Hodlal využít některé fungující oblasti dvorského systému¹⁷⁰ a část dvorské správy, aby se těmito oblastmi nemusel sám zabývat. Mohl se tak naplno soustředit na budování systému, sloužícímu k udržení samurajské vrstvy pod kontrolou, což považoval za alfu a omegu svého režimu.¹⁷¹ Zároveň si uvědomoval, že destrukce šóenů by představovala zhroucení systému udělování lén a úřadů, na kterých byla jeho vazalská struktura založena. Joritomo tak nejenže dvorské instituce ponechal, ale k tomu dokonce přikázal některé obnovit.¹⁷² To ukazuje, že se Joritomo při zakládání kamakurského režimu opíral jak o ekonomické, tak i administrativní, hluboko zakořeněné, dvorské instituce. Někteří historici¹⁷³ přidávají k otázce, proč buď dvůr nezrušil, nebo se sám nestal císařem, ještě jeden argument, a to tzv. princip *kišu*¹⁷⁴ (貴種). Ten se dá dokonce vztáhnout už na působení Kijomorihó. V zásadě to je princip připoutanosti a uvědomění si svého sociálního statusu. Zkrátka cítil, že neměl dostatečné pravomoci, vycházející z jeho

---

¹⁶⁷ Érou tzv. vládnoucích císařů je 9. století.

¹⁶⁸ V japonštině se pro vojenský režim užívá spojení *buke seiken* (武家政権), kde *buke* (武家) znamená „vojenské rody, samurajstvo“ a *seiken* (政権) znamená „režim, systém.“ Pro dvorský systém se tak užívá spojení *kuge seiken* (公家政権), kde se *kuge* (公家) překládá jako „šlechta, dvůr.“ Dvorská vláda v období Ašigaka zaniká, a tak je kamakurské období jediným obdobím, kdy po jeho celou dobu souběžně existovala dvě mocenská centra.

¹⁶⁹ Společně s tím byl dvůr samozřejmě nadále vnímán i jako kulturní centrum a měl vyšší společenskou prestiž. Ačkoliv ji někdy obdivovali i sami samurajové, tak se méněcennost samurajské kultury pomalu ale jistě smazávala.

¹⁷⁰ Například oblast civilního práva.

¹⁷¹ Dokazuje to i snaha Joritoma o téměř okamžitý vývoj postů vojenského správce a vojenského hejtmana.

¹⁷² Příkladem takové instituce je *Kirokudžo* (記録所) - Císařská kancelář, což byl administrativní úřad s výraznou funkcí i v právním systému. Aby toho na bakufu nebylo moc, tak vypomáhal s administrativou a vyřizováním stížností vůči Kamakuře.

¹⁷³ Do této skupiny patří například historik G. Cameron Hurst.

¹⁷⁴ Velice těžce přeložitelný výraz, který se do anglického jazyka překládá jako „lineage“, česky tedy nejspíše nevhodněji jako „původ“.

původu a pokrevní linie, které by ho k tomuto činu ospravedlňovaly. Spolu s tím měl už dvůr kolem sebe vytvořenou takovou tradici a auru posvátnosti, že kroky tímto směrem by mohly vytvořit ve společnosti takový chaos a nepokoje, které by ve výsledku mohly uškodit samotnému Joritomovi.

Joritomo vždy po svých vazalech požadoval, aby se ke dvoru chovali s úctou, pokud možno uposlechli excísařovo nařízení a aby v každém případě ctili jeho nadřazenost. A jeho nástupci z řad rodu Hódžó ho v tomto ohledu následovali.¹⁷⁵ Důvod takového přístupu je prostý. Joritomo od aristokracie vyžadoval, aby k samurajské vrstvě přistupovala s úctou. Aby toho dosáhl, musela vojenská třída zase projevovat úctu aristokracii. Jinými slovy, Joritomo usiloval také o zvýšení společenské prestiže válečnické třídy. Rod Hódžó převzal nastolený přístup ke dvoru také, protože měl dost starostí s upevněním svého postavení v rámci bakufu a nemohl si dovolit uchýlit se k nějakým radikálním změnám. Hrozilo, že by takovéto změny vyvolaly nepokoje, které by mohly vést až ke ztrátě jejich vlastní moci. I přes to, že navázali na solidárnost nastavenou Joritomem¹⁷⁶, tak po jeho smrti u dvora začala růst nevole vůči Kamakuře, která, jak víme, dospěla až k ozbrojenému střetu. Následky války Džókjú se dají shrnout do jednoho bodu, kterým je autoritativnější přístup bakufu vůči dvoru. Navíc se bakufu začala dotýkat i vnitřní struktura dvora, což do té doby nedělala.¹⁷⁷

Další změna ve vztazích těchto dvou mocenských center přišla logicky s nástupem autoritativní politiky rodu Hódžó. Ta konkrétně znamenala další výrazné omezení dvorské politické autority. Tokijori po svém nástupu obnovil úřad excísaře, jehož zrušení bylo součástí represí v roce 1221. Důvodem tohoto kroku byla paradoxně větší kontrola dvora, protože společně s ním zřídil po vzoru šógunátní Poradní rady nový dvorský orgán, pojmenovaný *In no hjódžóšú* (院評定衆) - Poradní rada odstoupivšího císaře (dále už jen jako „Císařská rada“).¹⁷⁸ Háček však leží v tom, že i když byl tento orgán tvořen pouze aristokraty, tak tito členové byli vybíráni Tokijorim, a stejně tak se schůze Císařské rady konaly pouze po svolení Kamakury. Tímto šógunát zvýšil kontrolu dvora. S rostoucím autoritativním pojetím moci v rámci bakufu se stále zhoršovaly a snižovaly i dvorské pravomoci. Vedle toho byl v roce 1246 zřízen také jakýsi dvorský reprezentant Kamakury v Kjótu, zvaný *kantó móšicugi* (關東申次) - mluvčí

---

¹⁷⁵ Bwonlee, *The Shokyu War and the Political Rise of the Warriors*, s. 68

¹⁷⁶ Projevující se i tím, že před rokem 1221 bakufu své plány dvoru oznamovala či s ním o nich diskutovala.

¹⁷⁷ Nejcitelnější v tomto ohledu byla možnost bakufu zasáhnout do nástupnictví v případě, že se volbou císaře cítila ohrožena nebo třeba za účelem vyřešení nějaké nepřehledné situace. Po válce Džókjú se k tomuto kroku uchýlila znovu například v roce 1242, kdy se zapříčinila o to, aby se následníkem trůnu nestal pokrevní potomek potrestaného Gotoby.

¹⁷⁸ Stejně jako tomu bylo dříve, stal se úřad excísaře a jeho uskupení důležitou součástí dvorské vlády. V otázkách práva se stalo nadřízenou institucí Císařské kanceláře (*Kirokudžo*).

Kantó. Tento post byl udělen do rukou vysokého dvorského rodu Saiondži, který tak vykonával oficiálního prostředníka mezi excísařem a rodem Hódžó. V praxi to pro bakufu představovalo přísnou kontrolu excísaře.¹⁷⁹ Vedle toho, že mluvčí Kantó byl členem Císařské rady¹⁸⁰, tak měl mezi dvořany výsostní právo kontaktovat Kamakuru a různě s ní komunikovat. Posledním hřebíčkem do rakve dvorské autority byl začátek mongolských vpádů. Následující krize šógunátu se dotkla také dvora a jeho autority, která takřka klesla pouze na symbolickou úroveň.

Při vytváření struktury bakufu se funkce dvora ubírala jasným směrem – odlehčit povinnostem šógunátu a vypomoci s administrativou. Jako nejvýznamnější oblast, ve které byl císařský systém Kamakuře prospěšný, se nakonec ukázala právní sféra. Hlavní opěrnou institucí zde byla již zmíněná Císařská kancelář, založená na příkaz Joritoma v roce 1187. Vznikla za účelem dohlížení na administrativu šóenů a vyřizování stížností jejich vlastníků vůči bakufu. Brzy se však stala i hlavním soudním orgánem dvorského práva. Na nižším hierarchickém stupni se nacházelo *kebiši-čó* (検非違使庁) - Úřad policejního komisaře. Vykonával úlohu civilní policie v Kjótu a taktéž se zabýval administrativními záležitostmi. Jakožto pomocný úřad Císařské kanceláře existovalo také tzv. *Fudono* (文殿) - Sekretariát pro dokumenty. V případě potřeby obstarával potřebné dokumenty pro ulehčení vydání rozsudku či poskytoval vyjádření právních expertů.¹⁸¹

Nejdůležitějším však bylo, že se základní dvorské právní způsoby staly předlohou pro pozdější vojenské právo, které se postupně osamostatňovalo a z dvorského práva vymanilo.¹⁸² Vedle toho bakufu občas přenechávala na dvoru odpovědnost v rozhodnutích, v kterých si nevěděla rady a nepřikládala jim nějak výraznou důležitost. Krásným příkladem takového činu je rok 1268, kdy bakufu pověřila dvůr, aby Mongolům odeslal odpověď na první příchozí výhružný dopis.¹⁸³ Skutečnost je však taková, že v tomto roce už důležitost dvora nedosahovala takové úrovně jako na začátku období Kamakura, a v následujících letech přišel další pád imperiální autority. Postavení dvora můžeme shrnout tak, že určitá míra dvorské politické autority, kterou mu vytyčil sám Joritomo, se v průběhu let pomalu vytrácela, a za dob

---

¹⁷⁹ Výhoda pro rod Saiondži zase tkvěla v zisku privilegia ze svého rodu dodávat nevěsty pro nadcházející císaře, čímž se v podstatě dostal do pozice rádce a regenta císařského úřadu. Tímto byl od postu *kanpaku* (regent dospělého císaře) odstaven Kudžó Mičie. Tato událost se nazývá jako převrat Kange.

¹⁸⁰ Právě mluvčí byl ten, kdo mohl bakufu požádat o svolení k jejímu zasedání.

¹⁸¹ První dochovaný záznam, kde se tento sekretariát objevuje, pochází z roku 1248. Jednalo se o spor o pravomoci v provincii Seccu, mezi klášterem Tódži a dvorským úředníkem. Rozsudek byl vykonán s písemným doporučením, které napsal jistý doktor práv. Předpokládá se, že tato praktika se užívala i dříve, ale k plné institucionalizaci Sekretariátu pro dokumenty došlo právě až v roce 1248.

¹⁸² Více v kapitole Vojenské právo.

¹⁸³ I přes to, že mezinárodní vztahy patřily pod záležitosti Kamakury. Nakonec se dvůr rozhodl Mongolům neodpovědět, protože jejich počínání považoval za pošpinění národní cti.

autoritativní formy vlády rodu Hódžó se vytratila úplně. V oblasti dvorského práva však dvoru zůstaly některé funkce v omezené podobě ponechány i po roce 1246. V omezené podobě proto, že hlavním soudním orgánem se v tomto roce místo Císařské kanceláře¹⁸⁴ stala Císařská rada, která, jak víme, byla pod kontrolou bakufu. Teoreticky tedy nezávislost a samostatnost císařského práva přežívala dále, ale prakticky mohlo být řešení dané záležitosti v případě potřeby ovlivněno šógunátem.

Bakufu tak zasahovala do záležitostí dvorského práva pokaždé, když to ze svého úhlu pohledu považovala za politicky významné nebo potřebné pro vyřešení situace. Jako příklad si můžeme uvést dvě záležitosti z roku 1248. V prvním případě Tokijori rozhodl k vojenskému zásahu ve sporu o půdu v západních provinciích i přesto, že ani jeden z účastníků nebyl šógunátním vazalem. Ospravedlněním k tomuto kroku mělo být údajné použití násilí zúčastněných stran. Druhá záležitost se týká rozdělení značného majetku, který zbyl po smrti významného dvořana, Kogy Micumičiho. Zde šógunát za důvod své intervence uvedl, že toto rozhodnutí je natolik významné, že by za něho neměla nést odpovědnost pouze aristokracie.¹⁸⁵

Vedle toho si dvůr dokázal udržet výsadní postavení v rámci města Kjóto a pod jeho autoritu patřila také správa šóenů a většiny náboženských institucí. Avšak i v rámci náboženských institucí byla suverenita dvora v průběhu období Kamakura narušena. Jednalo se především o buddhistické kláštery v provinciích, které budovaly své vlastní ozbrojené složky, a dvůr tak nad nimi ztrácel kontrolu a možnost vymáhat svá nařízení. Například v roce 1236 došlo ke sporu o moc nad místními vodními zdroji mezi dvěma šóeny. Jeden patřil svatyni Iwašimizu Hačiman, druhý klášteru Kófuku. Dvůr rozhodl ve prospěch svatyně, s čímž se klášter odmítl smířit a uchýlil se k ozbrojeným nepokojům. Dvůr k vyřešení situace požádal o pomoc bakufu, která násilí potlačila a následně za klášter Kófuku převzala zodpovědnost skrze vojenského správce. K tomu byl do provincie Jamato poprvé v historii usazen i vojenský hejtman. Tímto způsobem tak Kamakura přebírala kontrolu a autoritu nad určitými kláštery či svatyněmi.

Na základě výše uvedených informací vyplývá, že podle charakteru vztahů dvora a bakufu můžeme období Kamakura rozdělit do tří fází. Do první fáze patří rozmezí od založení bakufu až do války Džókjú. V této fázi teprve docházelo k budování vojenského režimu, a ačkoliv měl šógunát mocensky navrch, stále byl na dvorské autoritě poměrně závislý.¹⁸⁶

---

¹⁸⁴ To se po vzoru vojenského práva (detaily v následující kapitole Vojenské právo) stalo podřízenou institucí Císařské rady a vypracovávalo pro ni návrhy rozsudku.

¹⁸⁵ O výše uvedených záležitostech pojednává historik Hašimoto Jošihiko v díle *In no hjódžó ni cuite* (na dílo odkazuje Cornelius J. Kiley v *Court and Bakufu*).

¹⁸⁶ Například v oblasti práva.

V druhé etapě, mezi lety 1221 až 1246, došlo k dotvoření vojenského režimu a bakufu se stala plně samostatnou institucí, čímž logicky o něco poklesla i důležitost dvora.¹⁸⁷ V poslední fázi, od založení Císařské rady až do pádu kamakurského režimu, došlo k výraznému snížení dvorské autority ve všech směrech na úkor mocenského postavení bakufu.¹⁸⁸

3. 4. Úřednictvo

Pro kompletní porozumění bakufu jako takové je důležité si uvědomit, že i když se jednalo o vojenskou vládu, tak se v jejích řadách nenacházeli pouze příslušníci samurajské vrstvy. Její další velice důležitou součástí tvořila skupina úředníků, neboli tzv. *bugjónin* (奉行人) - šógunátní komisaři. Výrazné většině vojenské třídy se nedostávalo kvalitního vzdělání, a tak se mezi samuraji nenacházelo dostatečné množství jedinců, kteří by byli vybaveni potřebnou vzdělaností, gramotností a přehledem v administrativě.¹⁸⁹ Naopak ti, kteří tyto nároky dokonale splňovali, byli civilní úředníci. Díky těmto aspektům tak úředníci civilního původu významnou měrou přispěli k ustálení bakufu a její plné institucionalizaci.

Jak se však úředníci civilního původu dostali do šógunátní struktury? Potřeba přítomnosti osob, které mají určité administrativní schopnosti, se objevila už v brzkých 80. letech, kdy Joritomo začínal kontrolovat oblast Kantó. Nejprve si pro tyto účely vystačil s vojenskými rody, které byly v místní správě obsazeny na nízkých či občas i středně vysokých postech. Jak však rostly Joritomovy ambice, zvyšovala se i potřeba kvalitnějšího úřednictva. A tak se uchýlil k velice důležitému kroku - začal rekrutovat úředníky z řad dvorského systému.

Nejdříve na svou stranu dokázal přetáhnout některé úředníky nevysokého postavení, kteří pocházeli z místních dvorských orgánů. Důležitým rokem se však pro budoucnost bakufu stal rok 1184, kdy do svých řad zlákal čtyři významné kjótské byrokratické rody. Byly to rody Óe, Nakahara, Nikaidó a Mijoši. Ačkoli byli jejich členové v administrativních otázkách velice zdatní, zůstávali kvůli rodovému původu pouze na dvorských středně vysokých pozicích. Joritomo však dokázal uspokojit jejich ambice a nabídl jim možnost, jak rozvinout své

---

¹⁸⁷ Samozřejmě na tom má nezanedbatelný podíl i rebelie Džókjú.

¹⁸⁸ S tímto rozdělení ve 2. kapitole díla *Court and Bakufu* přichází historik Cornelius J. Kiley a svou teorii zakládá na legální autoritě obou mocenských center.

¹⁸⁹ Z těchto důvodů se zpravidla nejvyšší posty vládních institucí obsazovaly úřednictvem. Ukázkovým příkladem instituce, kde mělo počtem členů navrch úřednictvo, je nejvyšší soudní a administrativní orgán Poradní rada, která vyžadovala obzvláště vysoký stupeň vzdělanosti. A tak se někdy stávalo, že samurajové, kteří se stali jejími členy, v ní zanedlouho z tohoto nedostatku museli skončit. Například samuraj Júki Tomomicu, který se stal členem Poradní rady v roce 1234, z ní odstoupil po pouhých několika měsících. Důvodem byla jeho nedostatečná gramotnost, a tím, že si nedokázal pořádně prostudovat právní materiály týkající se případů, se zároveň nemohl plnohodnotně zapojit do debaty.

schopnosti. Jak už ale o Joritomovi víme, schopnosti nebyly jeho jediným požadovaným kritériem. Další, neméně důležitou podmínkou, byla jejich vysoká míra loajality a pocit plné důvěry od Joritoma.¹⁹⁰ V zásadě se dá říci, že nejvyšší posty všech hlavních vládních institucí byly obsazeny právě těmito čtyřmi rody,¹⁹¹ a dokonce jim na některé posty náležela dědičná práva.¹⁹²

Udělení dědičných práv ukazuje, jak moc jim Joritomo důvěřoval. A vysoká míra stability a loajality je charakteristická nejen pro ně, ale i pro celou skupinu šógunátních úředníků. Jejich vazby k bakufu byly mnohdy dokonce pevnější než u většiny vazalů z řad samurajů, kteří svůj postoj mohli poměrně rychle změnit.¹⁹³ Zatímco za dob Joritoma byly u vojenské vrstvy vazalské vztahy vystavěné na osobní úrovni k Joritomovi, tak u úředníků se velice rychle vybuodovala oddanost k bakufu jako instituci. Podporoval to také fakt, že na rozdíl od samurajských klanů úřednické rody neměly žádnou samostatnou moc, ale jejich síla závisela pouze na vztahu k vládě. Jejich oddanost byla odměňována buď finančně, případně udělením úřadu vojenského správce¹⁹⁴, nebo u těch nejvyšších rodů i půdou s dědičnými právy¹⁹⁵, a stejně jako u samurajů jim za nějaký prohřešek mohla být i odejmuta. Někdy se i stávalo, že jako vyjádření hluboké pocty mohl nějaký jednatel získat samurajský status.¹⁹⁶

---

¹⁹⁰ Nejednalo se o náhodný výběr. Rozhodl se pro takové rody, ke kterým měl určité vazby. Například matka hlavy rodu Mijoši, kterým byl Mijoši Jasunobu, byla jedna z Joritomových kojnych a Jasunobův bratr měl prsty v tom, že se Močihito rozhodl Joritoma z exilu povolát zpět do akce.

¹⁹¹ Výjimku tvoří například Služební kancelář, kde měl od jejího založení v roce 1180 nejmocnější pozici vojenský rod Wada.

¹⁹² Například rodu Mijoši dědičně náležel post kancléře (*šicudži*), což byl nejvyšší úřad v Soudní komoře.

¹⁹³ O tom více v kapitole Vazalství.

¹⁹⁴ Například Mijoši Jasunobu vykonával úřad vojenského správce v šóenu Óta, ležící v provincii Bingo.

¹⁹⁵ Jedna z úřednických špiček, Ōe Hiromoto, za svých 40 let plnění povinností ve jménu bakufu získal dohromady něco přes 17 půdních držav. Existují záznamy však pouze o pěti z nich, které po jeho smrti v roce 1225 zdědili jeho rodinní následovníci.

¹⁹⁶ Stalo se tak například v roce 1218, kdy Nikaidó Motojuki přijal šógunátní dekret, který z něho a jeho pokrevních následovníků udělal příslušníky vojenské třídy. Nejednalo se však o celý rod Nikaidó.

4. Vojenské právo

Vytvoření právních norem, které by korigovaly a usměrňovaly příslušníky vojenské vrstvy, bylo pro Joritoma zásadním úkolem. Většina historiků, kam patří například i Cornelius J. Kiley, rozdělují právo, fungující v době Kamakura, do tří kategorií: *kuge-hó*¹⁹⁷ (公家法) - dvorské právo, *buke-hó*¹⁹⁸ (武家法) - vojenské právo, a *hondžo-hó*¹⁹⁹ (本所法) - administrativní právo, vykonávané velkými šlechtickými rody a náboženskými institucemi nad jejich soukromou půdou a klienty. Poslední jmenované spadá, samozřejmě jako dvorské právo, pod autoritu imperiálního systému s centrem v Kjótu.²⁰⁰

Jak už bylo nastíněno výše, tak vojenské právo²⁰¹ zpočátku fungovalo jako součást práva dvorského, z něhož se postupem času vyčlenilo. Poté, co se vojenské právo stalo plně nezávislým právním systémem, fungovalo s dvorským právem v symbióze a společně se doplňovala. Neexistoval mezi nimi žádný hierarchický vztah. Ke změně však došlo v okamžiku, kdy rod Hódžó ještě více omezil autoritu dvora a založil v roce 1247 Císařskou radu (*In no hjódžóšú*). Ta se nově stala i nejvyšší soudní institucí dvorského práva, a jelikož byla pod kontrolou bakufu, tak se vojenské právo de facto stalo dvorskému právu nadřazené a mělo možnost ovlivňovat jeho fungování, ačkoliv oficiálně stály odděleně.²⁰² Stejně tak už podle výše uvedeného sporu kláštera Kófuku se svatyní Iwašimizu Hačiman lze vyvodit²⁰³, že se částečně z dvorského vlivu mohly někdy vymanit i subjekty patřící k *hondžo-hó*.

4. 1. Formování a struktura

Joritomo si byl velice brzy vědom své právní odpovědnosti za pořádek v zemi a hned po bojích Genpei se ujímal soudních sporů se vši vážností. V rané etapě formování bakufu byla Kamakura doslova zahlcená písemnými stížnostmi, především ze stran civilních vlastníků půdy,

---

¹⁹⁷ Obsahuje zákony a nařízení, tresty, hierarchicky rozvrstvuje společnost, definuje postavení a pravomoci dvorských úřadů a ustanovuje dvorskou šlechtu jakožto vládnoucí a nejvyšší společenskou třídu.

¹⁹⁸ Jeho působnost se v období Kamakura vztahovala pouze na členy vojenské vrstvy a vymezovalo je oproti ostatním společenským třídám.

¹⁹⁹ Lze překládat jako „právo pro vlastníky šóenů.“ Stanovovalo práva a povinnosti vlastníků šóenů nad územím daného statku. Nemuselo být všude stejné a mohlo se statek od statku v něčem lišit.

²⁰⁰ Cornelius J. Kiley, „The Imperial Court as a Legal Authority in the Kamakura Age“, v Mass, *Court and Bakufu in Japan*, s. 29

²⁰¹ Jeho vrcholným soudním centrem byla samozřejmě Kamakura. Po roce 1221 přibýlo další významné soudní centrum – Rokuhara (část Kjóta), kde nejvyšší autoritou byli dva místodržící (*tandai*). Nepatřilo sem však Kjúšú, to mělo své vlastní soudní centrum – Dazaifu.

²⁰² Jak a kdy k tomu docházelo, uvádím výše v podkapitole Vztahy dvora a bakufu.

²⁰³ Popsán v podkapitole Vztahy dvora a bakufu.

kteří protestovali proti novým zavedením a způsobům. Ačkoliv vojenské právo samostatně stále neexistovalo, tak se Joritomo stal hlavním garantem v právních sporech, v nichž bylo zapleteno samurajstvo či v prosazování nově zavedených práv Kamakury vůči Kjótu. Pokud bakufu obdržela stížnost, která tyto dvě podmínky nezahrnovala, tak Joritomo odmítl takový případ řešit. Příkladem je jeho odpověď na jeden takový případ, týkající se sporu o půdu dvou svatyň, který do Kamakury dorazil v roce 1186. Zněla: „*Dokud nejsou zahrnuty záležitosti válečníků, nejsem oprávněn vydat rozsudek.*“²⁰⁴

V předešlé citaci si můžeme také povšimnout toho, že Joritomo neodpovídá za bakufu jako takovou, ale sám za sebe. I přesto, že oficiálním vrcholem právního systému byla Politická kancelář, tak fakticky nejvyšší autoritou byl Joritomo a osobně rozhodoval o značném množství případů. V jiném případě se vydání rozsudku nejčastěji zhostili příslušníci vysokých postů Politické kanceláře nebo Soudní komory, ale mezi členy vydávající rozsudek mohl být přítomen i příslušník jiné instituce.²⁰⁵ V rané fázi období Kamakura v tomto ohledu ještě nebyla stanovena nějaká pevná pravidla a spíše než o institucionalizaci se jednalo o osobní autoritu povolanych osob, které konečný rozsudek vydaly.²⁰⁶

Významnou úlohu však v oblasti vydávání rozsudku hrála Soudní komora. Měla na starost vyšetřování²⁰⁷ a sbírání informací, na jejichž základě vytvořila návrh rozsudku²⁰⁸, který rozhodovací osoba buď přijala, nebo odmítla a vrátila k přepracování. Svou úlohu měl v oblasti práva také vojenský hejtman. Jak už jsem zmínil, od dvorských guvernérů převzal zodpovědnost za kriminalitu v provinciích (tutéž činnost někde vykonával i vojenský správce), kde rozhodoval i o trestech. Rovněž mohl být vládou pověřen i k vyšetřování některého sporu a o zaslání zjištěných informací do Kamakury.²⁰⁹

Stejně jako tomu bylo ve vládní struktuře, tak rod Hódžó dotáhl do konce to, co Joritomo započal i v oblasti práva. Společně s tím došlo i k institučním strukturálním změnám. Zatímco

---

²⁰⁴ Jeffrey P. Mass, *The Origins of Kamakura Justice*, The Society for Japanese Studies, 1977, s. 304

²⁰⁵ Avšak kdo vydal konečné rozhodnutí, nebylo úplně důležité. Většinou se totiž nejednalo o uplatnění svého osobního pohledu, ale především o dodržování stanovených vzorců.

²⁰⁶ Například výsledný rozhodovací dokument o případu z roku 1195 je signován těmito třemi osobami: Óe Hiroto, který v této době stál v čele Politické kanceláře; Taira Moritoki, který působil v Soudní komoře; a Minamoto Kuninari, který dokonce nebyl oficiálním členem žádného vládního orgánu.

²⁰⁷ Metody vyšetřování však nejsou úplně známy.

²⁰⁸ Pro tyto soudní posudky se používal výraz *kandžó* (勘状) - návrhová listina. První dochovaná zmínka o takovémto návrhu se objevuje až v roce 1203. Z toho důvodu se také objevují názory, že Soudní komora byla založena až v tomto roce a v díle *Azumi Kagami* tak opět došlo ke špatné dataci, stejně jako tomu je například v případě úřadu vojenského hejtmana. Tato teorie však dosud nebyla dokázána.

²⁰⁹ Například záznam z roku 1203 hovoří o tom, že vojenský hejtman byl pověřen vyšetřováním sporu, komu náleží zdejší práva šiki ve vzdálené provincii Sacuma.

za života Joritoma si fakticky Politická kancelář a Soudní komora²¹⁰ byly co do počtu vydaných rozsudků rovny, tak od roku 1206 v tomto ohledu začala přebírat iniciativu Politická kancelář a do roku 1219 se to v podstatě stalo jejím výlučným právem. Soudní komora tak už prováděla pouze vyšetřování a předkládání posudků.²¹¹ Důvodem je to, že nejvyšší soudní autoritu od zesnulého Joritoma převzal po svém vytvoření a zvyšování svého vlivu regent šóguna, který byl často i hlavou Politické kanceláře. A tím, že se hlavním rozhodovacím orgánem stala Politická kancelář, získal i regent šóguna dostatečné oprávnění se přímo podílet na soudních rozhodnutích a Hódžóové tak dostali oblast práva pod svou kontrolu. Další změna přišla se založením Poradní rady v roce 1225, která od Politické kanceláře převzala nejen hlavní administrativní funkci, ale i tu soudní.

Nutno podotknout, že i v této době vojenské právo stále ještě oficiálně neexistovalo a na jeho legitimizaci a vyčlenění z dvorského práva se začalo intenzivně pracovat až od roku 1221.²¹² Nejenže rokem 1222 začala Kamakura vůbec poprvé vydávat různé dílčí zákony²¹³, ale během 20. let docházelo i k formalizaci právních postupů. Například se zavedlo pravidlo, že veškeré rozsudky musí být náležitě úředně potvrzeny, tedy bakufu jakožto institucí, a ne pouze osobami, které rozsudek vydaly.²¹⁴ Vedle toho rozsudek musel obsahovat veškeré související dokumenty k danému případu, počínaje prvotní obžalobou až po výpovědi účastníků sporu.²¹⁵

Za definitivní okamžik, kdy vojenské právo získalo plnou oficiální autonomii, se považuje rok 1232, kdy byl vydán první ryze vojenský zákoník v historii, známý jako zákoník Džóei.²¹⁶ Skládal se z 53 článků a jedná se o souhrn a oficiální zavedení všech zákonů a precedentů - *senrei*²¹⁷ (先例), které se týkají samurajské vrstvy a byly vydány do roku 1232. Od této doby se staly oficiálně zákonně vymahatelnými po celé zemi. Obsahoval nejen zákony a nařízení, ale také definice pravomocí příslušníků bakufu (například postu vojenského

---

²¹⁰ Respektive nebylo důležité, zda se nějakého rozsudku ujmou úředníci patřící k Politické kanceláři či Soudní komoře.

²¹¹ První dochovaný záznam, který dokazuje nastávající podřazenost Soudní komory vůči Politické kanceláři, pochází z roku 1212. Obsahuje informace, že Politická kancelář skutečně vydala rozsudek podle návrhu, který pro ni vypracovala Soudní komora.

²¹² A i po jeho budoucím vyčlenění tyto dvě oblasti práva v zásadě fungovaly v symbióze.

²¹³ Souhrn těchto zákonů zkompletovali Sató Šin'iči a Ikeučí Jošisuke v díle *Čúsei hósei širjōšu* (na dílo odkazuje Cornelius J. Kiley v *Court and Bakufu*).

²¹⁴ Tím se má na mysli například již výše uvedená situace z roku 1195. V této době vydávali rozsudek ještě v podstatě svým jménem, nikoliv ve jménu bakufu.

²¹⁵ Naproti tomu dochovaný záznam z jednoho určitého případu z roku 1196 tyto dokumenty postrádá.

²¹⁶ Často se užívá také japonské pojmenování *Goseibai šikimoku*.

²¹⁷ Vojenské právo je primárně založeno na precedencích, protože řešilo případy, kterými se do té doby imperiální právo nikdy nezabývalo.

hejtmana), dále jaké se udílejí tresty a za jaká provinění²¹⁸, postup a pravidla pro podání žaloby či například objasnění toho, kdy je ozbrojený střet oprávněný a kdy nikoliv. Například článek 13 obsahuje, že „zabití člověka je zločin“, avšak dodává, že „zabití člověka nebo souboj vyvolaný ochranou cti“²¹⁹, je v souladu se zákonem. Zároveň celou vojenskou třídu vyzývá, aby respektovala pravidla bakufu a rozhodnutí soudu a apeluje na její členy, aby bakufu projevovali oddanost a věrnost.

Se zákoníkem Džóei došlo úplnému dotvoření vojenského práva a byl jeho opěrným bodem až do konce období Kamakura. Kromě toho výrazně ovlivnil i následující zákoník vojenské vrstvy, nazývaný Kenmu, který vydal Ašikaga Takaudži ve stejnojmenném období.²²⁰

4. 2. Právní principy

Z dochovaných historických dokumentů vyplývá, že jurisdikce a soudnictví byly v období Kamakura na velice dobré úrovni. Právní systém je považován za dobře fungující celek, který je charakteristický nízkým počtem skandálů a úplatkářství úředníků bakufu a snahou o co největší objektivitu a spravedlnost.²²¹ Historik Andrew Goble, který se zaměřuje na zkoumání právních principů vojenského práva v období Kamakura, uvádí: *Pro celé období Kamakura jsem narazil na pouze dvě záležitosti, kdy byli vykonavatelé práva členy řízení obviněni (vládou) ze střetu zájmů.*²²² V prvním případě úředník bakufu, při výslechu členů rodu Nagai, údajně dostal „doporučení“ o rozsudku v jejich prospěch od úředníka z Rokuhary, který byl jejich příbuzným. Ve druhém incidentu si účastník soudního řízení, který spor prohrál proti členu rodu Mijoši, stěžoval na to, že důvodem jeho prohry je fakt, že rod Mijoši má v soudní struktuře značné zastoupení svých vlastních rodových příslušníků.

Joritomo si uvědomoval, že jedině tak si bakufu může ve společnosti udržet vysoké renomé a autoritu, ke které bude vzhlíženo, a její rozhodnutí budou mít potřebný respekt. A to jak na straně samurajů, tak i dvořanů a zbytku společnosti. Z tohoto důvodu se bakufu v záležitostech mezi vazaly a ne-vazaly chovala nestranně, a když byl civilní vlastník půdy nebo kdokoliv jiný v právu, šógunát se neváhal přiklonit na jeho stranu a de facto tak rozhodnout i

---

²¹⁸ Například postupy při navrácení neprávem získané půdy, jak se vzdát titulu, na který daná osoba neměla nárok a další.

²¹⁹ Ikegami, *The Taming of the samurai*, s. 87

²²⁰ Takaudži zákoník Džóei využil jako předlohu a převzal z něho ty principy, které byly v tehdejší společnosti nadále použitelné (jako je například princip *dóri* – jeho vysvětlení v následující podkapitole).

²²¹ Na spravedlivost také naléhá zákoník Džóei, konkrétně článek č. 45. Uvádí: „*Potrestání bez prošetření způsobuje silnou zášť, bez ohledu na vinnost či nevinnost. Rozsudek by měl být proveden pohotově, ale na základě pečlivého prozkoumání.*“ (Tamtéž, s. 89).

²²² Andrew Goble, „The Kamakura Bakufu and Its Officials“, v Mass, Hauser, *The Bakufu in Japanese History*, s. 46

proti svým zájmům. Například v roce 1208 došlo k jistému sporu mezi svatyní Kamowake Izakuči, ležící v provincii Iwami, a místním vojenským hejtmanem. Spor se týkal otázek jeho působnosti a bakufu vydala následující rozsudek: „*Tento statek byl, po dobu života našeho pána utaišó (generál palácové stráže zprava)*²²³ *a podle jeho rozhodnutí, pod absolutní správou svatyně. Autorita vojenského hejtmana a jeho velitelství je v tomto statku zakázána, ačkoliv vykonávání povinností palácové stráže přetrvává.*“²²⁴

V rámci jurisdikce a soudních rozhodnutí si Kamakura zakládala na co nejrychlejším možném řešení, aby případně nedocházelo k nějakým nepokojům či ztrátě důvěryhodnosti šógunátu. Udržení důvěryhodnosti bylo v očích bakufu klíčovým úkolem. Za tímto účelem kladla na své úředníky vysoké nároky. Pokud například vyšlo na povrch, že daný úředník promeškal termín odevzdání nějakého dokumentu nebo se provinil jiným způsobem, mohlo dojít k jeho suspendaci nebo až ke konfiskaci majetku. Bakufu se o prohřešcích svých svěřenců mohla dozvědět i skrze stížnosti, zaslanými do Kamakury. Regent Tokijori v roce 1248 obdržel stížnost v tomto znění: „*Úředníci Soudní komory a příslušníci dalších orgánů zanedbali plnění svých povinností na úkor popíjení a zábavy. Jejich schůzka s žalobcem se neuskutečnila. Protože důkladně neprověřili správnost či chybnost výpovědi, nedoručili Poradní radě informace v čase, kdy tak měli učinit a získané informace poskytli až po tom, co byl případ odložen.*“²²⁵ Aby k podobným událostem docházelo co nejméně, vydávala bakufu po určitém čase hodnocení svých úředníků, na jehož základě byli buď odměněni, nebo potrestáni.²²⁶

Stejně tak se bakufu snažila bojovat proti korupci, která byla trestána konfiskací majetku a ukončením úřadu. Jako preventivní opatření proti neobjektivitě se v roce 1235 zavedlo to, že ti členové Poradní rady, kteří mají jakékoliv rodinné svazky s účastníky sporu, se nesmí na líčení podílet. Stejně tak se zákoníkem Džóei zavedlo, že úředníci podepisovali písemnou přísahu²²⁷, že budou svědomitě postupovat podle principů dobré vlády, čímž se myslí dodržování spravedlnosti, nestrannosti a řízení se rozumem. Po nějakém čase se tato přísaha opakovala.²²⁸

---

²²³ Jen připomínám, že tímto titulem byl označován Joritomo.

²²⁴ Mass, *Yoritomo and the Founding of the First Bakufu*, s. 213

²²⁵ Andrew Goble, „The Kamakura Bakufu and Its Officials“, v Mass, Hauser, *The Bakufu in Japanese History*, s. 44

²²⁶ Jak často byla tato hodnocení prováděna, není známo. Případné potrestání mohlo mít také podobu dočasného odvolání v délce na 60 dnů. O takovém trestu hovoří dochovaný dokument z roku 1244 a byl udělen za zanedbání povinností a opožděného odevzdání dokumentů.

²²⁷ Anglický překlad této přísahy zprostředkoval Carl Streenstrup v překladu díla *Sata Mirenshe: A Fourteenth – Century Law Primer* (s. 435).

²²⁸ Většinou se tak činilo vždy s nástupem nové generace byrokratů. Další tyto dochované přísahy jsou z let 1234, 1261, 1293, 1308 a 1322.

I přesto, že se bakufu od samého začátku snažila prezentovat tak, že jedná ve vyšším zájmu, tak zprvu žádný definovatelný princip, na který by se mohla odvolávat, neexistoval. Až do vydání zákoníku Džóei v roce 1232 se udržovalo vědomí, že si Kamakura oprávněnost vydávat rozsudky a následné vymáhání jejich dodržování vypůjčuje od dvora, tedy přesněji z dvorského práva. Toto vědomí posiloval i zvyk, že každý rozsudek byl podepřen či odůvodněn určitou citací právě z dvorského práva. Od roku 1232 však dochází ke změně a již zmíněnou oprávněnost bakufu poskytoval nový princip, zvaný *dóri* (道理), což můžeme překládat jako „rozum, soudnost.“ Lze ho chápat jako ztělesnění rozumnosti a moudrosti, zkrátka něco nehmataelného, a na místě je i přirovnání k západnímu principu spravedlnosti. Jinými slovy, *dóri* byl přesně nevymezený princip, který mohl být použit kdykoliv se to považovalo za vhodné k vyplnění nějaké mezery v zákonech či ospravedlnění odklonu od už zavedeného precedentu. Princip *dóri* v platnosti symbolizoval rozum a shodu vojenské vrstvy. Můžeme to tedy definovat jako něco vyššího, neuchopitelného, nebo jakousi harmonii, která reprezentovala samurajské hodnoty.²²⁹ To, jak vysokou váhu tento princip nesl, můžeme odvodit už jen z dopisu, který napsal regent Jasutoki krátce po vydání zákoníku Džóei. V tomto jeho dopise prohlašuje, že zákoník „*byl napsán pouze podle toho, co mu nařizuje dóri.*“²³⁰

Příslušníci vojenské vrstvy si prakticky mohli sami vybrat, jestli daný spor budou s konkurenční stranou řešit na vlastní pěst ozbrojeným střetem nebo skrze soudní proces pod dohledem bakufu. Nutno podotknout, že většina takovýchto sporů probíhala formou arbitráže - *taikecu*²³¹ (対決). Stížnosti či obžaloby se nikdy nepodávaly příslušné provinční (vojenský hejtman) či oblastní (Rokuhara, Dazaifu) autoritě, ale vždy se odesílaly rovnou do Kamakury. Nejprve tak bakufu obdržela písemnou stížnost, která zahájila šetření případu a rovnou obsahovala i argumenty žalobce, tzv. *gedžó* (解状) - objasňující listina. Poté byla o obžalobě skrze předvolání, tzv. *mešibumi* (召文) - předvolací listina, informována i druhá strana sporu. Tím dostal možnost se k záležitostem vyjádřit i obžalovaný a jím poskytnuté protiargumenty se nazývaly *čindžó* (陳状) - proti argumentační listina. Pokud však obžalovaný nespolupracoval, bylo automaticky rozhodnuto proti němu. Stejně tak bylo hned rozhodnuto i proti té straně, které se prokázalo křivé svědectví.²³²

---

²²⁹ John O. Haley, *Rivers and Rice*, The Society for Japanese Studies, 2010, s. 346

²³⁰ Ikegami, *The Taming of the samurai*, s. 88

²³¹ Zajímavé je, že tento pojem se v záznamech objevuje až od 20. let 13. stol., přestože se tyto arbitráže konaly už dříve. Například dokument z roku 1228 se zpětně vrací a odkazuje na arbitráž z roku 1217, ačkoliv v původních dokumentech z tohoto roku se tento výraz neobjevuje.

²³² Například jistý případ z roku 1204 byl rozhodnut proti obžalovanému, protože neodeslal včas příslušné dokumenty.

Co se týče způsobu dělení zločinů ve vojenském právu, tak se porušení zákona klasifikuje do tří oblastí: *šomusata* (所務沙汰) - incidenty zahrnující majetek, *zacumusata* (雜務沙汰) - incidenty zahrnující nedodržování závazku a *kendansata* (陰斷沙汰) - incidenty zahrnující násilí. První jmenovaný zahrnuje spory o půdu či hmotný majetek. Druhý jmenovaný řeší prodej půdy a všemožné půjčky. Poslední z nich se zabývá těmi přečiny, kde je zahrnuto násilí, tedy rebelie, zabití, pirátství, přepadení a podobně.

5. Vazalství a čest

Vazalské vztahy²³³ se samovolně a nenásilně formovaly po několik století, počínaje předáky *tórijó* a jejich usazováním v provinciích. Vztah k půdě, určitá hierarchická struktura samurajů a charakter vzájemných vztahů tak existovaly už před vznikem kamakurského režimu. Dá se však říci, že právě Joritomo pak dal vazalství konkrétní rysy, které byly ve společnosti obecně známy, a postaral se o jeho formalizaci. Pevnost vazalské struktury a oddanost šógunátních vazalů byly pro funkčnost celého kamakurského systému naprosto zásadní, a tak je třeba pochopit, na čem bylo vazalství postaveno.

Nejprve rozeberu vazalské vztahy z teoretického hlediska a poté se pokusím ukázat, jak fungovaly v praxi a co bylo jejich hlavním řídicím prvkem.

5. 1. Vazalské vztahy

Velký vliv na rozvoj vazalských vztahů mělo 11. století, kdy v provinciích stále častěji docházelo k ozbrojeným střetům mezi místními sílícími vojenskými rody. Nejčastější příčinou těchto sporů bylo soupeření o půdu a někdy mohly ozbrojené konflikty trvat i několik let.²³⁴ Následkem stále častějších bojů došlo ke spojování ozbrojených oddílů²³⁵ do větších celků, nazývané jako *bušidan* (武士団) - ozbrojená družina. V zásadě to bylo spojení několika rodových oddílů či dalších bojovníků, které se s prosbou o ochranu půdy²³⁶ podřídili společnému vůdci, pocházející ze silnějšího a dominantnějšího rodu, a jedním takovým rodem byl i rod Minamoto. A zvláště silnou pozici si po vítězství nad rodem Kijohara v roce 1087 dokázal vybudovat Joritomův předek, Minamoto no Jošii (1039 – 1106). Jošii měl mezi samuraji velmi dobrou reputaci schopného a statečného válečníka a po porážce rodu Kijohara se uchýlil k významnému kroku. Když císařský dvůr odmítl označit odpor rodu Kijohara za rebelii proti císaři, čímž odepřel Jošiiemu nárok na odměnu v podobě hmotného odškodnění, tak se Jošii rozhodl odměnit své stoupence ze svých vlastních zdrojů.²³⁷ Díky tomu se Jošii a

---

²³³ V japonštině se pro systém vazalských vztahů používá spojení *šudžú kankei* (主従関係) - vztahy mezi pánem a poddaným.

²³⁴ Například tzv. Pozdní tříletá válka, ke které došlo v 2. pol. 11. století mezi rody Minamoto a Kijohara.

²³⁵ Ty nejmenší se mohly skládat třeba jen z hlavy rodu (působil i jako vůdce skupiny), jeho bratrů či synů a jednoho nebo dvou poddaných bojovníků. Ti poddaní (bojovníci), kteří sice nebyli s vůdcem pokrevně spřízněni, ale počítali se jako členové rodu, se označovali jako *kenin* (家人) - členové domu. Ti, kteří se do rodu nezahrnovali, se označovali jako *rótó* (郎党) - poddaný, následovník.

²³⁶ Za zprostředkovanou ochranu půdy jim slibovali vojenskou podporu.

²³⁷ Co by guvernér provincie Mucu, což bylo centrem těžby zlata v Japonsku, zneužil své pravomoci a využil zdejší prostředky na odškodnění svých spolubojovníků.

i celý rod Minamoto těšil hluboké úctě a zároveň výrazně utužil vazby mezi ním a svými podporovateli. Tento Jošiieho čin je vnímán jako důležitý vývoj v rámci budujících se vazalských vztahů.²³⁸

Tyto vzájemné vztahy v době Jošiieho však ještě nelze považovat za plně rozvinutý vazalský vztah. Nejenže vztahy mezi pánem a poddaným byly nejasné a nepřilíš pevné, tak podřízený vztah se nevázal k rodu jako celku, ale pouze k jednotlivci.²³⁹ O plně rozvinutých vazalských vztazích se mluví až ve spojitosti s Joritomem a k formalizaci vazalských vztahů mezi bakufu a jejími poddanými došlo až v 90. letech 12. století. Rovněž se vymeziilo, kdo mezi ně patří a kdo ne, a pro ty, kteří se oficiálně stali šógunátními vazaly, se začalo užívat označení gokenin, což se stalo i sociálním statutem. Sepsaly se provinční seznamy se jmény příslušníků tohoto statusu a docházelo k jejich koordinaci, kterou měl na starost úřad vojenského správce²⁴⁰ a Služební kancelář.

Základním kritériem pro získání statusu gokenin byla míra důvěry a spolehlivosti, založená na osobním pocitu samotného Joritoma. I přes to, že se vazalský statut uděloval dědičně, přijetí tohoto statutu bylo zcela dobrovolné, a stejně tak mohl šógunátní vazal svůj závazek k bakufu kdykoliv beztretně ukončit.²⁴¹ Na základě tohoto faktu lze vyvodit následující dvě skutečnosti. Za prvé, ve vztazích mezi bakufu a vazaly gokenin existovala poměrně vysoká míra nezávislosti šógunátních vazalů, a za druhé, vazalské vztahy mohly někdy být charakteristické značnou nestabilitou.²⁴² Jinak řečeno, loajalita vazalů gokenin k bakufu se zdá být pevná do takové míry, do jaké odrážela osobní zájmy jednotlivých vazalů.²⁴³ Fakt, že ke zradám poddaných vůči svým pánům skutečně docházelo, dokládá třeba čin císaře Gotoby, který ve válce Džókjú dokázal na svou stranu přetáhnout například jednoho z kjótských vojenských hejtmanů.

---

²³⁸ Takeuči Rizó, „The Rise of the Warriors“, v Donald D. Shively, William H. McCullough, *The Cambridge History of Japan: Heian Japan*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, s. 679

²³⁹ Často navíc docházelo ke sporům mezi sourozenci či dalšími rodinnými příslušníky, což oslabovalo vliv rodu jako celku. Například v roce 1091 se dostal do sporu Jošiie se svým bratrem Jošicunou kvůli sporu o půdu mezi stoupenci Jošiieho a stoupenci Jošicuny.

²⁴⁰ Ačkoliv to bylo proti pravidlům, tak se postupem času začaly vytvářet vazalské vztahy i mezi ním a vazaly gokenin, které kontroloval a měl na starost. To mohlo oslabovat pevnost vazalských vztahů vazalů gokenin vůči bakufu. Jako příklad vytvoření vazalských vztahů mezi vojenským hejtmanem a místními samuraji si můžeme uvést incident z roku 1285. Rod Adači vykonával v provincie Kózuke úřad vojenského hejtmana už po tři generace, a když byl Adači Jasumori zabit, tak se jeho syn dožadoval pomsty. Načež byl podpořen značným počtem místních samurajů, kteří byli šógunátními vazaly, a bojovali za něho. O tomto incidentu, známým jako incident Šikimocuki, pojednává historik Taga Munehaja.

²⁴¹ Jelikož k dobrovolnému ukončení statusu gokenin nebyla potřeba žádná oficiální písemná listina, je těžké tyto případy doložit. Ví se ale například o odstoupení z vazalských vztahů k bakufu od samurajů z provincie Ósumi, z počátku 13. století. Pojednává o tom historik Gomi Jošio v díle *Ósumi no gokenin ni cuite* (na dílo odkazuje Jeffrey P. Mass v *Court and Bakufu*).

²⁴² O tom více v následující podkapitole.

²⁴³ Jeffrey P. Mass, „The Early Bakufu and Feudalism“, v Mass, *Court and Bakufu in Japan*, s. 142

Nutno si však uvědomit, že vazalské vztahy neexistovaly pouze na úrovni gokenin – bakufu, ale závazky pán – vazal prostupovaly celou samurajskou společností, čímž se vytvořila složitá a různě propletená síť vazalského uspořádání. Zároveň to ale z pohledu vazala neznámá, že pokud měl pán A ještě svého výše postaveného pána B, tak že daný vazal pána A byl i vazalem pána B. Pokud si představíme, že například rod Hosokawa nesl status gokenin, tak to neznámá, že i jeho vazalové byli automaticky také šógunátní vazalové. Mohli jimi být, ale také nemuseli. A aby byla skutečnost ještě komplikovanější, tak o navázání vazalských vztahů celého rodu rozhodoval rodový vůdce - *sórijó*²⁴⁴ (惣領), který rozhodoval téměř o všech záležitostech rodu. Jeho nástupce však mohl zastávat opačné názory a preferovat jinou rodovou politiku, a tak při nástupu nového rodového vůdce se buď vazalský vztah zrušil, nebo musel být znovu budován skrze osobní vztah mezi jeho potenciálními účastníky.

Hlavním kritériem vazalských vztahů byla loajalita a služba za zprostředkovanou ochranu, což se stalo základním principem celé vojenské vrstvy. Definovaly se dva stěžejní závazky, *goon* (御恩) a *hókó* (奉公). První jmenovaný, tedy *goon*²⁴⁵ - milostivé dobrodiní, byl závazek pána vůči poddanému. Spočívá v garanci půdy²⁴⁶, možnosti získání úřadu, odměny při válečné kořisti a samozřejmě poskytnutí ochrany svému poddanému, a to jak v otázkách cti, majetku či vojenské pomoci v době války. Druhý jmenovaný, tedy *hókó*²⁴⁷ - plnění závazku, je logicky závazek poddaného vůči svému pánovi. Jednoduše řečeno, *hókó* je závazek vyjadřující loajalitu vazala za výše uvedené benefity. Od vazala se očekávala neotřesitelná oddanost a poslušnost, plnění palácové stráže u dvora či na dalších strategických komunikacích nebo místech, podle rozsahu majetku povinnost přispívat na budování či opravy klášterů, chrámů, ochranných opevnění apod. Vůbec nejdůležitější povinností vazala byla vojenská podpora a poskytnutí ozbrojených sil. Dá se říci, že výše závazku *hókó* určovala prestiž vazala, a tím zvyšovala i míru odměn v závazku *goon*.²⁴⁸ Tyto dva závazky samozřejmě nezůstaly devízou

---

²⁴⁴ Systém, kde hlava rodu byla hlavní a skutečně velmi dominantní autoritou, se nazývá *sórijó-sei*, kde *sei* (制) znamená „systém, organizace.“ Vůdce rodu byl zodpovědnou osobou za poslušnost celého rodu a rovněž za činnost svých vazalů. Představme si situaci, kdy by byl rod Miura vazalem rodu Hosokawa, který by nesl status gokenin, ale rod Miura nikoliv. A pokud by se rod Miura nějak provinil vůči bakufu, tak by za tento čin mohl být potrestán i vůdce rodu Hosokawa za to, že nedostatečně dohlíží na poslušnost svých vlastních poddaných. Hlava rodu taktéž rozhodovala o rozdělování dědictví po své smrti. Jak už jsem zmínil v první kapitole, majetek se dělil mezi všechny jeho syny (někdy i dcery), čímž docházelo ke štěpení nejen majetku, ale postupem času to oslabovalo i jeho soudržnost a ekonomickou samostatnost.

²⁴⁵ Tento výraz se užívá až od období Kamakura.

²⁴⁶ Podle typu garantované půdy lze závazek *goon* rozdělit na dvě skupiny. Jedná-li se o garanci půdy, kterou už vazalský rod vlastnil, mluvíme o tzv. *honrjóando* (本領安堵) - uznání původní půdy. Pokud je však součástí závazku *goon* i nově darovaná půda, jedná se o tzv. *šin'onkjújo* (新恩給与) - otevření nového závazku.

²⁴⁷ Původně tento termín vyjadřoval funkci v dvorské vládě či službu císaři. Po nástupu vojenské třídy k moci se začal užívat i ve vazalských vztazích.

²⁴⁸ Taró Sakamoto, *Kokuši daidžiten: Fu - Ho*, Jošikawa kóbunkan, Tokio, 1991, s. 573

pouze vztahů mezi vazaly gokenin a bakufu, ale rozšířily se po celé vazalské struktuře. Uzavření vazalských vztahů neprobíhalo na základě písemné smlouvy, ale bylo založeno na ústní dohodě, ve které oba účastníci dávali v sázku svou čest. Tento ústní slib se ukládal při ceremonii zvané *Genzan* (見参).

Vazalství, které bylo založeno na cti, a jeho cílem nebyl vždy pouze zisk pro daného jedince, je výdobytkem a charakteristickým rysem jen a pouze samurajské vrstvy, který do té doby v Japonsku neměl obdoby. Ačkoliv výše uvádím, že vazalské vztahy mohly být velice křehké a pomíjivé, tak na druhou stranu se mnohdy stávalo i to, že oddanost vůči pánovi přesahovala důležitost života a smrti, k čemuž v civilních partnerských vztazích v rámci šóenu nikdy nedocházelo.²⁴⁹

Závazky, jejichž součástí byli i samurajové, existovaly už v období Heian. Tyto závazky se ale spíše podobaly civilním klientským vztahům, než vazalským vztahům z období Kamakura. Lze je rozdělit do tří typů závazků. Nejprve vztah dvůr – samuraj. Za to, že v Kjótu plnil funkci ochránce nějakého aristokrata, si propůjčoval jeho autoritu, kterou se snažil využít k rozšíření svého vlastního vlivu. Dalším typem byl vztah šóen – samuraj. Ten je téměř totožný s tím předešlým, lišil se však v ochraně šóenu, ne konkrétní osoby. A posledním druhem závazku byl vztah mocný samuraj²⁵⁰ - místní samuraj. Tento závazek je v podstatě předchůdce vazalských vztahů z období Kamakura a po jeho založení se už příslušníci vojenské vrstvy v jiném typu vztahů neangažovali.

V období Kamakura se dotvořily dva typy závazků pán – vazal. První typ je charakteristický vysokou mírou samostatnosti vazalského rodu, a to i po stránce ekonomické. Vazalský rod měl své soukromé panství a vlastnil buď půdu nebo práva šiki. Druhým druhem je takový vzájemný vztah, v němž ekonomicky nesamostatný vazal se svým pánem pobýval v jednom panství, de facto pod stejnou střechou. Tento typ panství se nazývá *jakata* (屋形) - residence samurajského pána.²⁵¹ Pán měl tak své vazaly pod neustálým dohledem a byl s nimi v každodenním kontaktu, zatímco v předešlém vztahu docházelo pouze k občasným návštěvám.

---

²⁴⁹ V těchto partnerských vztazích se jednalo čistě o zisk, buď majetný či politický. Vlastník šóenu, kterým byl aristokrat či náboženská instituce, se nazýval *rjóke* (領家) - patron. Aby se nemusel o šóen osobně starat, tak svá práva podstoupil někomu níže postavenému, který danou půdu spravoval, za což mu byla propůjčena politická prestiž a ochrana. Tato osoba se označovala jako *rjóšu* (領主) - pán pozemku. V případě, že došlo k nějaké závažné situaci, k jejímuž vyřešení nestačila ani autorita původního vlastníka (*rjóke*), tak pro zapůjčení si větší autority podstoupil část svých vlastnických práv ještě někomu výše postavenému, který šóen zaštiťoval. Ten se označoval jako *honke* (本家) - hlavní patron. Tuto strukturu lze chápat jen jako čistě obchodní záležitost, a pokud se stalo, že pro někoho z účastníků přestala být výhodná, kdykoliv se z ní mohl vyplatit.

²⁵⁰ Často plníci jednu z funkcí, popsaných v předešlých dvou typech uspořádání.

²⁵¹ Skládala se z několika domů, které byly oddělené pro pána a jeho vazaly. Někdy k ní patřila i pole a vše mohlo být obeháno například vodním příkopem.

Snadno lze odvodit, který typ svazku měl pevnější pouta a vyšší míru loajality – ten druhý. Potvrzuje to i již zmíněný Hódžó Šigetoki (1198 – 1261), vykonavatel postu místodržící (*tandai*) a bratr třetího regenta Jasutokiho. Ve svém *kakunu*²⁵² (家訓) - rodová pravidla, píše: „Pokud je muž, který je závislý na tvé obživě, a muž, který pro tebe nějakou službu vykonává jen zřídka, a nepobýváte spolu moc často, tak bys měl více pozornosti věnovat tomu druhému z nich. I kdyby si ten první z nich na tebe třeba někdy stěžoval, tak je snadnější s ním manipulovat.“²⁵³

V zásadě to můžeme shrnout tak, že veškeré vazalské vztahy bakufu – gokenin patří do první kategorie, zatímco většina vztahů vazalů gokenin s místními samuraji spadá do kategorie druhé. Vedle toho se občas vyskytoval i smíšený typ těchto dvou způsobů, kdy vazal střídavě pobýval na svém vlastním panství a střídavě v residenci svého pána.

5. 2. Role cti – ve vztahu k vazalství a moci

V průběhu 11. a 12. století, tedy v době, kdy se profilovala samurajská kultura a dostávala svou charakteristickou podobu, se její součástí stala jedna velice významná položka, a to princip cti. Jeden z nejstarších písemných záznamů, ve kterém jsou zachyceny projevy cti na bitevním poli, je obsažen v díle *Kondžaku monogatari šú* (Sbírka dávných a současných příběhů), sepsaném přibližně po roce 1120. Jeden z příběhů popisuje souboj dvou schopných samurajů, kterými byli Minamoto no Micuru a Taira no Jošifumi.²⁵⁴ Jednoho dne se střetli na bojišti s podporou svých armád, ale rozhodli se, že vítěze určí vzájemný duel pouze těchto dvou bojovníků. Probíhal tak, že po sobě stříleli šípy při jízdě na koni, ale když ani jeden nedokázal toho druhého zasáhnout, vzájemně uznali své vysoké bojové schopnosti a v míru se rozešli. Krom toho oba před začátkem boje vybědli svého soupeře, aby vystřelil jako první, jako znak vzájemného respektu a statečnosti. Už jen z tohoto příběhu je patrné, že se určitá pravidla a rysy kultury cti formovaly daleko dříve před začátkem období Kamakura.²⁵⁵

Průběh tohoto procesu sice není historikům dodnes úplně zřejmý, důležité je však to, že čest se stala jedním z hlavních znaků, kterými se vojenská třída oddělovala od aristokracie a zbytku společnosti.²⁵⁶ Společnost tehdejšího Japonska na nově oficiálně vytvořenou třídu

---

²⁵² *Kakun*, je něco jako závěť nebo poslední vůle. Rodový vůdce tak nařizoval svým následovníkům či synům, jak by se měli chovat.

²⁵³ Ikegami, *The Taming of the samurai*, s. 93

²⁵⁴ Přesné rozmezí jejich života není známo, ale ví se, že Jošifumi byl vnuk Tairy no Masakada, který byl zabit v roce 940.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 74

²⁵⁶ Stejně tak není úplně zřejmý průběh vývoje přenosu pocitu cti z jednotlivce na rod a obráceně, ke kterému ve 12. století docházelo.

válečníků nahlížela dvěma způsoby. Jako na autoritu, která má privilegia a prostředky k udržení míru v zemi²⁵⁷, a jako na ty, kteří se řídili principem cti.²⁵⁸

Čest šla ruku v ruce s mocí a byla základním hybatelem nejen ekonomického a politického postavení jednotlivce a tím i rodu, ale zároveň klíčovým faktorem při vytváření vazalských vztahů. Jinými slovy, mít ve společnosti²⁵⁹ dobré a čestné jméno bylo základním předpokladem k úspěchu. Když si pán vybíral, koho přijmout do svých vazalských služeb, tak kromě loajality a oddanosti pro něj hrály důležitou roli také jeho schopnosti pro poskytnutí vojenské podpory a také čest, která se podílela na postavení a prestiži samuraje. Čím schopnější a čestnější daný válečník byl, tím rostla také jeho cena i v rámci vazalství, protože pokud nějaký pán dokázal do svých služeb nalákat takového vazala, tak tím rostl i jeho vlastní status.

Samozřejmě z druhého pohledu, čím vojensky i finančně nezávislejší vazal byl, tím si mohl volněji vybírat, kdo se stane jeho pánem. Tím, že se dostal do vazalských vztahů k pánovi významného postavení, vzrostlo i postavení samotného vazala a ocitl se ve vyšší společnosti, což tedy ukazuje oboustrannou výhodu. A opět, čím méně byl vazal loajální a zradil-li svého pána, tím klesla i jeho vlastní prestiž a společenské kruhy, ve kterých se mohl pohybovat. Toto vložení principu cti do vazalských vztahů snižovalo pravděpodobnost zrady. Čest se tak stala nástrojem k moci a významným stavebním prvkem pro organizaci vojenské vrstvy. Čest byla emocionální hnací síla, která podněcovala samuraje bojovat statečně, nejen pro hmotná ocenění, ale v touze po slávě a reputaci, která přežije jeho vlastní smrt.²⁶⁰

Faktem však je to, že v období Kamakura neexistovala žádná přesně stanovená pravidla²⁶¹ či právní normy, které by posuzovaly, zdali je daný čin čestný nebo nečestný. Zkrátka záleželo na kontextu a osobních zájmech zúčastněných jednotlivců. Jedna zdánlivě stejná věc tedy nebyla vždy hodnocena stejně. Tak například zrada. Na jedné straně byl Joritomo ochoten, před začátkem války Genpei nebo v jejím průběhu, do svých služeb přijímat válečníky či rody, kteří původně podporovali rod Taira.²⁶² Na druhé straně však přijde tvrdý

---

²⁵⁷ Což znamená, že k zachování řádu mohla jako jediná společenská třída legálně využívat ozbrojenou sílu.

²⁵⁸ Samurajové byli ostatními společenskými vrstvami často označováni jako *hadži aru mono* (恥ある者) - ti, jež mají smysl pro čest.

²⁵⁹ Tím se nemyslí společnost jako celek (tedy aristokracie a ostatní společenské třídy), ale především povědomí samurajské vrstvy, tzv. *seken* (世間) - samurajská společnost. V podstatě to znamená to, jak je mezi samuraji vnímána reputace, důstojnost a čest daného jednotlivce či rodu. Tento princip lze sledovat až od období Kamakura.

²⁶⁰ Ikegami, *The Taming of the samurai*, s. 27

²⁶¹ Jako tomu už bylo v pozdějším období Tokugawa, kdy tyto principy, které se v období Kamakura stále teprve nacházely ve fázi vývoje, byly sepsány do písemné podoby. Vznikaly různé morální spisy, jako je například *Bušidó* či *Hagakure*.

²⁶² Koneckonců do této skupiny patří i rod Hódžó, který je vedlejší větví rodu Taira. Jak už víme, jako jejich služebník dostal na starost dohlížet na Joritoma v době jeho vyhnanství na poloostrově Izu, ale nakonec vstoupil do jeho služeb.

trest pro zrádce jménem Kawada Džiró, v souvislosti s tažením proti klanu Severních Fudžiwarů. Kawada Džiró mezi nimi měl svého pána, který se jmenoval Fudžiwara Jasuhira. Když ho však Džiró zradil a jeho hlavu předložil před Joritoma, tak nejenže se za svůj čin nedočkal žádného ocenění, ale naopak byl pro výstrahu ostatním popraven.²⁶³

Stejně tak se v rámci vazalských vztahů odpor svému pánovi považoval za hanlivé chování, které mohlo být potrestáno, našly se však případy, kdy to naopak čest daného vazala zvýšilo. Například v roce 1187 byl na slavnosti *Jabusame*²⁶⁴ (流鏑馬) šógunátní vazal Kumagai Naozane požádán samotným Joritomem, zdali by nedržel na zemi terč, zatímco střelci seděli na koni, a pozice na koni byla ukazatelem hierarchického statusu. Odmítl to učinit i přesto, že ho Joritomo přesvědčoval, že držet terč není nic neuctivého. Odpověděl jen: „*Všichni šógunátní vazalové si jsou rovni. Ti, co byli pověřeni ke střelbě, jsou na koni, ale ten, co má na starost terč, stojí na zemi. Tento příkaz zkrátka nemůžu uposlechnout.*“²⁶⁵ I přes to, že mu za tuto neposlušnost byla zkonfiskována část majetku, tak se tato slova se roznesla a Naozane se těšil hluboké úctě.

Zároveň si je třeba uvědomit, že tento projev vzdoru nutně neznámá to, že by za svého pána, Joritoma, nebyl ve válce ochoten položit život. Právě touto ochotou, padnout za svého pána, se vazalské vztahy odlišují od všech ostatních typů vztahů, které se v Japonsku do té doby vyskytovaly. Zároveň tento příběh ukazuje, jak důležitou roli hrála válečnickova pověst. Na jeho důležitost ve svých rodových pravidlech poukazuje i Hódžó Šigetoki. Na své syny apeloval: „*Bez ohledu na to, jaké zisky by to přineslo, jestli byt' jen jeden z tisíců z nich způsobí vaší špatnou reputaci ve společnosti, nechte to být, a držte se vaší dobré reputace.*“²⁶⁶ Šigetoki je rovněž považován za autora tohoto pojmu, protože jeho instrukce jsou prvním dokumentem, kde se tento výraz objevuje.

Po nástupu samurajské vrstvy k moci se klíčovými společenskými jednotkami staly jednotlivé rody, neboli *ie* (家), v překladu „rod, dům.“ Byly politicky i ekonomicky nezávislé a tvořily základní veličiny v rámci vazalské struktury. Rovněž byly výraznou měrou zapojeny do kultury cti, protože kvůli kolektivní zodpovědnosti její členové²⁶⁷ sdíleli sociální status a reputaci. Každý rod měl své území a ozbrojené síly, ať už ve svých vlastních členech nebo v podobě podpory svých vazalů. V zásadě fungovaly jako malé samostatné jednotky a každý

---

²⁶³ Tento příběh se objevuje v *Azuma Kagami* (ve svém díle *The Taming of the samurai* na něho odkazuje Ikegami Eiko).

²⁶⁴ Její součástí je i soutěž samurajů v lukostřelbě do terčů.

²⁶⁵ Ikegami, *The Taming of the samurai*, s. 83

²⁶⁶ Tamtéž, s. 91

²⁶⁷ Rod se neskládal pouze z pokrevních příbuzných, ale i ze služebných a tak dále. Ti všichni se svým chováním podíleli na reputaci celého rodu.

rod mohl mít vlastní pravidla pro uplatňování své suverenity v dané oblasti či v rámci vnitřní rodové struktury. Zbytek zde žijící civilní populace jim byl v podstatě podřízen a místní rod jim za určité poplatky poskytoval ochranu a bezpečnost. Nicméně stávalo se také to, že většinou venkovští samurajové svého postavení zneužívali a někdy jejich činnost mohla připomínat i počínání nějakého gangsterského spolku.²⁶⁸ Aby k takovému jednání nedocházelo, byl úkol Kamakury, která s rody spolupracovala a případně regulovala jejich vystupování. Zároveň se snažila o snížení či urovnání konfliktů²⁶⁹ mezi jednotlivými rody, kterých bylo skutečně početně. Do vnitřních záležitostí rodu však bakufu zasahovat nemohla.

Otázky kolektivní reputace a kultury cti však v praxi stály za mnoha konflikty mezi rody, které se nazývaly *kenka* (喧嘩) - roztržka.²⁷⁰ Ačkoliv tyto roztržky byly brány jako právoplatný způsob řešení problému, tak pro bakufu představovaly skrytou hrozbu. Hrozilo, že kvůli provázanosti vazalských vztahů jejich účastníků vzroste velikost konfliktu do takové míry, která by mohla podrýt její postavení a autoritu. Regulace těchto konfliktů byla pro bakufu stěžejní a bojovala proti nim buď budováním kvalitní soudní struktury²⁷¹, nebo ve vážnějším případě i šógunátním vojenským zásahem.

Kult cti se však promítl i do ozbrojených střetů a místem, kde se čest primárně vytvářela, se stalo bojiště.²⁷² Za jakýsi počátek nové éry samurajských hodnot se dá považovat bitva u Udži v roce 1180. V záznamech, které sepsal Fudžiwara no Kanezane, se objevuje situace, kdy část samurajů byla obklíčena značnou přesilou. Píše: „*Neobávali se smrti a neukázali jediný náznak lpění na životě.*“²⁷³ V dřívějších dobách by v drtivé většině případů samurajové buď

---

²⁶⁸ Jako příklad si můžeme uvést samuraje jménem Obasuma Saburó, který byl znám svou extrémní krutostí. Se svými vazaly trénoval jejich bojové umění na civilistech či zabíjel čistě pro pobavení. V zápiscích o tomto samuraji se objevuje následující příklad: „*Snažte se... Běžte po horských mniších nebo žebrácích, které potkáte před bránou... a dostaňte je! Treťte je šípy!*“ (Ikegami, *The Taming of the samurai*, s. 65)

²⁶⁹ Podle sociologa Charlese Tillyho (ve svém díle *The Taming of the Samurai* na něho odkazuje Ikegami Eiko) se dá situace shrnout tak, že násilí, které sloužilo pro své vlastní prospěchářství a mohlo ohrozit pozici šógunátu, bylo označováno za nezákonné, zatímco na násilí, konané za účelem zajištění fungování státu, bylo nahlíženo jako na legální.

²⁷⁰ Mohla vzniknout i z politických či ekonomických důvodů, jako je například snaha o zisk půdy či zkrátka vyřešení nějakého vzájemného sporu nebo rivality. Za cílem jejich omezení šógunát stanovil, že půda či práva na ni nemůžou být získána násilím. Často však šlo o navrácení cti (čímž byly obhajovány i konflikty pramenící z rivality či neshod), jejíž touha pramenila z pocitu křivdy nebo odplaty. Princip znovu získání cti se japonsky označuje jako *džirikí kjúsai* (自力救済) - doslovně „sebe očistění se a zbavení se křivdy.“ Někdy se však stalo i to, že konflikt vznikl spontánně a náhodně. Takovýto typ sporu se nazýval *tóza no kenka* (当座の喧嘩) - náhlá roztržka.

²⁷¹ Jinými slovy se tím snažila o nahrazení vojenských střetů soudními arbitrážemi.

²⁷² Možností, jak si vybudovat čest, bylo hned několik, od hrdinské smrti až po udatný boj. Zvláště oceňováno bylo zabití významného samuraje na nepřátelské straně či usmrcení prvního jezdce.

²⁷³ Tamtéž, s. 96

utekli, nebo by se nepříteli vzdali²⁷⁴, zatímco v období Kamakura se smrt v boji stává ctnostnou záležitostí, která díky kolektivní rodové zodpovědnosti zvyšuje i renomé rodu, tím i jeho moc a výhodnější postavení ve vazalských vztazích.

Součástí kultu cti a smrti se stala i sebevražda, zvaná *seppuku* (切腹) - doslovně „rozpárání břicha.“ Je charakteristická rozříznutím si mečem břišní dutiny, avšak v počátku ještě neměla nějakou jasnou definici a způsob provedení. Nejprve šlo především o vyjádření oddanosti svému pánovi jen a pouze na bitevním poli a nezáleželo na tom, jakým způsobem byla provedena. Její provedení však bylo čistě dobrovolné. Jinými slovy, ti, co ji nespáchali, nebyli považováni za horší vazaly. V průběhu období Kamakura došlo k ustálení její podoby, která se omezila jen na již zmíněné rozříznutí břicha. K jejímu rozšíření přispěl i Hódžó Takatoki, který tuto sebevraždu spáchal při vojenském obléhání rodem Ašigaka na samém konci období Kamakura. Hlavním motivem jeho sebevraždy bylo vědomí, že by měl svým vazalům poděkovat za nezměrnou loajalitu a doufal, že když spáchá sebevraždu, budou životy jeho vazalů ušetřeny. Stalo se však to, že velké množství zde přítomných vazalů jeho smrt dobrovolně následovalo.²⁷⁵ V následujících obdobích došlo k její institucionalizaci a ritualizaci a začala být páchána i mimo bojiště. Krom původního významu, následování svého pána ve smrti, na sebe nabalila i význam jakéhosi vykoupení se a znovunabytí své cti.

Nutno podotknout, že motivy pro hrdinské vystupování na bojišti byly i individuální sláva či majetková ocenění od svých pánů. Individuální slávu si samurajové velice dobře uvědomovali a na bojišti své společenské renomé vystavovali na obdiv. Jako příklad můžu uvést jednání samuraje jménem Imai Širó, které je vylíčeno v díle *Heike monogatari* (Příběh rodu Taira).²⁷⁶ Ten během jedné z bitev vjel na koni mezi své nepřátele a zvolal: „*Naslouchejte mým slovům. Toto je velký muž, Imai Širó, ve věku 33 let, vychovávaný společně s pánem z Kisa. Dokonce Pán Kamakury mě zná. Zabijte mě a přineste mu mou hlavu.*“²⁷⁷

Výše zmíněné záležitosti zde popisují ze dvou příčin. Jednak proto, abych na konkrétních případech ukázal jedinečnost vazalských vztahů a čím se odlišovaly od civilních klientských vztahů, a také z důvodu, abych vazalské vztahy a jejich strukturu zasadil do širšího kontextu. Je třeba si uvědomit, co bylo jejich významnou tvárnou matérií a kde se tato podstata objevovala. Přestože ve výsledku vazalský vztah pán – vazal převyšoval běžné majetkové

---

²⁷⁴ Tento názor zastává i historik Kóči Šósuke, který ve svém díle *Joritomo no džidai* (na dílo odkazuje Ikegami Eiko v *The Taming of the Samurai*) porovnává bitvy v období Kamakura (počínaje bitvou u Udži) například s nepokojí Hógen (1156) a Heidži (1159), kde je poměr padlých mnohem nižší.

²⁷⁵ Podle kroniky *Taiheiki* (Kronika velkého míru) ze 14. stol. jich bylo 423, podle jiných historických zdrojů kolem 190.

²⁷⁶ Dílo ze 14. století, které popisuje boje mezi rody Taira a Minamoto.

²⁷⁷ Ikegami, *The Taming of the Samurai*, s. 98

zájmy a mnohdy se pohyboval na emocionální úrovni, tak podstata jejich uzavírání se nijak nelišila od těch klientských závazků – oboustranná prosperita. Aby však někdo mohl prosperovat, musel mít silné a mocné vazaly nebo naopak vlivného pána. A významnou součástí mocného samuraje, byla právě čest²⁷⁸, která se primárně vytvářela při válečném střetu. Silný jedinec tak zvyšoval váhu a postavení v hierarchické a mocenské struktuře celého rodu. Tuto propojenost je třeba mít na paměti.

---

²⁷⁸ Dalšími faktory mohly být například ekonomický či vojenský potenciál, ale i tyto dva aspekty často s otázkou cti úzce souvisely. Svůj podíl mohl hrát také rodinný původ, který v období Kamakura ale nebyl zdaleka tak důležitý, jako například v pozdějším období Tokugawa.

6. Závěr

Založení kamakurského režimu je historiky považováno za velmi významný mezník japonských dějin. Důvodem je nástup vojenské vrstvy k moci, což mělo za následek rozsáhlé změny v politickém a sociálním uspořádání. Vůbec poprvé došlo k přesunu politické autority mimo dvůr a místo dvorské aristokracie se vládnoucí vrstvou stala třída válečníků. Mým cílem bylo zkoumat průběh upevňování dominantního postavení a institucionalizace samurajstva coby vládnoucí vrstvy v tomto období. K tomu jsem použil rozbor následujících oblastí: vztahů k půdě, mocenské struktury vojenské vlády, vztahů s dvorem, přístupu k právu a vazalství.

Minamoto no Joritomo sice vybuodoval vojenskou vládu už v 80. letech 12. století, samotný proces vyčleňování samurajstva vůči ostatním společenským vrstvám a budování dominantního postavení vojenské vrstvy jako celku však pokračoval dál i po jeho smrti. Dá se říci, že proces změn, které Joritomo započal, byly dotaženy až za nadvlády rodu Hódžó, a to takřka ve všech oblastech. Tento fakt lze vyzozorovat například na postavení dvora a jeho vztahů s vládou v Kamakuře. Zatímco za dob Joritoma byla dvoru v některých oblastech ponechána určitá autorita a fakticky fungoval jako podpůrný pilíř Kamakury, tak po válce Džókjú byla postupně omezována. V polovině 13. století nakonec klesla až na symbolickou úroveň a vojenská vláda tak dosáhla plně dominantního postavení, které odráželo pozici celé vojenské třídy. K určitým změnám, konkrétně vývoj vládní struktury či odlišný přístup k vládním vazalům v jednotlivých etapách období, docházelo i uvnitř válečnické vrstvy. Ty ale neohrožovaly mocenské postavení samurajstva jako celku.

Podobný průběh postupného posilování vlivu příslušníků vojenské vrstvy lze sledovat i v jednotlivých úřadech vojenské vlády na úkor těch dvorských. Typickou ukázkou tohoto procesu je úřad provinčního guvernéra, jehož autorita byla omezována nově zřízeným postem vojenského hejtmána, jehož moc nakonec tu guvernéřskou fakticky přesáhla. A to i přesto, že teoreticky se jejich funkce a povinnosti vzájemně nekřížily. K totožné situaci docházelo i v rámci šóenů, kde vojenští správci zastínili jak činnost dvorských úředníků, tak omezovali i práva a pravomoci jejich vlastníků.

Ruku v ruce s ustálením dominance vojenské vrstvy šla také legitimizace některých samurajských principů. V tomto ohledu bylo klíčovou událostí vydání vojenského zákoníku Džóei v roce 1232, který zlegalizoval určité projevy samurajského chování, kterými se od ostatních společenských vrstev odlišovali. Za zmínku stojí třeba označení ozbrojeného střetu, který byl vyvolán za účelem navrácení cti, za legální způsob řešení sporu. Kromě toho je vývoj

vojenského práva dalším příkladem toho, že upevňování dominantní pozice vojenské třídy byl postupný proces, který trval několik desítek let. Ačkoliv s vykonáváním práva a vytvářením právních precedentů začal už sám Joritomo, tak osamostatnění a legalizaci vojenského práva dotáhl do konce až rod Hódžó výše zmíněným zákoníkem Džóei.

Trochu odlišná situace se týkala vazalských vztahů, které se samovolně vyvíjely už od 11. století. Joritomo jim však v rané fázi období Kamakura vymezil konkrétní pravidla, postaral se o jejich formalizaci a zasazení do politického rámce. Definoval dva základní závazky, tedy goon a hókó, a vymezil, co se od účastníků vazalských vztahů očekává. Avšak přestože se přístup vlády k jejím vazalům v průběhu období Kamakura měnil, tak podstata těchto závazků zůstávala stejná. Co ale dál procházelo samovolným vývojem, byly samurajské hodnoty, které měly vliv i na vazalské vztahy. Jedná se například o princip cti. Čest se stala pojítkem k moci a tím pádem i nedílnou součástí vazalských vztahů, avšak její chápání a přístup k ní byl stále velice volný a neustálý. Podobně na tom byla například také rituální sebevražda, která ještě neměla žádná pevná pravidla. K definici principu cti i rituální sebevraždy a stanovení jejich konkrétních pravidel došlo až o mnoho let později, a to v období Tokugawa.

Sílicí autorita vojenské třídy se přirozeně projevovala i v přístupu k půdě, a to už v průběhu 12. století, a po založení kamakurské vlády tomu nebylo jinak. Joritomo vystavěl základy organizace samurajstva skrze vazby k půdě a ačkoliv ve většině případů samurajové nefigurovali jako její vlastníci, tak z půdy profitovali. Jak se však v průběhu období Kamakura ustálila dominance vojenské třídy, tak některým samurajům přestal profit z půdy stačit a chtěli s půdou sami nakládat. Tato skutečnost je nejvíce viditelná v počínání vojenských správců, kteří si přes soudní spory dokázali vydobýt de facto pozici feudálního pána. Za vedlejší efekt to mělo i další šíření feudalismu do společnosti, který se naplno projevil v nadcházejícím období.

Proces nástupu k moci vojenské třídy tedy neskončil založením kamakurské vlády, ale pokračoval dále a dokončen byl až za vlády rodu Hódžó v 1. polovině 13. století. I přesto, pokud se na období Kamakura podíváme v širším kontextu japonských dějin, tak kvůli přetrvávající existenci dvou mocenských center, kamakurské a dvorské vlády, na něho lze nahlížet jako na přechodný stupeň mezi dvorským systémem a hegemonií samurajské vrstvy. Zatímco v předchozím období Heian ještě Japonsku dominoval starobylý císařský režim, tak v následujícím období Ašikaga dvorská vláda zaniká a existuje pouze vláda vojenské třídy.

7. Seznam použité literatury

BROWN, Delmer M., 1949. *The Japanese Tokusei of 1297*. Harvard-Yenching Institute, Harvard Journal of Asiatic Studies, vol. 12, no. ½, s. 188-206. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2718207>

BROWNLEE, John S., 1969. *The Shokyu War and the Political Rise of the Warriors*. Sophia University, Monumenta Nipponica, vol. 24, no. ½, s. 59-77. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2383762>

DUUS, Peter, 1993. *Feudalism in Japan*. 3rd edition, New York: McGraw – Hill, s. 1-53. [cit. 2017-04-24]. ISBN 0-07-018412-7.

FARRIS, William W., 1992. *Heavenly Warriors: The Evolution of Japan's Military, 500-1300*. Cambridge: Council on East Asian Studies, Harvard University Press, s. 380-450. [cit. 2017-04-24]. ISBN 0-674-38703-1.

FRIDAY, Karl, 1988. *Teeth and Claws: Provincial Warriors and the Heian Court*. Sophia University, Monumenta Nipponica, vol. 43, no. 2, s. 153-185. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2384742>

HALEY, John O., 2010. *Rivers and Rice: What Layers and Legal Historians Should Know about Medieval Japan*. The Society for Japanese Studies, The Journal of Japanese Studies, vol. 36, no. 2, s. 313-349. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20752529>

HALL, John W., 1962. *Feudalism in Japan – A Reassessment*. Cambridge University Press, Comparative Studies in Society and History, vol. 5, no. 1, s. 15-51. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/177767>

IKEGAMI, Eiko, 1999. *The Taming of the Samurai: Honorific Individualism and the Making of Modern Japan*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press, s. 15-95. [cit. 2017-04-24]. ISBN 0-674-86809-9.

MASS, Jeffrey P., 1977. *The Origins of Kamakura Justice*. The Society for Japanese Studies, The Journal of Japanese Studies, vol. 3, no. 2, s. 299-322. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/132114>

MASS, Jeffrey P., HAUSER, William B., 1985. *The Bakufu in Japanese History*. Stanford: Stanford University Press, s. 1-49. [cit. 2017-04-24]. ISBN 0-8047-1278-6.

MASS, Jeffrey P., HALL, John W., 1988. *Medieval Japan: Essays in Institutional History*. Stanford: Stanford University Press, s. 91-201. [cit. 2017-04-24]. ISBN 0-8047-1511-4.

MASS, Jeffrey P., 1995. *Court and Bakufu in Japan: Essays in Kamakura History*. Stanford: Stanford University Press, s. 1-191. [cit. 2017-04-24]. ISBN 0-8047-2473-3.

MASS, Jeffrey P., 1999. *Yoritomo and the Founding of the First Bakufu: The Origins of Dual Government in Japan*. Stanford: Stanford University Press, s. 13-253. [cit. 2017-04-24]. ISBN 0-8047-3591-3.

MINORU, Šinoda, 1960. *The founding of the Kamakura Shogunate, 1180-1185 : with selected translations from the 'Azuma kagami'*. New York: Columbia University Press, s. 12-100. [cit. 2018-03-02].

REISCHAUER, Edwin O., CRAIG, Albert M., 1987. Do češtiny přeložil LABUS, David, SÝKORA, Jan, 2000. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 30-53. [cit. 2017-04-24]. ISBN 80-7106-391-6.

REISCHAUER, Edwin O., 1983. *Kodansha Encyclopedia of Japan: 1. A-Conso*. Tokyo: Kodansha Ltd., vol. 1, s. 161. [cit. 2018-03-02]. ISBN 0-87011-621-5.

SHIVELY, Donald H., McCULLOUGH, William H., 2008. *The Cambridge History of Japan: Heian Japan*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 644-700. [cit. 2017-04-24]. ISBN 0-521-22353-9.

STEENSTRUP, Carl, 1980. *Sata Mirensho: A Fourteenth-Century Law Primer*. Sophia University, Monumenta Nipponica, vol. 35, no. 4, s. 405-435. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2384416>

TARÓ, Sakamoto, 1991. *Kokuši daidžiten: dai12maki Fu – Ho*. Tókjó: Jošikawa kóbunkan, s. 573. [cit. 2018-03-02]. ISBN 4-642-00512-9.

TARÓ, Sakamoto, 1985. *Kokuši daidžiten: dai6maki Koma – Šito*. Tókjó: Jošikawa kóbunkan, s. 463. [cit. 2018-03-02]. ISBN 4-642-00506-4.

TONOMURA, Hitomi, 1985. *Forging the Past: Medieval Counterfeit Documents*. Sophia University, Monumenta Nipponica, vol. 40, no. 1, s. 69-96. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2385002>

8. Seznam japonských výrazů

V následujícím přehledu uvádím seznam všech japonských výrazů, které se v mé práci objevují (jsou psané kurzívou). Jsou seřazeny abecedně podle české transkripce. Za japonským výrazem následuje překlad do češtiny nebo stručné vysvětlení, poté jejich zápis ve znacích a nakonec číslo stránky, kde se v textu objevuje poprvé. U výrazů, které jsem přeložil sám, je uvedena zkratka „mvp“, neboli „můj vlastní překlad.“

azukari dokoro, kancelář opatrovníka,
預所 (32), *mvp*

bakufu, stanová vláda, 幕府 (10)

bettó, správní kancléř, nejvyšší post
instituce Politická kancelář (dříve i
náboženských institucí), 別当 (21), *mvp*

bugjónin, úředníci vojenské vlády ne-
samurajského původu, v překladu
„šógunátní komisař“, 奉行人 (41), *mvp*

buke-hó, vojenské právo, 武家法 (43)

buke seiken, vojenský režim, 武家政権
(37)

bunkoku, provincie přímo spravované
vojenskou vládou, 分国 (30)

buši, v překladu „válečník“, ale označuje se
tak i vojenská vrstva jako taková, 武士 (6)

bušidan, ozbrojená družina, 武士団 (50)

cubowake čúbun, rozdělení majetku,
坪分中分 (13), *mvp*

čigjó, léno v podobě práva vybírat daně
z darované půdy, 知行 (13)

činzei bugjó, správce ostrova Kjúšú, 鎮西
奉行 (22)

čindžó, proti argumentační listina, 陳状
(48), *mvp*

daidžódaidžin, velký ministr, 太政大臣
(7)

dóri, zákonodárný princip, v doslovném
překladu „rozum, soudnost“, 道理 (48)

džiriki kjúsai, znovu získání cti, sebe-
očistění se a zbavení se hanby, 自力救済
(57)

džitó, vojenský správce, 地頭 (21)

džitódai, zástupce vojenského správce,
地頭代 (34)

džitó šiki, oprávnění uplatňovat pravomoci
vojenského správce, 地頭職 (32)

Fudono, Sekretariát pro dokumenty, 文殿
(39), *mvp*

gedžó, objasňující listina, 解状 (48), *mvp*

Genzan, ceremonie při uzavírání
vazalského vztahu, 見参 (53)

gesu, vrchní správce, 下司 (32)

gokenin, vazalové vojenské vlády,
doslovně „ctění lidé domu“, 御家人 (22)

goon, milostivé dobrodiní, 御恩 (52)
Goseibai šikimoku, zákoník Džóei,
御成敗式目 (12)
gorjó, půda patřící vojenské vládě, 御領
(20), *mvp*
hadži aru mono, „ti, jež mají smysl pro
čest“, 恥ある者 (55), *mvp*
Hikicukešú, Přípravná kancelář, 引付衆
(28)
higokenin, ne-vazalové vojenské vlády,
非御家人 (22)
Hjódžóšú, Poradní rada, 評定衆, (26)
hókó, plnění závazku, 奉公 (52), *mvp*
hondžitó, původní vojenský správce,
本地頭 (32), *mvp*
hondžo-hó, právo pro vlastníky
vrchnostenských statků, 本所法 (43)
honke, hlavní patron, 本家 (53), *mvp*
honpodžitó, ti vojenští správci, kteří byli do
statků nově usazeni po roce 1185,
本舗地頭 (32), *mvp*
honrjóando, typ závazku goon, ve kterém
jsou garantována vlastnická práva na
soukromou půdu vojenských rodů,
doslovně „uznání původní půdy“,
本領安堵 (52), *mvp*
honsengaeshi, typ půjčky, ve kterém
samurajové ručili půdou, doslovně
„splacení dluhu“, 本線返し (17), *mvp*
ie, rod, dům, 家 (56)

in no čó, úřad odstoupivšího císaře, 院庁
(7)
In no hjódžóšú, Poradní rada
odstoupivšího císaře, 院評定衆 (38)
Jabusame, slavnost, jejíž součástí je i
lukostřelecká soutěž samurajů, 流鏑馬 (56)
jakata, residence samurajského pána, 屋形
(53), *mvp*
jorjai, porada, schůze, konkrétně rodu
Hódžó se svými osobními vazaly, 寄合 (29),
mvp
kakun, rodová pravidla, které formou
závěti přenechávala hlava rodu svým
potomkům, 家訓 (54)
kamakura dono, Pán z Kamakury, 鎌倉殿
(30)
kandžó, návrhová listina, 勘状 (44), *mvp*
kanpaku, regent dospělého císaře, 関白 (7)
kantó móšicugi, mluvčí Kantó,
komunikační prostředník dvorského
původu mezi Kjótem a Kamakurou,
関東申次 (38)
kebiiši-čó, Úřad policejního komisaře, 檢
非違使庁 (39)
kendansata, trestný čin zahrnující násilí,
陰断沙汰 (49), *mvp*
kenin, označení pro vazaly před vznikem
konceptu gokenin, doslovně „lidé domu“,
家人 (22)
kenka, samurajská roztržka, 喧嘩 (57)
Kirokudžo, Císařská kancelář, 記録所 (37)

kišu, původ, 貴種 (37)

kóbu, politické vztahy mezi dvorem a vojenskou vládou, doslovně „dvořané a vojáci“, 公武 (37), *mvp*

kokuši, guvernér, 国司 (30)

kuge-hó, dvorské právo, 公家法 (43)

kuge seiken, dvorský režim, 公家政権 (37)

Kumondžo, Správní kancelář, 公文所 (21)

kuni-džitó, provinční vojenský správce, 国地頭 (35), *mvp*

Mandokoro, Politická kancelář, 政所 (21)

mešibumi, předvolací listina, 召文 (48), *mvp*

miučí, osobní vazalové rodu Hódžó, 御内 (29)

Mončúdžo, Soudní komora, 問注所 (21)

óban jaku, služba palácové stráže, 大番役 (22)

onči, půda, kterou vojenská vláda darovala svým vazalům, doslovně „půda dobrotivosti“, 恩地 (20), *mvp*

onrjó, viz onči, 恩領 (20)

renšo, kontrasiťatář, 連署 (26)

rjóke, patron, 領家 (53)

rjó-šikken, dvoj regentství, tato předpona „rjó“ označuje systém zdvojení určitého postu, ve kterém si oba jeho držitelé byli rovni a vzájemně se kontrolovali, 両執権 (26), *mvp*

rjóšu, pán pozemku, 領主 (53), *mvp*

rótó, takto byli označováni vojenští stoupenci v období vývoje vazalských vztahů, doslovně „poddaný, následovník“, 郎党 (50), *mvp*

saburai/samurai, původně označení pro služebnictvo dvorské aristokracie v období Heian, později označení válečníků, doslovně „ti, co slouží“, 侍 (6)

Samurai dokoro, Služební kancelář, 侍所 (20)

seii taišógun, Velký generál potlačující barbary, 征夷大將軍 (30)

seken, imaginární samurajská společnost hodnotící reputaci jednotlivce, 世間 (55), *mvp*

senrei, precedent, 先例 (45)

seppuku, rituální sebevražda, doslovně „rozpárání břicha“, 切腹 (58)

seššo, regent nedospělého císaře, 摂政 (7)

sócuibuši, vojenský šerif, předchůdce postu vojenského hejtmana, 総追捕使 (35)

só-džitó, vrchní vojenský správce, pouze na ostrově Kjúšú, 総地頭 (34), *mvp*

sórjó, rodový vůdce, 惣領 (52)

šicudži, kancléř, nejvyšší post Soudní komory, 執事 (21)

šiki, privilegium profitovat z cizí půdy, doslovně „funkce, úřad“, 職 (13)

šikken, regent šóguna, 執権 (23)

šin'onkjújo, typ závazku goon, ve kterém vazal obdrží novou půdu, doslovně (52), „otevření nového závazku“, 新恩給与,

mvp

šitadži čúbun, rozdělení pozemku,

下地中分 (13)

šóen, vrchnostenský statek, 莊園 (11)

šógun, formálně nejvyšší představitel vojenské vlády, doslovně „generál“, 將軍 (18)

šomusata, trestné činy týkající se majetku, 所務沙汰 (49), *mvp*

šudžú kankei, označení vazalských vztahů, doslova „vztahy mezi pánem a poddaným“, 主従関係 (50), *mvp*

šugo, vojenský hejtman, 守護 (21)

šugodai, zástupce vojenského hejtmana, 守護代 (36)

šugonin, taktéž předchůdce vojenského hejtmana, 守護人 (35)

taikecu, arbitráž, 対決 (48)

tandai, místodržící, 探題 (26)

tokusei, akt dobrotivosti, 徳政 (14)

tokusó, hlavní větev rodu Hódžó, 得宗 (28)

tórjó, předák, vůdce samurajských skupin v období Heian, 棟梁 (6)

tóza no kenka, náhlá samurajská roztržka, 当座の喧嘩 (57)

ukešo, nucená správa, 請書 (33)

utaišo, generál palácové stráže zprava, 右大将 (30)

zacumasata, trestné činy zahrnující nedodržování závazku, 雜務沙汰 (49), *mvp*

zónin, označení lidí, kteří nebyli členy vojenské vrstvy, doslovně „lidé nižšího postavení“, 雑人 (22), *mvp*

zóšiki, osobní služebníci Minamoto no Joritoma, 雑色 (36)